

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA

EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Integrační procesy v Evropě - současnost a budoucnost

Integration Processes in Europe - Present and Future

Student: Bc. Barbora Dostálová

Vedoucí diplomové práce: Ing. Radomír Kaňa, Ph.D.

Ostrava 2013

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Barbora Dostálová**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **6210T004 Eurospráva**
Specializace: **00 Eurospráva**
Téma: **Integrační procesy v Evropě – současnost a budoucnost**
Integration Processes in Europe – Present and Future

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Teoretické aspekty integračních procesů
 3. Integrační procesy na evropském kontinentě
 4. Budoucí vývoj integračního procesu v Evropě
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2009. ISBN 978-80-7325-180-2.
ZLÝ, Bohumír. *Úvod do teorie mezinárodní integrace*. Brno: Tribun EU, 2009. ISBN 978-80-7399-719-9.
STAAB, Andreas. *The European Union Explained: Institutions, Actors, Global Impact*. 2. vyd. Bloomington: Indiana University Press, 2011. ISBN 978-0-253-22303-6.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Radomír Kaňa, Ph.D.**

Datum zadání: 23.11.2012

Datum odevzdání: 26.04.2013

Ing. Boris Navrátil, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně.

26. dubna 2013

A handwritten signature in blue ink, reading "Dostálová".

Bc. Barbora Dostálová

Na tomto místě bych chtěla zejména poděkovat svému vedoucímu diplomové práce Ing. Radomíru Kaňovi, Ph.D. za jeho cenné rady a informace poskytnuté při vypracování diplomové práce.

Bc. Barbora Dostálová

Obsah

1	Úvod	5
2	Teoretické aspekty integračních procesů	8
2.1	Integrační proces a jeho praktické vymezení	8
2.1.1	Fragmentace světové ekonomiky	8
2.1.2	Integrace	9
2.1.3	Metody integrace	12
2.1.4	Formy realizace integračního procesu	13
2.1.5	Protiintegrační síly	14
2.1.6	Globální integrace	15
2.1.7	Regionální integrace	18
2.1.8	Vztah mezi globální a regionální integrací	20
2.2	Stupně mezinárodní ekonomické integrace	21
2.2.1	„Tradiční“ členění stupňů mezinárodní ekonomické integrace	21
2.2.2	Nové členění stupňů mezinárodní ekonomické integrace	22
2.3	Problematika a hodnocení integrací	27
3	Integrační procesy na Evropském kontinentě	28
3.1	Předpoklady vzniku integrací v Evropě	28
3.2	Vývoj integračních procesů v Evropě	29
3.2.1	Vliv studené války na evropský integrační proces	30
3.2.2	Integrační tendence v evropském prostoru	31
3.3	Jednotlivá integrační uskupení na území Evropy (bez EU)	31
3.3.1	Západoevropská unie a Benelux	31
3.3.2	Rada vzájemné hospodářské pomoci	34
3.3.3	Evropské sdružení volného obchodu a EHS	36
3.3.4	Středoevropská dohoda o volném obchodu	38
3.4	Evropská unie	40

3.4.1	ESUO, EURATOM, EHS	41
3.4.2	Stagnace integračního vývoje.....	44
3.4.3	Cesta k Jednotnému vnitřnímu trhu	45
3.4.4	Vytvoření Evropské unie.....	46
3.4.5	Vývoj Evropské unie po roce 1993	48
4	Budoucnost integračního procesu v Evropě.....	51
4.1	Aktuální problémy Evropské unie	51
4.1.1	Krise eurozóny	51
4.1.2	Možnost přistoupení nových států do Evropské unie.....	54
4.2	Quo Vadis, Evropská unie? Aneb scénáře budoucího vývoje.....	55
4.2.1	Šest scénářů střednědobého vývoje Evropské Unie	56
4.2.2	Čtyři scénáře pro oživení Evropy.....	58
4.2.3	Optimismus vs. pesimismus.....	61
4.3	Budoucnost Evropské unie	62
4.3.1	Nebezpečí dvourychlostní Evropy	64
4.3.2	Země usilující o vstup do EU	66
4.4	Ekonomické důsledky evropské integrace nových členských států	67
4.4.1	Ekonomická situace nových členských států	71
5	Závěr.....	76
6	Seznam použité literatury	79
7	Seznam zkratek	85
8	Prohlášení o využití výsledků diplomové práce.....	88

1 Úvod

Diplomová práce se zaměřuje na vývoj integračních procesů v Evropě, nejen na minulý vývoj, ale i na budoucnost, která je značně nejistá. Je důležité vzít v potaz, že integrační procesy jsou jedním z nejtypičtějších jevů současnosti, se kterými se potýká světová ekonomika.

Evropský proces integrace není novým fenoménem, jedny z prvních koncepcí pocházejí již ze starověku (Římská říše) a středověku (Svatá říše římská). Hlavním motivem integrací, v té době, byl především motiv mocenský. Nejednalo se o příliš propracované integrační celky, šlo pouze o získání co největšího území za účelem bohatství panovníka a zajištění obrany. Moderní dějiny sebou přinesly nejen rozvoj integračních procesů, ale především změnu hlavního motivu na motiv ekonomický. Integrační proces se stal cílenou snahou o zlepšení ekonomické situace zúčastněných států.

Zásadní zlom ve vývoji ekonomické integrace v Evropě nastal v 50. letech 20. století, kdy se začala formovat Evropská společenství. Klíčová byla snaha o zajištění míru v Evropě v podobě mírové a ekonomické spolupráce. Jejich fungování bylo nastaveno tak, aby podporovalo stabilitu nejen hospodářskou, ale také politickou. Evropská unie, jak ji známe nyní, je výsledkem dlouhého a složitého vývoje, během kterého se měnily především představy o budoucí podobě integrace. V minulosti byla provedena celá řada změn institucionálního charakteru, doprovázena procesem rozšiřování o nové členské státy. Jinak tomu není ani dnes, kdy Evropská unie stojí před dalšími důležitými rozhodnutími.

Hlavním cílem práce je nastínit integrační proces jako vědní disciplínu a jeho praktický vývoj ve specifických podmínkách evropského kontinentu od počátku 20. století, přes současnost, až po možnou budoucnost. Zvolená forma práce je analýza integračních procesů a jejich vývoj v Evropě.

K uskutečnění vytyčeného cíle byla zvolena hypotéza, že integrační proces v Evropě se v současnosti potýká s řadou problémů a vlnou skepticismu z řad vlád států, ale také občanů jednotlivých zemí. Je ohrožován názorovou nejednotností a neochotou spolupracovat v důležitých oblastech. Evropské unii se v současnosti nabízí hned několik možných cest, kterými se může vydat. Může dál pokračovat v prohlubování integračního procesu vedoucímu k politické unii a v rozšiřování svých členů nebo může názorová rozpolcenost a nejednotnost

vést k zastavení vývoje a jeho postupnému úpadku vedoucímu až k přechodu k pásmu volného obchodu.

Práce je členěna do tří stěžejních kapitol, přičemž první kapitola je zaměřena na teoretické aspekty integračních procesů. V první části se zaměříme na praktické vymezení integračního procesu. Jsou zde vysvětleny základní pojmy, které se v integračním procesu objevují, jako je světová ekonomika a její fragmentace, metody a formy integrace, definujeme protiintegrační síly a v neposlední řadě interpretujeme dva typy integrací – globální a regionální, a jejich vzájemný vztah. Dále formulujeme dva základní typy: „*Tradiční*“ a *Nové* členění. Větší důraz je v práci kladen na *Nové* členění stupňů mezinárodní ekonomické integrace, které lépe reflektuje dosavadní vývoj v Evropě. Teoretickou část práce uzavře problematika hodnocení integrací. Prioritou první kapitoly je stanovení teoretické základny důležité pro následující části práce.

Vývoj integračního procesu v Evropě od začátku 20. století až po současnost je popsán v následující kapitole. V první podkapitole analyzujeme možné předpoklady, které vedly ke vzniku integračních uskupení v Evropě. Na integračním vývoji se nejvíce podepsaly dvě světové války a následně i studená válka, která rozdělila Evropu na dvě části, „*Západní blok*“ a „*Východní blok*“. Tyto události vedly k integračním tendencím v Evropě, které vyústily vznikem hned několika integračních uskupení - Západoevropské unie a Beneluxu, Rady vzájemné hospodářské pomoci, Evropského sdružení volného obchodu, Evropského hospodářského prostoru a Středoevropské dohody o volném obchodu. Ta jsou náplní další podkapitoly. Poslední podkapitola je zaměřena na historický vývoj Evropské unie, od vybudování Evropského společenství uhlí a oceli až po Lisabonskou smlouvu.

Budoucnost integračního procesu v Evropě, respektive Evropské unie, je rozebrána v poslední kapitole diplomové práce. Dále analyzuje ekonomické důsledky integrace ve dvanácti nových členských státech. V první části budou popsány dva současné problémy, se kterými se Evropské unie potýká, a to krize eurozóny a možnost přistoupení nových členských států. Dále jsou pak analyzovány možné scénáře budoucího vývoje Evropské unie. V práci jsou rozebrány tři přístupy či pohledy na problematiku. První nabízí šest možných scénářů dalšího vývoje, druhý pohled nabízí čtyři možné cesty, kterými by se mohla Evropská unie vydat, a poslední nahlíží na problematiku z optimistického a pesimistického hlediska. Práce dále uvádí kandidátské země EU, které by se mohly v budoucnu stát členy. Poslední

část práce se zaměřila na analýzu ekonomických důsledků integrace v nových členských státech Evropské unie.

V diplomové práci jsou použity makroekonomické agregáty (HDP, tempo růstu HDP, HDP/ob., míra nezaměstnanosti a vybrané ukazatele životní úrovně), které umožňují srovnat nově přistoupivší členské státy se státy EU (15). Pro zpracování diplomové práce byla využita především metoda deskripce, hlavně v první a druhé části práce. Dalšími použitými metodami pak byla metoda analýzy a predikce, a to zvláště v poslední části práce, kde byl analyzován ekonomický dopad integrace na nové členské státy Evropské unie. Predikován pak byl možný vývoj integračního procesu v EU.

2 Teoretické aspekty integračních procesů

V následující kapitole si definujeme integrační procesy světové ekonomiky a základní pojmy integračních procesů, které jsou tolik nezbytné pro pochopení celé problematiky. Následně se zaměříme na globální a regionální integrace a jejich členění. Kapitola bude uzavřena problematikou hodnocení integračních procesů.

2.1 Integrační proces a jeho praktické vymezení

Integrační proces je v současné době nepostradatelnou součástí světové ekonomiky¹. Z tohoto tvrzení vyplývá, že integrační proces je jedním z nejpoužívanějších pojmů, neboť světová ekonomika je nedílnou součástí ekonomie, kterou využíváme denně v mnoha oblastech. Pokud chceme porozumět a dále rozebírat integrační proces, je třeba nejprve definovat základní pojmy. Těmito pojmy jsou integrace a neméně důležitým pojmem, který je východiskem integrací, je fragmentace světové ekonomiky.

2.1.1 Fragmentace světové ekonomiky

Fragmentace má v ekonomii, stejně jako v jiných vědních disciplínách, velice jasnou a stručnou definici. Jedná se o rozpad (či rozklad) něčeho na menší prvky. Problém však je, že na pojem fragmentace světové ekonomiky můžeme nahlížet hned z několika úhlů pohledu. Jedním z nich je fragmentace světové ekonomiky v období konce 2. světové války, kdy vrcholila dekolonizace světa a došlo tehdy k velkému nárůstu nových samostatných státních celků. Je důležité si uvědomit, že fragmentace je důsledkem vývoje struktury nejen jednotlivých ekonomik, ale především světové ekonomiky. *„Na začátku vývoje světové ekonomiky existovaly pouze metropole a kolonie, po 1. světové válce přibýly centrálně plánované ekonomiky. Od 60. let se formuje struktura založená na třech skupinách: rozvinuté tržní ekonomiky, centrálně plánované ekonomiky a rozvojové ekonomiky. 90. léta přinesla opět změnu, centrálně plánované ekonomiky se mění v ekonomiky transformující se“*, jak tvrdí Kunešová, Cihelková (2006, s. 5). Druhým z pohledů je proces víceméně opačný. Jedná se o regionalismus, neboť sbližování určitých oblastí vede k fragmentaci světové ekonomiky.

¹¹ Světová ekonomika – *„je definována jako souhrn národních ekonomik, které jsou vzájemně spjaty sítí mezinárodních ekonomických vztahů realizovaných prostřednictvím mezinárodního obchodu zbožím a službami, mezinárodními toky peněz, kapitálu, technologií a pracovních sil či technických a ekonomických informací atp. Vztahy mezi národními ekonomikami se nepřetržitě obnovují, reprodukují, a díky tomu se nepřetržitě reprodukuje i tento specifický systém, který nazýváme světovou ekonomikou“*, jak uvádí ve své knize Zlý a kol. (2004, s. 9).

Fragmentaci lze chápat jako stav i jako proces, rozdíl mezi nimi vysvětluje Zlý (2009, s. 46): „*Fragmentaci – aplikovanou na celosvětový rozměr, na světovou ekonomiku – je možno vyjadřovat jednak jako stav, který je dán celkovým počtem národních ekonomik tvořících v daný moment světovou ekonomiku, a jednak jako proces, tj. postup rozčleňování světové ekonomiky na měnící se počet národních ekonomik (jeho zvyšování nebo snižování), probíhající v čase. Obojí je odvozeno z měnícího se počtu samostatných (suverénních) států v celosvětovém měřítku.*“ Vzhledem k rostoucímu počtu suverénních států je možno tvrdit, že dochází k nárůstu fragmentace světové ekonomiky. Nejčastějšími důvody fragmentace jsou důvody politické, ať už se jedná o výše zmíněný proces dekolonizace, nebo separatismus národnostních menšin. Jinou příčinou fragmentace je budoucí integrace. Občas je třeba vzdát se něčeho dobře známého, aby mohlo vzniknout něco nového a lepšího. Příkladem této příčiny může být rozpad československé federace. Proces fragmentace světové ekonomiky sebou nese řadu problémů (sledování stejných cílů, hledání konsensu, transakční náklady,...), ale také řadu výhod, jednou z nich může být integrace.

2.1.2 Integrace

Stejně jako fragmentace najde i pojem integrace uplatnění v mnoha vědních disciplínách, z nich také vyplývají odlišné definice tohoto pojmu. Nejsnazším a nejlépe pochopitelným je uvažovat o integraci jako o sjednocení, začlenění nebo také jako o procesu spojování ve vyšší celek. Přesnějším pojmem ve sféře ekonomie je mezinárodní ekonomická integrace, která vzniká propojováním národních trhů v nadnárodní hospodářský prostor. Tento prostor se vytváří za pomoci těsnějších a intenzivnějších vazeb mezi dílčími ekonomikami Honová (2007). Takto vytvořené celky disponují nově vytvořenými nástroji pro řešení kolektivních zájmů.

Motivů pro vznik integrace je hned několik. Ne vždy to musí být pouze motivy ekonomické, i když je to motiv nejčastější, může se jednat také o motivy politické či politicko–vojenské. V případě politických motivů integrací může dojít, a v minulosti také docházelo (např. arabské země), ke střetu zájmů v oblasti ekonomie. Stávalo se, že politická integrace vedla k minimálnímu zlepšení ekonomické situace zúčastněných států, výjimkou nebylo ani zhoršení celkové situace. V takovýchto případech byla integrace špatnou volbou a její následné prohlubování bylo vyloučeno. Oproti tomu ekonomické integrace mají vést k jasnému cíli, především k zlepšení ekonomické situace všech zúčastněných států. Ekonomické integrace slučují zájmy všech subjektů na trhu, a to jak na úrovni makroekonomické, tak na úrovni mikroekonomické, jsou tak správným důvodem pro

integraci. Přínosů, které jsou spjaty s očekáváním subjektů, ekonomických integrací je mnoho. Zde je uvedeno několik z nich:

- tzv. velký trh (velikost trhu má velký vliv na efektivnost výroby a spotřeby, s tím souvisí také větší úspory z rozsahu, velikost trhu působí na konkurenci, „otevírá dveře“ novým výrobním faktorům a výrobcům, velikost a rozsah trhu má také vliv na produktivitu ekonomiky),
- vliv na inovace (v integracích dochází k šíření nových inovací a know-how, které mají vliv na zefektivnění a dynamiku výroby a spotřeby),
- získání surovinové základny (mnoho zemí se potýká s nedostatkem surovin, které potřebují ke svému růstu, pomocí integrace se k nim mohou dostat, popř. pokud je mají, dostane se jim možnosti zakládání nových odvětví),
- nárůst váhy a vlivu (integrace malých zemí ve větší celky umožňuje lepší pozici při jednání se třetími zeměmi, popř. zlepšení jejich postavení v rámci kontinentu), El-Agraa (1999).

Ať už je očekávaný účinek integrace jakýkoli, je důležité si uvědomit, že mezinárodní ekonomické integrace jsou vždy dobrovolné.

Ekonomické integrace zaznamenaly největší rozmach v období po 2. světové válce až po současnost. Země byly zpustošené válkou a také protekcionismem², který v meziválečném období převládal. Současná mezinárodní ekonomická integrace je v podstatě prolutím několika tendencí, které se projevují ve světové ekonomice. Těmito tendencemi jsou:

- internacionalizace,
- interdependence,
- regionalismus,
- integrace.

Internacionalizace ekonomik znamená trvanlivé a postupné prorůstání národních ekonomik uvnitř světové ekonomiky. Základem a zároveň i východiskem internacionalizace je mezinárodní dělba práce, ta je základním kamenem pro alokaci výrobních činitelů a výrobu produktů a služeb ve sféře světové ekonomiky Kaňa (2010). Internacionalizace je nejstarší

² „Protekcionismus – označení pro teoretickou koncepci nebo praktickou hospodářskou politiku, kterou se jednostranně chrání domácí ekonomika před zahraniční konkurencí prostřednictvím cel, kvantitativních omezení dovozu, administrativními překážkami a dalšími nástroji“ Zlý (2001, s. 65).

z uvedených tendencí, zpočátku se projevovala pouze v oblasti obchodování se zbožím, později se rozšířila i do zbylých oblastí obchodu. Díky internacionalizaci mohou státy získávat statky a služby, které nejsou schopny vyprodukovat samy, ať už proto, že jejich vlastní produkce nestačí, nebo proto, že nemají potřebné zdroje. Internacionalizace vede k zefektivnění dělby práce.

Nárůst internacionalizace vede postupně k interdependenci. Jak již název napovídá, jedná se o závislost, přesněji řečeno jde o vzájemnou závislost ekonomických subjektů. Interdependence není starým jevem, začíná se vyskytovat až v období mezinárodní dělby práce, respektive je jejím důsledkem. Mluvíme tedy o období zhruba od roku 1851. Návaznost na internacionalizaci je zcela zjevná. Pokud otevřenost trhů vede k efektivnosti, pak některé výroby zanikají a země nakupují ze zahraničí. Zánikem nebo omezením vlastní výroby však vzniká závislost na zemi, která požadovaný statek či službu nabízí. Takovéto zefektivnění je doprovázeno interdependencí a souvisí s absolutními a komparativními výhodami³. V případě některých zemí může dojít k tak velké závislosti, že se dá hovořit o společných rysech s ekonomickou integrací. Interdependence je však jevem, který nemá jen kladné důsledky v podobě zefektivnění, může sebou nést také přelévání problémů z jednoho státu na další.

Regionalismus v rámci světové ekonomiky chápeme jako proces, který vede ke sbližování a propojování některých ekonomik rychleji než se tomu děje u ostatních. V minulosti se díky regionalismu oddělily tři největší centra (USA, Japonsko a Západní Evropa), v současnosti nastává trend vzniku menších regionů.

Integrace je tedy určitým vyvrcholením všech předcházejících tendencí. Pokud by byli státy naprosto soběstačné, neměly by nejmenší potřebu k ekonomické integraci. Definovat mezinárodní ekonomickou integraci je značně obtížné, o její vymezení se pokusil Zlý (2009, s. 24) takto: „*Soudobá mezinárodní ekonomická integrace v jejím nejobecnějším (a makroekonomicky pojatém) vymezení je charakterizovatelná spojováním dvou či více států do mezistátně nebo nadstátně organizovaných ekonomických či politických celků, prostřednictvím přijetí politických rozhodnutí jednotlivých států, které dobrovolně přenesou*

³ Absolutní výhoda – země může určitý statek vyrábět s nejvyšší produktivitou, resp. s menším počtem pracovních jednotek, než jiné země. Tato země má absolutně nejnižší náklady, což znamená, že žádná jiná země (výrobce) nemůže statek produkovat levněji. Často také daná země nemá žádné náklady obětované příležitosti. Komparativní výhoda – na rozdíl od absolutní výhody, v tomto případě již jednotlivé země vyrábějí statky s náklady obětované příležitosti a vzájemně je porovnávají, Jurečka, Janošiková (2009).

část svých suverénních práv na společné orgány, vytvářejí organizačně sjednocené trhy (s volným pohybem zboží, služeb, práce a kapitálu a jiných ekonomických aktivit, v závislosti na zvolené úrovni integrace), koordinují nebo sjednocují vybrané dílčí hospodářské politiky, zajišťují fungování těchto integrovaných trhů, resp. regulují další ekonomické (popřípadě i neekonomické) aktivity účastnických států a jejich subjektů. Tento proces se neprosazuje spontánně, nicméně je podmíněn a stimulován objektivně se prosazujícím procesem prohlubování internacionalizačních tendencí ve světové ekonomice, které posilují vzájemné prorůstání a vzájemnou závislost (interdependenci) národních ekonomik, připravujících vhodné podmínky pro postupné spojování existujících národních ekonomických celků (zejména na regionální úrovni).“ Z výše uvedeného je patrné, že tendence v současné světové ekonomice se opravdu vzájemně prolínají a doplňují, bez toho by nedocházelo k vzniku ekonomických integrací. Mezinárodní ekonomická integrace je soudobým fenoménem a hybnou silou světové ekonomiky.

2.1.3 Metody integrace

Problematika integrací sebou přináší odlišné teoretické postoje ke koncepci integračního procesu. Zlý (2009) rozlišuje dvě základní metody (funkcionální a institucionální metodu), které jsou někdy rozšířeny o třetí metodu direktivní.

Funkcionální metoda je také někdy nazývána jako integrace zespoda, a to proto, že u ní dochází k působení tržních sil. Je to spontánní proces, který prohlubuje tržní vztahy. Tento přístup staví pouze na volném obchodu, což je také jediným cílem takovýchto integrací. Funkcionalisté zamítají přílišné zásahy států do řízení integrace. Dá se tvrdit, že zde není ani potřeba přenášet odpovědnost na nadstátní instituce. Funkcionalistická metoda integrace je velice omezena a nemůže vést k vyššímu stupni integrace než je celní unie.

Institucionální metoda je opakem metody funkcionální, bývá označována za metodu shora. Tato metoda aplikuje volné působení ruky trhu v kombinaci s aktivní úlohou státu. Institucionální metoda vychází ze smíšené ekonomiky a klade silný důraz na úlohu institucí. Na rozdíl od předchozího přístupu zde ve většině případů dochází k přenesení pravomocí na vyšší (nadstátní) orgány, neboť tato metoda má ambicióznější cíle než je pouhá celní unie. Nadstátní přenesení pravomocí však není podmínkou, může se jednat i o mezivládní formu integrace. Funkcionální metoda integrace je nejčastěji spojována s regionálním typem integrací, které budou vysvětleny dále.

Direktivistická metoda, neboli metoda příkazová, je již metodou dávno překonanou. Tento způsob integrace vychází z centrálně plánovaných ekonomik, neboť samotná výměna (obchod) je ve své podstatě snížen pouze na směnu statků prostřednictvím národních plánů. Tento způsob integrace byl typický pro RVHP (Radu vzájemné hospodářské pomoci).

2.1.4 Formy realizace integračního procesu

Již několikrát zde bylo uvedeno, že pojetí mezinárodní ekonomické integrace je provázáno s mnoha problémy, pokud se jedná o vymezení stupňů a forem integrace. Na realizaci ekonomické integrace můžeme nahlížet hned z několika hledisek a podle několika kritérií. Nejdůležitějším hlediskem mezinárodní integrace je hledisko geografické, podle kterého rozlišujeme dva typy integrací, globální a regionální integrace, které budou podrobněji rozebrány v kapitole 2.1.6 a kapitole 2.1.7.

Pokud budeme na integraci nahlížet z pohledu národohospodářské sféry, lze rozlišit dva druhy integrací:

- parciální (dílčí) integrace, která zasahuje pouze do několika omezených částí národního hospodářství,
- univerzální integrace, která zasahuje již do všech částí národního hospodářství. Jedná se o integraci všeobecnou.

Podle odvětvového kritéria členíme integrace opět na dva typy, a to:

- vertikální (sektorovou) integraci, která stejně jako integrace parciální zasahuje pouze do několika odvětví. Příkladem takovéto integrace je např. ESUO (Evropské společenství uhlí a ocele),
- horizontální integrace, která sjednocuje všechny odvětví členských států.

Dalším kritériem je institucionální hledisko, u kterého rozlišujeme jako u všech předcházejících hledisek, dva konkrétní druhy:

- intergovernmental (mezistátní) integrace – při tomto druhu integrace je plně zachována suverenita jednotlivých států a mají plnoprávné postavení v rozhodovacím procesu,
- supranational (nadstátní) integrace – oproti mezistátní integraci zde dochází k přenosu části suverenity zúčastněných států na nadstátní orgány, Kaňa (2010).

2.1.5 Protiintegrační síly

Než však přejdeme ke dvěma hlavním typům členění integrací (globální a regionální integraci), definujeme ještě tzv. protiintegrační síly. Integrační proces sebou nese mnoho efektů a ne každý z nich je kladný, proto je třeba si uvědomit, že integrace ve světové ekonomice nejsou vždy pro všechny zúčastněné žádoucí a vítané. Integraci jako takovou, můžeme chápat jako proces, který vede k odstranění bariér, stojících v cestě propojení ekonomik do větších uskupení.

Rozlišujeme dva základní typy protiintegračních sil. Prvními z nich jsou antiintegrační síly, které působí již před samotným vznikem integračního uskupení. Brání, popř. brzdí, vznik integrace. Druhou protiintegrační silou jsou pak síly desintegrační, které „rozkládají“ již existující integrace. Oslabují je. Jednotlivé protiintegrační síly působí jen málokdy izolovaně. Většinou se jedná o působení hned několika z nich, což značně znesnadňuje jejich překonání.

Výše zmíněné bariéry mohou být dvojího typu, a to objektivní a subjektivní. Objektivní překážky jsou nejčastěji spojovány s ekonomickými či technickými rozdíly. Často se jako objektivní příčina uvádí náboženské odlišnosti, které jsou silným protiintegračním motivem hlavně v asijských a afrických zemích. Subjektivní příčiny jsou oproti objektivním spíše ideologického (někdy také politického) charakteru.

Mezi nejčastěji uváděné subjektivní překážky patří:

- separatismus národnostních menšin,
- xenofobie,
- nacionalismus,
- územní spory mezi státy,
- historická zátěž, aj.

Separatismus je silou, která pramení z odlišnosti. Odlišnost může být např. národnostní, náboženská nebo kulturní. Stav, kdy nějaká národnostní menšina usídlená v jiném státě má antiintegrační tendence, nazýváme separatismus národnostních menšin. Separatismus není opodstatněný. V současnosti jsou tato separatistická hnutí často spojována

s teroristickými útoky. Jako příklad této antiintegrační síly můžeme uvést skupinu IRA⁴ v Severním Irsku.

Xenofobie je strach, v případě integrací se jedná o strach z cizinců, který může vést až k nepřátelství či nesnášenlivosti. Současná světová ekonomika s prohlubujícím se procesem internacionalizace tento jev posiluje, neboť je stále více možné cestovat a usazovat se mimo své rodné státy. Proces integrace, díky vytváření jednotného vnitřního trhu, podporuje volný pohyb osob a tím podněcuje xenofobní nálady.

Nacionalismus je politickým směrem a ideologií, která vychází z přesvědčení o jakési nadřazenosti a výjimečnosti vlastního národa. Nemusí být nutně jen mezi státy, ale také uvnitř vícenárodních států. Také nemůže s čistým svědomím říci, že se jedná vždy o negativní jev, byť je jednou z nejsilnějších antiintegračních sil.

Územní spory mezi státy mohou jak znemožňovat vznik nových integračních uskupení, tak i oslabovat již vzniklé integrace. Jedná se o nevyřešené spory o území mezi několika státy, které mohou trvat i desítky let. Nejčastěji uváděným příkladem je spor o Kašmír mezi Indií a Pákistánem.

Historická zátěž je obdobným protiintegračním faktorem jako územní spory a myslíme jí např. okupaci nebo války. Jedná se nejčastěji o sousední státy, jejichž dobré sousedské vztahy byly v minulosti narušeny, či jsou stále narušovány, nepřátelstvím. Pro příklad nemusíme chodit daleko, vztah Česka a Německa po II. světové válce. Vstup Česka do Evropské Unie byl ze strany Německa podmíněn splněním řady sudetoněmeckých nároků, a to i přes podepsání deklarace⁵ z roku 1997.

2.1.6 Globální integrace

V následující části se bude práce zabývat rozdílem mezi globálním a regionálním typem integrace. Jako první si představíme globální integraci, na kterou pak navážeme regionální, kterou rozebereme podrobněji, neboť je důležitější pro další kapitoly této diplomové práce.

⁴ IRA = Irská republikánská armáda. Tato skupina usiluje o odtržení Severního Irska od Spojeného království Velké Británie a Severního Irska a připojení této části k Irsku.

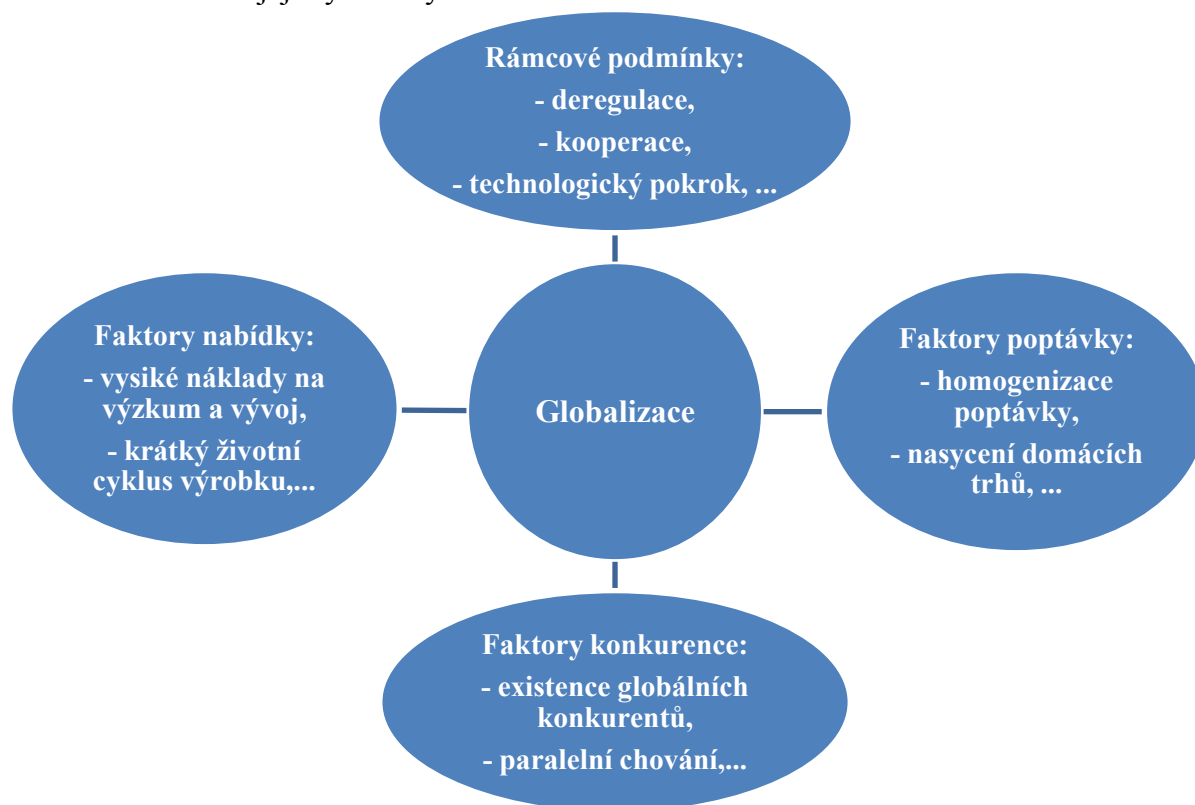
⁵ Česko – německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji byla podepsána 21. ledna 1997. Cílem deklarace bylo především zmírnit napětí a zlepšit vztahy mezi oběma zeměmi. Součástí je např. oddíl, který stanovuje, že obě dvě země budou podporovat menšiny druhé země na svém území, MZV.cz (2013).

Vzhledem k výše definovanému pojmu integrace je patrné, že obě dvě linie, jak regionální, tak globální integrace, musejí mít minimálně nějaké totožné prvky, a to především proto, že oba typy integrují světové ekonomiky, jejich rozdíl je vymezen převážně geograficky. Avšak zjistíme, že geografické hledisko není jediným rozdílným prvkem.

Pokud bychom chtěli stručně a jasně definovat globální integraci, jednalo by se o integraci, která zahrnuje všechny světové ekonomiky. Tento stav je prozatím nedosažitelný. V současné světové ekonomice je globální integrace chápána jako liberalizace toků kapitálu a statků, jinak řečeno jedná se prozatím jen o eliminaci překážek obchodu.

Globální integrace by mohla být často ztotožňována s globalizací, může za to zřejmě její název, avšak nejedná se o dva totožné pojmy. Globalizace může být chápána jako stav nebo také jako mnohoznačný jev ekonomiky. V současnosti se jedná o proces, který byl nevyhnutelný. Dlouhodobý a velmi intenzivní růst internacionalizace, provázený stále se zvyšující interdependencí světových ekonomik vyvolal tlak na světovou ekonomiku, která vyvrcholila právě globalizací. Pojem globalizace a její hybné síly vystihuje následující Obr. 2.1. Kdežto globální integrace je jedním z východisek globalizace a jednou z forem oslabování negativních důsledků fragmentace současné světové ekonomiky.

Obr. 2.1: Globalizace a její hybné síly.

Zdroj: Kutschker, Schmidt (2004), vlastní zpracování.

Ke globální integraci můžeme přistupovat ze dvou různých úhlů pohledu. První z nich vychází z toho, že je globální integrace pouze určitým prohloubením internacionalizace, interdependence a transnacionalizace světové ekonomiky. Hlavní roli zde hrají samotné hospodářské subjekty, které jsou nositeli globalizace, neboť jejich rozsah přesahuje hranice vlastního státu. Jedná se tedy o proces, který je spontánní a vychází z působení současných trhů.

Druhý pohled je přijatelnější z pohledu integrace. Nejedná se o spontánní proces, naopak jde o rozhodnutí autorit jednotlivých států, které vede k odstraňování překážek volného obchodu. Z druhého pohledu vychází i definice Zlého (2009, s. 66): *„Je tedy možno globální integraci definovat jako proces postupného propojování či spojování národních ekonomik ve světové ekonomice prostřednictvím cílevědomého odstraňování překážek pro volný pohyb produktů a výrobních faktorů v celosvětovém měřítku, popřípadě – uvažujeme-li i vyšší stupně této globální integrace – pak i prostřednictvím regulativních zásahů do fungování světové ekonomiky, hospodářsko-politických intervencí mezinárodních (celosvětových) organizací“*.

Z předcházejících vět jsme se dozvěděli, co to globální integrace je, ale měli bychom také definovat, kdo se na ní podílí. Je zřejmé, že každý z nás není subjektem a iniciátorem globální integrace, byť se dotýká nás všech. Jeden z hlavních subjektů globální integrace souvisí s výše uvedenou transnacionalizací ekonomiky a jsou jimi transnacionální korporace. Dalšími subjekty, které se na globální integraci podílejí, jsou hospodářsky nejvyspělejší země světa a některé mezinárodní organizace.

Stejně jako u regionální integrace i zde můžeme definovat určité stupně rozvinutosti globální integrace. Stupně globální integrace jsou následující:

- volný obchod se statky,
- volný obchod výrobních faktorů,
- regulace ekonomických vztahů nadnárodní organizací.

Z následujících bodů je patrné, že musí být zavedeny společné instituce nebo orgány, které budou dohlížet nad fungováním volného obchodu, budou regulovat ekonomické vztahy a budou tak řídit ekonomické procesy světové ekonomiky. Jednotlivé body jsou řazeny od nejnižšího stupně, z toho volný obchod se vyvíjí ve světové ekonomice od konce II. světové války. Následující body jsou vyššími formami integračního procesu Zlý (2009).

I když by se mohlo zdát, že efekty globální integrace jsou kladné, stejně jako u jiných forem integrace, i zde nalezneme záporné aspekty. Asi nejspornějším efektem je oblast teorie globálního ekonomického růstu. Globální integrace mohou mít kladný vliv na ekonomický růst a to proto, že rozvoj vyspělých zemí má pozitivní vliv na růst životní úrovně i v rozvojových zemích.. Ale může tomu být právě naopak.

Globální integrace poskytuje prostor pro neregulovaný a spontánní vývoj vztahů na trhu, což může vést ke zvyšování disparit mezi jednotlivými státy ať už v oblasti ekonomické, sociální či technologické. Otázkou také je, do jaké míry je třeba liberalizovat ekonomické vztahy světové ekonomiky. Odpovědi záleží vždy na každém jedinci a na postoji, který k této problematice zaujme. Dalším aspektem je „mladosť“ globalizace a globální integrace, některé efekty se projeví až v dlouhodobém horizontu, což znemožňuje objektivní hodnocení v současnosti.

2.1.7 Regionální integrace

V předcházející části bylo vysvětleno pojetí globální integrace, následuje tedy integrace regionální, která je rozhodujícím projevem ekonomických integrací. Problémem u regionální integrace je vymezení samotného pojmu „region“. Regionem zde rozumíme jakékoli menší měřítko, než je celosvětové. Může se jednat o malé segmenty složené pouze z malých ekonomik, ale také se může jednat o velké oblasti, jakým je např. region Evropa.

Regionální integrace není nic jiného, než paralelním procesem integrace globální, obě dvě se vyvíjejí současně a nemůžeme říci, že by tyto procesy probíhaly odděleně. Integraci v regionálním měřítku chápeme jako uzavírání dohod mezi dvěma či více státy. *„Regionální integrace je na obecné úrovni definovatelná jako proces postupného propojování a spojování existujících ekonomických celků, tj. národních ekonomik, ve větší, zmezinárodnělé celky v jednotlivých regionech světové ekonomiky. Realizuje se prostřednictvím mnoha politických a hospodářských rozhodnutí a opatření jednotlivých států, resp. společných integračních orgánů ve vzniklých integračních organizacích“*, jak uvádí Zlý (2004, s. 12).

Stejně jako integrace globální i integrace regionální působí jako nástroj pro překonávání fragmentace současné světové ekonomiky a i ona má své stupně a typy, které budou představeny a rozebrány v následujících částech práce. V současné době není ojedinělým prvkem ani situace, kdy jsou některé státy součástí hned několika regionálních integračních uskupení (např. státy BENELUXU). Regionální integrace jsou velice rozšířené a najdeme nějaké jejich formy na všech kontinentech světa. Vzhledem k stálému narůstání

integračních uskupení a dohod mezi jednotlivými státy se často hovoří o pojmu regionalizace soudobé světové ekonomiky.

Regionalismus je součástí světové ekonomiky již delší dobu, avšak největší vývoj byl zaznamenán od konce II. světové války, kdy padlo bipolární uspořádání světa, až po současnost. Od pádu bipolárního uspořádání světa se často mluví o tzv. „*novém regionalismu*“. Jedná se o určitou formu koordinace, která sjednocuje celou řadu nejen ekonomických, ale také politických, aspektů. Cihelková (2006) tvrdí, že mezi „*starým*“ a „*novým*“ regionalismem jsou rozdíly. Diference vycházejí již ze zmíněného bipolárního rozdělení světa, neboť právě to jasně definovalo možnosti uzavírání dohod. Dalším rozdílem je samotný přístup v metodách vzniku integračních uskupení. Kdysi byla častější metoda shora (institucionální metoda), v současnosti dochází k nárůstu metody zdola (funkcionální metoda). Rozdílů bychom mohli nalézt mnohem více. Rozvoj regionalismu v soudobé ekonomice nejlépe vystihne následující Tab. 2.2.

Tab. 2.2: Regionální dohody uzavřené nebo vyjednávané USA, Japonskem a Čínou.

Typ dohody	USA	Japonsko	Čína
Mnohostranné dohody	APEC (1989) NAFTA (1994) CAFTA-DR (2006)	APEC (1989)	APEC (1991) APTA (2001)
Dvoustranné dohody	Izrael (1985) Jordánsko (2001) Singapur (2004) Chile (2004) Austrálie (2005) Maroko (2006) Bahrajn (2006)	Singapur (2002) Mexiko (2005) Malajsie (2006) Thajsko (2007) Filipíny (podepsána) Chile (2007)	ASEAN (2005) Hongkong (2005) Macao (2005) Chile (2006) Pákistán (2007)
Probíhající vyjednávání	FTAA, Panama, Kolumbie, Ekvádor, Peru, Thajsko, Omán, SAR, SACU	Brunej, Austrálie, Indonésie, Jižní Korea, ASEAN, GCC	Austrálie, Nový Zéland
Zkoumání možností uzavřít regionální dohodu	Iniciativa ASEAN	Indie, Švýcarsko, Vietnam, ASEAN+3	Island, Indie, ASEAN+3, GCC, SACU

Zdroj: Cihelková a kol. (2009), vlastní zpracování.

Typy regionálních integrací

Poté, co jsme si vymezili koncept regionální integrace, nastíníme několik jejích typů. Jako první si uvedeme intraregionální integraci. Jedná se o typ integračního uskupení, které vznikne uvnitř již existující organizace. Tento typ může být velice prospěšný např. pro malé

sousedící státy uvnitř velké integrace, především proto, že se tyto státy mohou nacházet v horší pozici oproti velkým státům v rozhodovacích procesech nebo také proto, že mají společné zájmy v oblasti integrace. Důvodů pro vznik takového uskupení je mnoho. Jako příklad můžeme uvést státy BENELUXU.

Dalším typem regionální integrace je interregionální integrace. Mnoho fungujících integračních organizací navazuje kontakty s nečlenskými státy v zájmu dohod o volném obchodu. Může se však stát, že tyto státy jsou již členy nějakého jiného integračního uskupení. Kontakty pak mohou vést k dohodám o hospodářské spolupráci mezi těmito uskupeními a to je výše zmiňovaná interregionální integrace, aneb integrace skrz integrace. Snahy o interregionální integraci nejsou ničím výjimečným, avšak většinou k ničemu nevedou.

Předposledním typem, který zde uvedeme, je megaregionální (kontinentální) integrace. Snahy o megaregionální integraci jsou stejně jako u předešlého typu časté, avšak ani v tomto případě nejsou příliš úspěšné, neboť tento proces je velice složitý. Už i u integrací menšího rozsahu vznikají komplikace z důvodu velké heterogenity států, jejich ekonomické situací či náboženského vyznání. Megaregionální integrace by mohla mít východisko v interregionální integraci, pokud by interregionální integrace vznikla na jednom kontinentě.

Posledním typem regionální integrace je tzv. integrace nadregionální neboli otevřená integrace. Jedná se o integrační uskupení vznikající mezi státy několika kontinentů. Jedním z prvků nadregionální integrace je, že vznikají i přes velký počet disparit. Tento typ umožňuje usnadnění obchodu ve veliké oblasti (Kaňa, 2010).

2.1.8 Vztah mezi globální a regionální integrací

Prvotním úspěchem je, si uvědomit, že opatření, která jsou prováděna na menším území, mohou mít jiný efekt, ceteris paribus, než na území větším. Je naprosto logické, že regionální integrace jsou snáze proveditelné, pro jejich vznik jsou optimálnější podmínky. Důvodem, proč jsou regionální integrace úspěšnější, než globální, je vyšší homogenost integrujících se ekonomik. Regionální integrace slučují menší území, země, které do integrace vstupují, jsou si více podobné, může tedy docházet k vyšším stupňům integrace a to v kratším časovém horizontu .

V globálním měřítku jde o proces velice dlouhodobý s nejednotnými efekty pro ekonomiky. Je zde možnost, že kde jedna země získá, druhá ztrácí. Zatímco u regionální

integrace jde o zlepšení situace všech zúčastněných států. Zlepšení může být na úkor států nezúčastněných v daném integračním uskupení. Pokud by mělo dojít k otevření všech světových trhů, je zde hypotetická možnost, že by tomu musela předcházet likvidace samostatných států, což je v tuto chvíli nereálné. To nás přivádí k tomu, že regionální integrace je jakýmsi kompromisem. Integrované státy mohou více čelit důsledkům globální integrace, stávají se tak silnějšími.

Regionální a globální integrace nejsou ve své podstatě odlišné, avšak i přes to jsou jiné. Regionální integraci můžeme pojmut jako prostředek, který nás směřuje ke globálnímu měřítku integrace, ale také jako ochranný prvek, který nás před globální integrací chrání. Ať už převládá jakýkoli přístup k regionální integraci, je třeba si uvědomit, že je naprosto nedílnou součástí světové ekonomiky.

2.2 Stupně mezinárodní ekonomické integrace

V následující části se bude práce zabývat jednotlivými stupni mezinárodních integrací. Tato část je velice důležitá, neboť správná volba hloubky integračního procesu, mezi více ekonomikami, je klíčovým aspektem úspěšného fungování integrace. Proto nemůžeme členění integrací vynechat. Samotné vymezení je značně problematické, neboť se zde prosazuje subjektivismus. V následující části rozebereme dva typy členění stupňů ekonomické integrace.

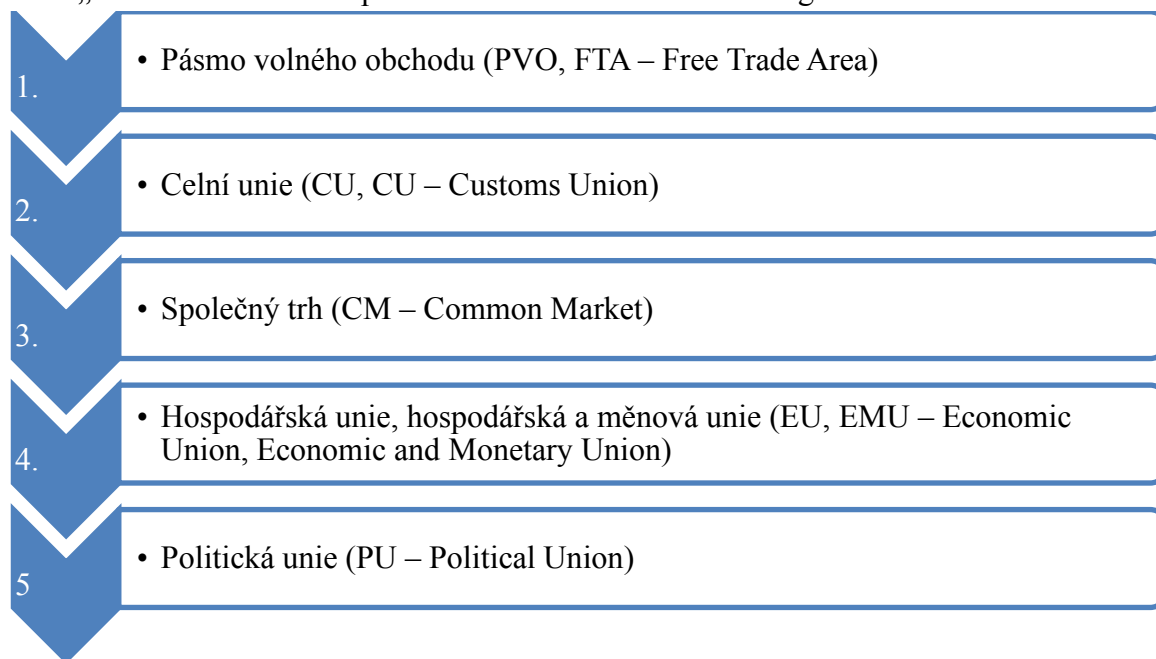
2.2.1 „Tradiční“ členění stupňů mezinárodní ekonomické integrace

První z nich je tzv. „Tradiční“ členění, které se používalo a reflektovalo podobu integrací v 50. a 60. letech. Problémem je, že toto členění, se používá dodnes, nalezneme ho v mnoha publikacích, vzdělávacích materiálech, na internetu apod. V jeho zastaralosti pak pramení většina nedorozumění a problémů v oblasti vymezení stupňů mezinárodní ekonomické integrace. Vzhledem k tomu, že se jedná pro nás již neaktuální členění, nebude v této práci rozebíráno hlouběji, pouze vyjmenujeme jeho jednotlivé stupně.

Schéma „Tradičního“ členění integrace

Následující Schéma 2.3 zobrazuje „Tradiční“ členění stupňů mezinárodní ekonomické integrace.

Schéma 2.3: „Tradiční“ členění stupňů mezinárodní ekonomické integrace.

Zdroj: Kaňa (2010), vlastní zpracování.

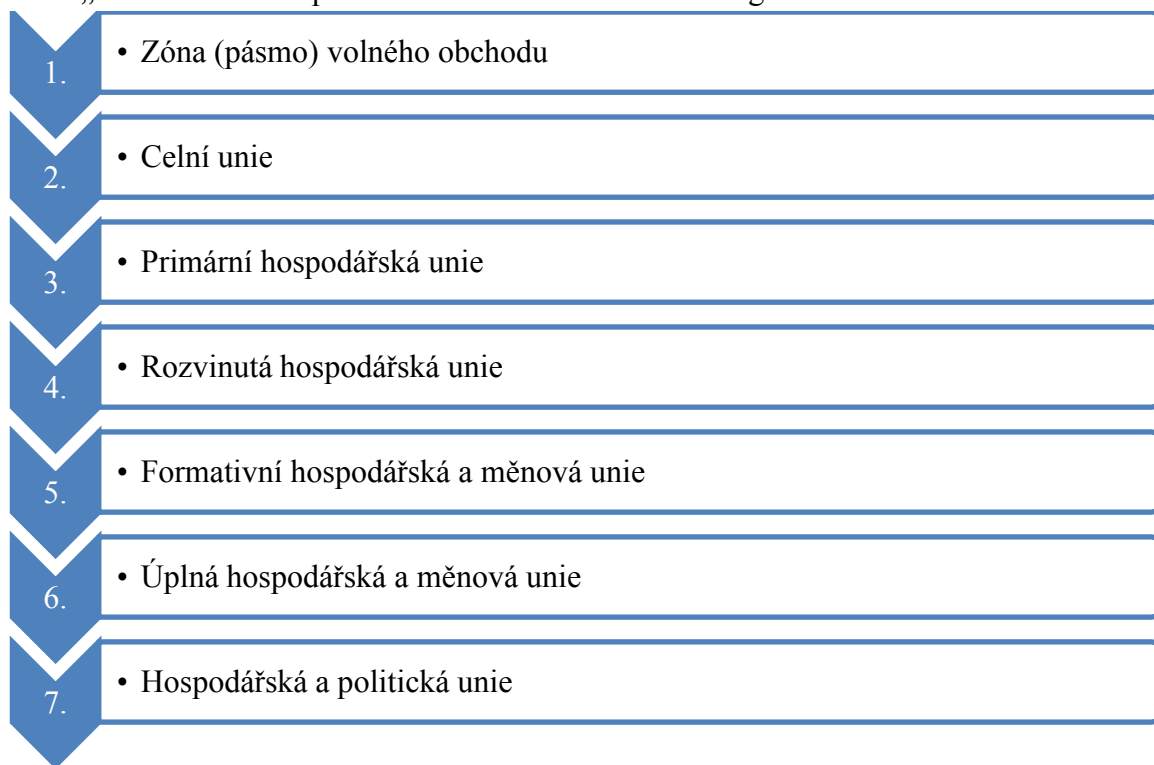
2.2.2 Nové členění stupňů mezinárodní ekonomické integrace

Druhým typem členění je tzv. „*Nové členění*“, které je podstatně aktuálnější a realističtější, než členění předcházející. Tento typ členění je o něco málo rozsáhlejší, tím lépe vystihuje logiku vývoje integračního procesu. Než přejdeme k samotnému Schématu 2.4, je třeba si uvědomit, že každý další krok k vyššímu stupni, obsahuje znaky stupně nižšího. Dalším důležitým faktem je to, že pokud se státy rozhodnou postoupit k dalšímu stupni, je to na úkor vlastní suverenity. Každý stát musí část své suverenity odevzdat ve prospěch nadstátní instituce. To se však neděje násilně, soudobé integrace si zakládají na tom, že je vše založeno na dobrovolnosti.

Schéma nového členění integrace

Následující Schéma 2.4 zobrazuje nové, aktuálnější členění stupňů mezinárodní ekonomické integrace, které uvádějí především nové publikace zabývající se integračními procesy.

Schéma 2.4: „Nové členění“ stupňů mezinárodní ekonomické integrace.

Zdroj: Kaňa (2010), vlastní zpracování.

Pásmo volného obchodu (PVO)

Dle Zlého (2009) se jedná o nejméně rozvinutý stupeň integrace, kterého lze dosáhnout. I když by se mohlo zdát, že bude velmi jednoduchým typem integrace, není to úplně pravda. Pásmo volného obchodu je již propracovaným stupněm, založeným na odstranění tarifních i netarifních překážek, především kvantitativních omezení a cel, které brání volnému pohybu zboží mezi zúčastněnými zeměmi. Dalším prvkem pásma volného obchodu je zachování si vlastní celní a obchodní politiky vůči třetím zemím. S tímto faktem souvisí také pravidlo původu zboží, které stanovuje, že se u zboží musí prokázat, kde bylo vyrobeno, popř. odkud bylo dovezeno.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že u zboží vyrobeného na území zúčastněných států, jsou zrušena veškerá restriktivní opatření. V současné světové ekonomice by však nemělo docházet k diskriminaci výrobků z třetích zemí. Pásmo volného obchodu může být založeno na dvou typech dohod, a to bilaterální a multilaterální, a může se týkat veškerého zboží nebo jen některých druhů zboží, to záleží na dohodách mezi jednotlivými státy. I přes relativní funkčnost se jedná o stupeň, který je ve většině případů, pouze přechodný.

Celní unie (CU)

Celní unie je vyšším stupněm integrace, navazuje na pásmo volného obchodu, vytváří celní území složené ze zúčastněných zemí, odstraňuje tedy zbylé celní i necelní překážky. Na rozdíl od předcházejícího stupně již vytváří jednotnou celní politiku vůči nečlenským státům integračního uskupení. Dalším rozdílem, a posunem vpřed, je odstranění pravidla o původu zboží, které bylo značně problematické a náročné, hlavně po administrativní stránce. Zde je zboží, které bylo jednou procleno na vnější hranici unie, bráno jako zboží domácí.

Požadavkem na fungující celní unii je vytvoření vlastních orgánů uskupení, které budou trvalé. Stejně jako u předcházejícího typu, může být celní unie založena na dohodě multilaterální nebo bilaterální, a jak už z předešlého textu víme, celní unie, jakožto integrační uskupení, může vzniknout i uvnitř již fungující integrace. Jako příklad celní unie bývají nejčastěji uváděny země BENELUXU Kaňa (2010). Celní unie odstraňuje překážky pásma volného obchodu, avšak jde pouze o překážky obchodní, zbylé nedostatky musí být řešeny vyšším stupněm integrace.

Primární hospodářská unie (PHU)

Dalším vývojovým stupněm mezinárodní ekonomické integrace je primární hospodářská unie. Tento stupeň je nastolen tehdy, dochází-li k doplnění volného pohybu zboží o volný pohyb výrobních faktorů a služeb, respektive, dochází-li k odstraňování překážek, které tomu brání. Takováto opatření si však žádají zásah i do některých hospodářských politik jednotlivých členských států. Je třeba, aby došlo k jejich koordinaci. Nedochází zde tedy jen k integraci jednotlivých trhů, ale také k integraci hospodářské politiky. Proces integrace hospodářských politik zúčastněných zemí je značně komplikovaný a nelze jej dosáhnout snadno a hned. Proto aktuální členění předpokládá dvě úrovně hospodářské unie (primární a rozvinutou), neboť koordinace musí proběhnout postupně. V primární hospodářské unii dochází k eliminaci viditelných překážek obchodu, avšak stále existují neviditelné překážky obchodu (např. technické normy).

Rozvinutá hospodářská unie (RHU)

Jak uvádí Keřkovský a Keřkovská (1999) v této fázi by měly být odstraněny všechny viditelné překážky volného obchodu na všech trzích. Jsme tedy ve fázi, kdy je třeba odstranit také překážky neviditelného charakteru, k tomu dochází právě v rozvinuté hospodářské unii. Po odstranění těchto překážek se integrace dostává na vyšší úroveň, kdy některé pochody

fungují nezávisle na jednotlivých státech. Rozvinutá hospodářská unie dává možnost vzniku Jednotnému vnitřnímu trhu (JVT), který obsahuje v rámci Evropské unie tzv. 4 svobody. Těmito svobodami jsou:

- volný pohyb zboží,
- volný pohyb služeb,
- volný pohyb kapitálu a
- volný pohyb osob.

Jednotný vnitřní trh dokonale vystihuje stupeň integrace, kterého je dosaženo pomocí rozvinuté hospodářské unie. Opět praxe dokazuje, že „zastavit se“ na stupni primární hospodářské unie nestačí a je třeba se dále rozvíjet a vytvořit unii rozvinutou.

Formativní hospodářská a měnová unie (FHMU)

Jakmile je dosaženo fungující rozvinuté hospodářské unie, je dalším stupněm formativní hospodářská unie a měnová unie. Jsou zde vytvořeny všechny předpoklady k vytvoření měnové unie. Měnovou unií zde chápeme jako oblast, kde byla zavedena jednotná měna a je zde jednotná měnová politika. Pro správné fungování je třeba také ustanovit řídicí, popř. i kontrolní, orgán na nadstátní úrovni.

Úplná hospodářská a měnová unie (ÚHMU)

Úplná hospodářská a měnová unie je druhým nejvyšším stupněm integrace, je zde vysoká úroveň rozvinutosti, kterou si zřejmě žádá i rozvinutá měnová unie. V tomto stupni integrace dochází ke koordinaci dalších společných politik, nejdůležitější z nich je i koordinace fiskální politiky. Tento stupeň ke svému fungování potřebuje připravenost států, především proto, že zde dochází ke změnám v provádění jednotlivých národních hospodářských politik, které zůstaly v pravomoci jednotlivých států. Jedná se zejména o výše zmíněnou politiku fiskální, neboť pro měnovou politiku je velice důležitá koordinovaná rozpočtová politika. V případě, že se integrační uskupení dostane až na tento stupeň integrace, nastane zde možnost pro přechod k integraci na politické úrovni.

Hospodářská a politická unie (HPU)

Jedná se o nejvyšší a nejrozvinutější stupeň integrace, kterého lze v praxi jen obtížně dosáhnout. Problémem je, že oddělit ekonomickou integraci od politické je prakticky téměř

nemožné. Především proto, že i samotná počáteční snaha o integraci je politickým rozhodnutím. Politika provází všechny stupně ekonomické integrace, nelze ji obejít ani se ji vyhnout. Politická unie může mít stejně jako předešlé formy více podob.

V současnosti dochází ke snahám, uvnitř integračních uskupení, provázat ekonomický vývoj integrace s vývojem politickým, a tím usnadnit možný přechod na politickou unii. Již v předcházejících stupních vývoje mezinárodní ekonomické integrace dochází ke vzniku tzv. „*neformalizované politické unie*“, jak uvádí Zlý (2009). Každý krok ekonomické integrace provází politické rozhodnutí. Rozlišujeme čtyři stupně politické integrace – politická unie států, konfederace, federace a unitární stát. Politické unie lze dosáhnout až v okamžiku, kdy dostane integrace důvěru v řešení ekonomických a politických problémů.

Jak již bylo řečeno, každý nadcházející stupeň obnáší prvky stupně předcházejícího. Proces prohlubování integrace je značně komplikovaný a časově náročný. Nejdůležitější znaky jednotlivých stupňů mezinárodní ekonomické integrace a jejich vzájemnou návaznost popisuje následující Tab. 2.5.

Tab. 2.5: Nejdůležitější znaky jednotlivých stupňů ekonomické integrace.

Forma integrace/ znaky	Odstranění viditelných překážek obchodu mezi členy	Společná pravidla obchodu vůči nečlenům	Odstranění neviditelných překážek obchodu mezi členy	Volný pohyb výrobních faktorů mezi členy	Společná měna	Společná ekonomická politika	Jednotná politická moc a státní správa
PVO	✓						
CU	✓	✓					
PHU	✓	✓	✓				
RHU	✓	✓	✓	✓			
FHMU	✓	✓	✓	✓	✓		
ÚHMU	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
HPU	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Zdroj: Keřkovský, Keřkovská (1999), vlastní zpracování.

2.3 Problematika a hodnocení integrací

Ať už se budeme řídit tradičním nebo aktuálním modelem, narazíme při nich na určité problémy. V obou případech se jedná pouze o teoretické modely, praxe je mnohdy odlišná. Každá integrace je jiná, vyvíjí se jiným tempem a dosahuje rozdílné hloubky. Mnohdy dochází k prolínání více stupňů ekonomické integrace, což může vést k závěrům, že je teorie zbytečná. I přes nesoulad teorie s praxí je však třeba teoretických modelů, pro snazší pochopení problematiky, popis vývoje určité integrace i pro srovnání jednotlivých integračních uskupení navzájem.

Pokud chceme hodnotit integraci, je třeba ji hodnotit vždy na úrovni dosaženého stupně integrace a pokud je to možné, hodnotit ji zpětně. Některé oblasti mohou být zpočátku zasaženy negativně, avšak s postupem času dochází k jejich, mnohdy až rapidnímu, zlepšení. Samotné hodnocení může probíhat hned z několika hledisek, nejčastěji se setkáváme s hodnocením ekonomickým, které hodnotí efekty integrace na úrovni makroekonomie a mikroekonomie.

V rámci integračního uskupení dochází k přijímání důležitých rozhodnutí, která mají ve většině případů vést ke stabilizaci nebo zlepšení dosavadní situace. Tato opatření mají nezprostředkovaný efekt, avšak vyvolávají i další efekty, které v tomto případě můžeme nazývat externalitami, neboť mají stejný charakter. Stejně jako externality mohou mít kladný nebo záporný dopad.

I již zmíněné efekty integrace mohou být rozděleny podle určitých hledisek a v jejich rámci nabývat hned několika podob. Pokud se zaměříme na hledisko časové, mohou být efekty jak krátkodobé, tak dlouhodobé, mohou však být také trvalé.

Samotný proces ekonomické integrace by měl vést k zlepšení ekonomické situace zúčastněných zemí, země by si měly být ekonomicky blízké. K integraci by mělo docházet dobrovolně, bez nátlaku, a ve správný čas. Státy by měly být politicky i ekonomicky „vyzrálé“ na vstup do integrace, měly by počítat nejen se všemi možnými výhodami, které jim vstup do integrace přinese, ale také s nevýhodami, které členství v integračním uskupení obnáší.

3 Integrační procesy na Evropském kontinentě

Integrační proces je, jak bylo uvedeno v předcházející kapitole, je velice složitý a pouhá znalost teorie nestačí. Na vznik a vývoj integrací má vliv celá řada dalších aspektů. V následující kapitole se budeme zabývat právě těmito aspekty, které vedly ke vzniku integračních uskupení na Evropském kontinentu, a samotnými integracemi vzniklými na tomto území. V následující části se bude kapitola zabývat vývojem integračních uskupení v Evropě. Stěžejní oblastí kapitoly pak bude proces formování Evropské unie, jakožto hlavního evropského integračního uskupení. Vzhledem k délce a složitosti tohoto procesu, budou uvedeny pouze nejdůležitější milníky a fakta vývoje Evropské unie.

3.1 Předpoklady vzniku integrací v Evropě

Evropský kontinent má mnoho specifík, které na jednu stranu znesnadňují proces integrace, na straně druhé, naopak k integraci vedou a posilují ji. Již samotné geografické vymezení může být problematické. Evropu můžeme brát jako součást západní Euroasie nebo jako samostatný kontinent. Přikloníme-li se k tezi, že se jedná o samostatný kontinent, pak zjistíme, že se jedná o kontinent nejmenší, zato s druhou největší hustotou obyvatelstva na km². Evropa je velmi vyspělou oblastí, která se nemalým dílem podílí na veškerém světovém dění.

Evropa představuje jednu z nejrozvinutějších oblastí světové ekonomiky (spolu se Severní Amerikou a Japonskem). V minulosti byla Evropa členěna na dvě hlavní části, a to Západní Evropu a Východní Evropu, toto členění bylo zapříčiněno studenou válkou⁶. V současné době je Evropa členěna na 6 hlavních regionů:

- západní Evropa,
- střední Evropa,
- východní Evropa,
- severní Evropa,
- jižní Evropa,

⁶ Studená válka - stav po 2. světové válce vyznačující se především vojenským napětím a politickými spory mezi komunistickými státy a jejich satelitními ekonomikami a západními státy. Jednalo se o unikátní typ války, vedený pomocí zranitelných států, špionáže, propagandy nebo také skrze závody v technické vyspělosti. Studená válka nemá, na rozdíl od jiných válek, konkrétní datum vypuknutí, ukončena však byla zánikem Sovětského svazu, Esner (2012).

- jihovýchodní Evropa.

Evropský kontinent je dále politicky členěn na 50 nezávislých států, mezi kterými jsou značné rozdíly, nejen v rozloze a počtu obyvatel, ale také např. v ekonomické rozvinutosti, což je jak motivem, tak oslabujícím faktorem, integrace.

Každý z uvedených regionů má dominantní státy, které tento region reprezentují. V západní Evropě se jedná o Velkou Británii a Francii, ve střední Evropě Německo, východní Evropu pak reprezentuje především Rusko, severní Evropa je zastoupena Skandinávskými zeměmi, jižní Evropě dominuje Španělsko s Itálií a jihovýchodní Evropu reprezentuje Bulharsko a Řecko.

Předcházející členění Evropy, není pouze geografickou segmentací, ale má také hlubší význam. Tyto pomyslné hranice mezi jednotlivými státy, respektive oblastmi, oddělují země odlišné ve způsobu myšlení, který se poté projevuje v rozdílných kulturách, zvycích a životních stylech. Rozdílnosti pramení v první řadě v historickém vývoji dané země a tím pádem v nastřádaných zkušenostech. Historický vývoj pak úzce souvisí s ekonomickou vyspělostí a rozvinutostí dané lokality. Tento fakt je nezanedbatelnou bariérou pro vznik užších integračních uskupení. *„Soudobá evropská integrace však odráží snahy po dosažení evropské jednoty v širokém slova smyslu, po těsné vzájemné spolupráci mezi všemi, po rozvoji i propojování různých národních kultur, rozvíjení empatie vůči „odlišným“ a po dobrých vztazích mezi všemi“*, Zlý (2004, s. 16).

3.2 Vývoj integračních procesů v Evropě

Snaha o sjednocení Evropského kontinentu není novým jevem, s myšlenkou integrace jsme se setkali již několikrát a první snahy sahají až ke starověku. Již tehdy si panovníci uvědomovali klady pramenící v integraci, jako příklad můžeme uvést nárůst bohatství panovníka, nadvláda nad velkým územím, ale také efektivnější obrana daného území.

V pozdější době, středověku, se také objevily snahy o integraci Evropy. Připomeňme si snahu Jiřího z Poděbrad o sjednocení středověké Evropy v letech 1462 - 1465. Na rozdíl od nejčastějšího motivu integrace současnosti (ekonomický motiv), bylo hlavním motivem integrace ve středověku dosažení celkové bezpečnosti a vojenské homogenity. Tento stimul vycházel především z faktu, že Evropa byla v té době sužována častými nájezdy pohanů.

Novověk přinesl hlubší pohled na potřebu integrace. Potřeba bránit a chránit křesťanské území přetrvávala, ale byly i jiné důvody hovořící pro integraci. Koncepce

integrace v sobě promítaly také politické zájmy a v neposlední řadě i ekonomické, či hospodářské zájmy. V době industrializace docházelo k integracím v odvětvích, např. vznikla Poštovní unie.

Zřejmě nejdůležitějším milníkem bylo uvědomění si, že došlo k nárůstu počtu světových mocností a Evropa, nejen že již nebyla natolik silná, jak bývala, ale zároveň za ostatními mocnostmi začala výrazně zaostávat. V tomto okamžiku se začalo formovat Panevropské hnutí⁷. Panevropa měla být rovnocenným partnerem Spojeným státům americkým, Rusku a Číně. Jak uvádí Fiala, Pitrová (2009, str. 37) „*Model Panevropské unie představoval první skutečně politický projekt výstavby sjednocené Evropy. Na základě této koncepce byla vytvořena Panevropská unie, politické hnutí, jež mělo mj. koordinovat velké množství profederálních aktivit prostřednictvím kontaktů s významnými politickými představiteli*“. Největšího rozmachu a podpory se Panevropské unii dostalo v meziválečném období. Naopak 2. světová válka znamenala pro Panevropu konec, otázky sjednocení Evropy byly odsunuty do pozadí a Panevropská unie byla označena jako utopistická. Na druhou stranu si Evropské země, zničené dvěma válkami, naprosto uvědomovaly nutnost sjednocení. Integrace měla vést k míru a zamezení vzniku konfliktu takového rozsahu, jakým byla 2. světová válka, Fiala a Pitrová (2009).

3.2.1 Vliv studené války na evropský integrační proces

Období po druhé světové válce v Evropě bývá často označováno jako tzv. Evropské integrační dilema, které souviselo s rozdělením Evropy po válce. Největší překážkou evropské integrace bylo překonání dlouho trvajícího rozdělení kontinentu „*studenou válkou*“ na dvě politicky i ekonomicky rozdílné soustavy. Toto rozdělení Evropy trvalo od konce 40. let do konce let osmdesátých. Rozštěpení Evropy na „*Východ a Západ*“ bylo pro další integrační vývoj rozhodující. Integrační proces se mohl vyvíjet ve dvou oddělených oblastech. První oblast byla tvořena socialistickými centrálně plánovanými ekonomikami v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). Druhá oblast pak byla tvořena kapitalistickými tržně orientovanými ekonomikami v rámci Evropských společenství (ES). Evropa se tak stala prostorem střetu zájmů ideologických, politických i hospodářských, Zlý (2004). Rozpad

⁷ Panevropské hnutí - bylo původně pouze myšlenkovým hnutím, později se stalo organizací usilující o sjednocení Evropy. Cílem bylo ustanovení „Spojených států evropských“. Představitelem a tvůrcem byl rakouský aristokrat, hrabě Richard Coudenhove-Kalergi (1894-1972), který formuloval základní myšlenky hnutí v díle *Panevropa*, jak uvádí Fiala, Pitrová (2009).

socialistické soustavy sice vyřešil otázku rozdělení Evropy na dva odlišné bloky, na druhou stranu však nastolil novou otázku, jak integrovat Evropu nyní, když už není rozdělena.

3.2.2 Integrační tendence v evropském prostoru

Proces integrace se začal v Evropě aktivněji vyvíjet od počátku 40. let minulého století, základem se mu stalo velké množství podnětů vycházejících především od politických a ekonomických činitelů. Samotný proces však není ukončen, stále probíhá, a můžeme ho obecně rozdělit do dvou hlavních etap vývoje, neboli vln, jak uvádí Honová (2007).

První vlna integračního procesu

V této etapě integračního procesu v Evropě vznikla řada uskupení, o kterých bude řeč později. Za první vzniklé uskupení po válce je považováno sdružení států BENELUXU, spojení států Belgie, Lucemburska a Nizozemska, kterému předcházelo spojení BELUX. Dále pak vznikla tato uskupení: RVHP, ESUO (Evropské sdružení uhlí a oceli), EURATOM (Evropské společenství pro atomovou energii), EHS (Evropské hospodářské společenství) a ESVO (Evropské sdružení volného obchodu).

Druhá vlna integračního procesu

Období začátku 90. let přineslo značné množství změn v Evropě. Docházelo k desintegraci střední a východní Evropy, padla „železná opona“, došlo ke konci „studené války“ a k rozpadu Sovětského svazu. Všechny tyto události vedly k druhé vlně integrace. V tomto období došlo ke vzniku několika uskupení: SNS (Společenství nezávislých států), CEFTA (Středoevropská dohoda o volném obchodu), státy ES (Evropské společenství) se transformovaly na EU (Evropská unie).

3.3 Jednotlivá integrační uskupení na území Evropy (bez EU)

Vzhledem k značné roztříštěnosti integračních procesů v Evropě nebudeme evropský integrační proces rozebírat v čase, ale rozebereme jej po jednotlivých uskupeních, a to především kvůli srozumitelnosti.

3.3.1 Západoevropská unie a Benelux

Druhá světová válka měla za následek politické a ekonomické oslabení států Evropy a navýšení sil ve prospěch USA a SSSR. Tento fakt vedl k prosazování snahy o sjednocení Evropy a vytvoření silnějšího a konkurenceschopnějšího celku.

Počáteční fáze integračního procesu na území Západní Evropy byla ovlivněna řadou historických událostí, které měly vliv na následující vývoj integrace. V roce 1947 USA vyhlásí Marshallův⁸ plán, program obnovy Evropy. Vzhledem k vážnosti situace v postižené Evropě, bylo třeba učinit rozhodnutí, které by přineslo rychlou a efektivní pomoc. Výsledkem byl Marshallův plán vytvořený G. C. Marshallem a americkým prezidentem H. S. Trumanem⁹. Americký plán pomoci Evropě se zakládal na poskytnutí finančního příspěvku státům Evropy v rozmezí let 1948 - 1952. „Z toho např. Velká Británie získala 6,9 mld., Francie 5,5 mld., Spolková republika Německo 3,9 mld. a Itálie 2,9 mld. dolarů. Cílem projektu bylo pomoci zahájení procesu hospodářské obnovy Evropy vedoucí následně k liberalizaci obchodu“, jak ve své knize uvádí Fiala, Pitrová (2009, str. 44). Je třeba si uvědomit, že pomoc poskytnutá Spojenými státy americkými nebyla úplně nezištná. Plán finanční podpory představoval možnost, jak vybudovat v Evropě nové vztahy, především obchodní, a vazby. Tento plán umožňoval vstup amerických podniků na evropský trh, zahájení dlouhodobé spolupráce a postupné vytvoření potřebných podmínek pro rozvoj investic.

Marshallův plán však nepředstavoval pouze finanční pomoc, měl vést k samostatnosti, k nerozšiřování komunismu a k posílení světové bezpečnosti. Ze strany USA se jednalo o dobře promyšlený tah, neboť peníze poskytnuté k rozvoji byly použity z velké části na nákup amerických strojů, což podpořilo ekonomiku USA a peníze se tak vrátily zpět. Nemůžeme v něm vidět pouze prospěch pro USA, bez finanční pomoci by se Evropa vzpamatovávala podstatně déle, navíc vedl k dialogu mezi státy Evropy a k rozvoji společných hospodářských styků.

V roce 1948 vzniká v Paříži Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC), která měla sloužit především ke koordinaci Marshallova plánu. „Její cílem byla liberalizace obchodu a podpora výroby v západní Evropě. Fungování OEEC se uskutečňovalo v souladu s následujícími principy:

⁸ George Catlett Marshall (31.12.1880 - 16.10.1959) - byl americký generál a politik. V době, kdy nastoupil jako ministr zahraničí (1947), musel čelit řadě politických a vojenským problémů, souvisejícími především s poválečnou situací v Evropě. Na jeho podnět byl vytvořen Marshallův plán, který měl obstarat pomoc evropským zemím, Fond Nobelovy ceny (2013).

⁹ Harry S. Truman (8.5.1884 - 26.12.1972) - byl americkým viceprezidentem a prezidentem (1945 - 1953). Podpořil Marshallův plán na podporu poválečné Evropy. Vytyčil postoj Spojených států amerických vůči komunismu, pomocí Trumanovy doktríny, Bílý dům (2013).

- *podpora spolupráce mezi zúčastněnými zeměmi a jejich národních výrobních programů pro obnovu Evropy,*
- *rozvoj mezinárodního obchodu v Evropě snižováním cel a jiných překážek bránících jeho rozšiřování,*
- *sledování předpokladů, které by mohly vést k vytvoření celní unie nebo pásma volného obchodu,*
- *podpora multilaterálních plateb,*
- *vytvoření podmínek pro lepší využití pracovní síly“*, Zlý (2004, str. 26).

O dva roky později se k šestnácti západoevropským státům přidala Kanada a USA a byl přijat tzv. Kodex liberalizace obchodu, který podporoval snižování překážek obchodu. OEEC byla v roce 1961 nahrazena Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).

V roce 1948 podepisují některé západoevropské země (Belgie, Francie, Lucembursko, Nizozemsko a Velká Británie) Bruselskou smlouvu o založení Západní unie, která se spolu s rozšířením (o Itálii a SRN) v roce 1954 přejmenovává na Západoevropskou unii. Náplní Západní unie byly hlavně konzultace v oblasti hospodářské a vojenské koordinace. Smlouva byla základním kamenem pro spolupráci s USA. Po vzniku Severoatlantické smlouvy (NATO) začala Západní unie upadat a bylo třeba ji transformovat, pokud měla dále fungovat. Problém nastal, když do NATO chtěla vstoupit Spolková republika Německo (SRN). Proti vstupu SRN do společenství byla Francie, která přišla s kompromisem v podobě Plevenova plánu¹⁰.

V květnu 1949 je založena Rada Evropy. Samotnému vzniku předcházela Evropský kongres v Haagu, který se uskutečnil 7. května 1948. Hlavním tématem bylo sjednocení poválečné Evropy formou federalistického útvaru. To se však záhy ukázalo jako nerealistické neboť většina států se nechtěla zříct své suverenity ve prospěch nadnárodních orgánů. Mezi úspěchy Evropského kongresu v Haagu lze jednoznačně považovat dokumenty, které zde byly podepsány. Jedná se o Politické prohlášení, Ekonomické a sociální prohlášení a Zprávu Evropanům. Tyto tři dokumenty sloužily jako podklad pro vznik Rady Evropy, Fiala, Pitrová (2009).

¹⁰ Plevenův plán - základem plánu bylo vytvořit vlastní bezpečnostní model, který by kontroloval německé jednotky. Podstatou bylo vytvoření evropské armády, sjednocení jednotek a jednotného velení, které by zabránilo zneužití sil v Evropě a zároveň by Evropu jednotně chránila, Plechanová (2013).

Země Beneluxu

Benelux vznikl, jako seskupení tří zemí: Belgie, Lucemburska (kteří byli již členy Hospodářské unie belgicko-lucemburské od roku 1924) a Nizozemska, v roce 1948 a znamenal první snahu o přechod k ekonomické integraci. Zpočátku se jednalo o spolupráci na úrovni nedokončené celní unie, postupně došlo k odstranění cel ve vzájemném obchodu a byl také uplatňován společný celní tarif vůči nečlenským státům. V roce 1958 vznikla podepsáním nové dohody hospodářská unie mezi zúčastněnými zeměmi. Hlavním cílem byl rozvoj vnitřního trhu a upevnění pozice zemí BENELUXU uvnitř EHS, Honová (2007). V současnosti státy Beneluxu koordinují také finanční a sociální politiku a také politiku ochrany životního prostředí. Benelux sloužil jako vzor pro postupné sjednocování Evropy v rámci Evropské unie.

3.3.2 Rada vzájemné hospodářské pomoci

Rada vzájemné hospodářské pomoci byla nepochybně jednou z nejvýznamnějších integračních organizací na evropském kontinentě. Byla založena 23. 1. 1949 zeměmi východního bloku: Bulharskem, Československem, Polskem, Maďarskem, Rumunskem a Sovětským svazem. Později byla rozšířena o další státy Evropy a mimoevropské státy, viz. Tab. 3.1.

Tab. 3.1: Státy RVHP.

Členský stát	Počet obyvatel v mil.	Členský stát	Počet obyvatel v mil.
Albánská lidová soc. rep.	2,6	Československá soc. rep.	15,5
Bulharská lidová republika	8,9	Svaz sovětských soc. rep.	277,5
Maďarská lidová republika	10,7	Mongolská lidová rep.	1,8
Německá demokr. rep.	16,6	Kubánská republika	10,1
Polská lidová republika	37,2	Vietnamská soc. rep.	59,8
Rumunská soc. repiblika	22,7		

Zdroj: Zlý (2004), vlastní zpracování.

Důvodem vzniku RVHP byla snaha o vytvoření užšího systému ekonomických vztahů mezi zeměmi, které nepatřily do západního bloku a tvořily tak socialistickou soustavu. Samotná situace ve které se ocitly tyto země, je nutila k integraci. Státy socialistické soustavy byly postiženy problémy spojenými se „*studenou válkou*“, jedním z hlavních problémů bylo

přetrhání hospodářských vztahů se západními státy a následné embargo na řadu mnohdy strategických surovin a technologií.

Hlavní cíle a nástroje RVHP popisuje Zlý (2004, str. 32, 33): „*Jako základní cíl bylo proklamováno zajištění dynamického ekonomického rozvoje tak, aby byly vyrovnávány prudké rozdíly v ekonomické úrovni jednotlivých účastníků dohody prostřednictvím úzké a všestranné spolupráce mezi nimi. Pro jejich ekonomiky byla typická relativně nízká ekonomická úroveň většiny členů (s výjimkou ČSSR a zčásti i NDR), orientace na extenzivní rozvoj, přednostní budování těžkého průmyslu, nedostatečná surovinová báze (s výjimkou SSSR), resp. jednostranná závislost ostatních členů RVHP na sovětských dodávkách energetických surovin a železné rudy. Hlavním nástrojem spolupráce (nejprve neintegračního, pak integračního charakteru) byl plánovitý rozvoj vzájemné výměny spotřebního zboží i výrobků produktivní povahy (uhlí, ropy, hutních produktů, výrobků těžkého, lehkého a přesného strojírenství, aj.). Vzájemné vztahy měly být zajišťovány formou koordinace národních plánů bilaterálními jednáními, formálně pak završovány v orgánech RVHP. Vrcholným orgánem RVHP bylo Zasedání Rady (složené z politických představitelů členských států) a řídicí institucí Výkonný výbor¹¹.“ V rámci tohoto uskupení nemůžeme hovořit o žádném integračním stupni, který používáme v teoretickém modelu.*

Pokrok integrace zaznamenala, když byla vytvořena mezinárodní kolektivní měna (tzv. převoditelný rubl) a byla vytvořena Mezinárodní investiční banka¹² (MIB). Nejednalo se o posun k měnové unii, převoditelný rubl měl umožňovat mezinárodní platby mezi členy a MIB měla uskutečňovat střednědobé a dlouhodobé úvěry pro projekty společného zájmu RVHP (v převoditelných rublech).

Největším problémem Rady vzájemné hospodářské pomoci bylo sledování extenzivního růstu ekonomiky. Státy RVHP nebyly schopny orientace na intenzivní růst, který se začal projevovat v západní Evropě. I když zpočátku tempo růstu ekonomik východního bloku vysoce převyšovalo ekonomický růst Západu, později se situace obrátila a východní země začaly zaostávat. Vinu můžeme přikládat právě orientaci na extenzivní růst, který nebyl podpořen technologickým pokrokem ani zvýšenou mírou internacionalizace

¹¹ Výkonný výbor RVHP - byl tvořen z náměstků předsedů vlád. Hlavní náplní bylo řídit realizaci úkolů RVHP, Fojtíková (2009).

¹² Mezinárodní investiční banka - byla založena v roce 1970 vládami členských států RVHP. MIB poskytovala členským státům dlouhodobé úvěry na financování velkých investičních projektů, na kterých se podílelo zpravidla více členských států, Ministerstvo financí ČR (2013).

ekonomik. Pokud se měla Rada vzájemné hospodářské pomoci vyrovnat západnímu světu, bylo třeba ji reformovat. I přes všechny snahy však přijaté kroky, vedoucí k reformě integrace, neměly téměř žádný efekt.

V 80. letech začalo postupně docházet k dialogu mezi RVHP a Evropským společenstvím. Úspěchem v této oblasti bylo přijetí společné deklarace z 25. června 1988, která umožňovala uzavírání dohod o obchodu a spolupráci mezi zeměmi RVHP a zeměmi ES. Je třeba podotknout, že dohody byly často velice omezené. Nicméně i přes snahy o reformu a navázání vztahů se západní Evropou byla Rada vzájemné hospodářské pomoci 28. června 1991 rozpuštěna. Pro snazší přechod bývalých států RVHP měla být ustavena nová organizace, a to Organizace mezinárodní hospodářské spolupráce, ta však nikdy nevznikla, Cihelková (2003).

3.3.3 Evropské sdružení volného obchodu a EHS

Evropské sdružení volného obchodu (ESVO) vzniká v roce 1960. Členské státy se zavázaly ke zrušení všech bariér v obchodu se zbožím. Hlavním motivem bylo vytvoření určité protiváhy Evropskému hospodářskému společenství. Lze konstatovat, že ESVO bylo reakcí zemí stojících mimo EHS, především proto, že země nechtěly uznat integrační postup ve smyslu předávání kompetencí nadnárodním institucím. Zakládajícími členy byly Dánsko, Portugalsko, Rakousko, Norsko, Švédsko, Velká Británie a Švýcarsko. Postupně k ESVO přistoupilo ještě Finsko a Island. V současnosti je Evropské sdružení volného obchodu tvořeno čtyřmi státy (Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko). ESVO si neklade náročné cíle v oblasti integrace, funguje na nejnižší možné úrovni, tj. v rámci pásma volného obchodu, Honová (2007).

Státy zapojené do ESVO se snažily vytvořit a navázat vztahy se státy Evropského hospodářského společenství, většina těchto snah a setkání představitelů však neskončila úspěšně. Až v roce 1969 bylo rozhodnuto státy Evropského hospodářského společenství o zahájení jednání s vybranými státy ESVO, které si zažádaly o členství v EHS. Nakonec v lednu 1973 byly Velká Británie společně s Dánskem přijaty do Společenství, tím však bylo značně oslabeno ESVO. V následujících letech opustilo ESVO několik dalších států, které se zapojily do Evropských společenství.

Vztahy s EHS byly pro ESVO velice důležité, neboť EHS bylo nejvýznamnějším obchodním partnerem, proto bylo třeba navázat obchodní vztahy mezi oběma uskupeními a ukončit tak vzájemné soupeření. I v současnosti jsou tyto vztahy oboustranně důležité,

obchod uskutečňovaný mezi zeměmi ESVO a Evropskou unií je největší v Evropě, viz. tab. 3.2.

Tab. 3.2: Obchod mezi státy ESVO a EU (v mil. ECU/Eur).

	Export (mil. ECU/Eur)			
	2000	2006	2008	2010
Island	1,786	2,915	2,264	1,661
Norsko	26,402	38,497	43,767	41,896
Lichtenštejnsko	925	1,214	1,235	1,085
Švýcarsko	72,525	87,788	98,006	105,218
	Import (mil. ECU/Eur)			
	2000	2006	2008	2010
Island	1,660	2,029	2,700	2,658
Norsko	47,189	79,167	95,930	79,435
Lichtenštejnsko	905	1,117	1,173	1,063
Švýcarsko	62,568	71,641	80,329	83,189
	Obchodní bilance (mil. ECU/Eur)			
	2000	2006	2008	2010
Island	126	886	-436	-997
Norsko	-20,788	-40,670	-52,163	-37,539
Lichtenštejnsko	20	97	62	22
Švýcarsko	9,957	16,148	17,676	22,030

Zdroj: Statistická ročenka Eurostatu (2011), vlastní zpracování.

Rok 1972 přinesl Dohodu o volném obchodu, která si dávala za cíl odstranění dovozního cla na některé průmyslové výrobky. Dalšího pokroku bylo dosaženo Lucemburskou deklarací (1984), která si v první řadě kladla za cíl vytvoření dynamického hospodářského prostoru a upravovala hlavní oblasti spolupráce. Evropský hospodářský prostor vstoupil v platnost v roce 1994, jeho návrh byl předložen J. Delorsem v roce 1989, jako návrh nové podoby partnerství se státy ESVO. Nová dohoda byla kladně přijata, neboť už v minulosti docházelo k pokusům o posílení spolupráce a vytvoření jejího užšího rámce. Novou dohodu podepsalo 18 států. Země tak byly sjednoceny do jednotného trhu, který podléhal stejným základním pravidlům. Pravidla upravují především hospodářskou soutěž a tzv. čtyři základní svobody. Evropského hospodářského prostoru se ze států ESVO neúčastní Švýcarsko.

3.3.4 Středoevropská dohoda o volném obchodu

Středoevropská dohoda o volném obchodu (CEFTA) vzniká v roce 1992 jako reakce na rozpad sovětského bloku a na přerušení obchodních vazeb, které sebou rozpad přinesl. Konec RVHP vyvolával dojem, že by země střední a východní Evropy mohly následně vstoupit do ES. Bohužel většina těchto zemí byla ekonomicky natolik nevyzrálá, že vstup do Evropského společenství v nejbližší budoucnosti nebyl možný. Z tohoto faktu pramenila nutnost vytvořit nové společenství, které by pomohlo vybudovat důležitou hospodářskou a politickou infrastrukturu, tolik potřebnou pro přiblížení se k ES. CEFTA vznikla z popudu tří středoevropských zemí, a to Československa, Maďarska a Polska, neboli Visegrádské trojky¹³ (V3).

Hlavním cílem Visegrádské trojky bylo začlenit státy střední Evropy do již existujících a fungujících ekonomických, bezpečnostních a v neposlední řadě politických struktur západní Evropy. Od 1. 1. 1993 se z Visegrádské trojky stala Visegrádská čtyřka (V4) a to po rozpadu České a Slovenské federativní republiky (ČSFR) na Českou republiku a Slovenskou republiku. Vznik V4 nebyl, jako u ESVO, jakousi snahou o alternativu, naopak měl státy přimět spolupracovat, Cihelková a kol. (2011).

I přes to, že měla Visegrádská čtyřka jasně definované cíle a měla „našlápnuto“ k úspěchu, nebylo tomu tak. Problémů, se kterými se musela potýkat, bylo hned několik:

- rozpad ČSFR a rozdílné představy o Visegrádské skupině uvnitř členských států,
- rozpad Sovětského svazu (1991) a s tím spojená nutnost přehodnotit cíle, kterých má být dosaženo, neboť část z nich se upírala právě k Sovětskému svazu,
- s předcházejícím bodem souvisela i nutnost přeorientovat se na státy západní Evropy s cílem získat podíl na nových trzích, aj., Zlý (2004).

Visegrádská skupina nikdy nevytvořila hlubší integrační uskupení než pásmo volného obchodu, ani o hlubší integraci neusilovala. Členové se zavázali pouze ke zrušení všech celních překážek. Stejně tak nikdy nevytvořila žádné nadstátní organizace či útvary, které by integrační uskupení vedly či koordinovaly. Veškerá spolupráce byla založena pouze na ekonomickém charakteru. Všechna tato fakta hovoří ve prospěch výše uvedené dočasnosti

¹³ Visegrádská trojka - skupina tří zemí, které podepsaly deklaraci blízké spolupráce na cestě k evropské integraci. První jednání mezi polským, maďarským a českým králem proběhlo již v roce 1335 na hradě Visegrád, odtud název skupiny, Visegrad group (2013).

(přechodnosti) integračního uskupení, státy V4 počítaly s tím, že se stanou, dříve nebo později, členy Evropského společenství.

Na druhou stranu lze konstatovat, že CEFTA dávala státům prostor a čas pro načerpání zkušeností, především v oblasti konkurence. Stejně tak ale dávala čas státům Evropského společenství na vyřešení vnitřních problémů, které bylo nutno vyřešit před přijetím nových členů. Kritika CEFTA často uvádí, že se členové nesnažili o další liberalizaci obchodu a že většina obchodních transakcí neprobíhala na území CEFTA, nýbrž se uskutečňovala se státy západní Evropy. Není se však čemu divit, neboť státy Západu měly co nabídnout - nové technologie, postupy, výrobky, aj., které tolik postkomunistické státy potřebovaly.

Později k CEFTA přistupovaly nové státy, které nespádaly pouze do střední Evropy, ale také do východní a jižní Evropy. Stejně tak státy opouštěly CEFTA s tím, jak vstupovaly do ES. V roce 2006 byla podepsána nová Smlouva o volném obchodu v jihovýchodní Evropě, tzv. CEFTA 2006. V současnosti má CEFTA osm členů. Členy CEFTA, jejich vstup a výstup z integrace, popisuje Tab. 3.3, Ministerstvo zahr. věcí (2009).

Tabulka 3.3: Členské státy CEFTA.

Stát	Vstup	Výstup
Polsko	1992	2004
Maďarsko	1992	2004
Česká republika	1992	2004
Slovenská republika	1992	2004
Slovinsko	1996	2004
Rumunsko	1997	2007
Bulharsko	1998	2007
Chorvatsko	2002	-
Makedonie	2006	-
Albánie	2007	-
Bosna a Hercegovina	2007	-
Černá Hora	2007	-
Kosovo	2007	-
Moldavsko	2007	-
Srbsko	2007	-

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí (2009), vlastní zpracování.

Vstup do CEFTA je podmíněn několika kritérii, které země musí splňovat. Pokud stát nesplňuje byť jen jednu podmínku, nestane se členem CEFTA. Podmínky členství:

- člen Světové obchodní organizace (WTO),
- asociační smlouva s EU s příslibem budoucího úplného členství v EU,

- Sdružení volného obchodu se současnými členskými státy CEFTA.

Současná kritéria pro členství v CEFTA 2006:

- člen WTO nebo alespoň závazek respektování všech jejích předpisů,
- jakákoli asociační smlouva s EU,
- Sdružení volného obchodu se současnými členskými státy CEFTA, MZV ČR (2009).

3.4 Evropská unie

O Evropské unii lze hovořit jako o nejrozvinutější formě integrace nejen v Evropě, ale i ve světě, a může být příkladem pro mnohá vzniklá či vznikající integrační uskupení. Během svého vývoje se střetla s mnoha problémy, především se jednalo o střety zájmů, názorový nesoulad a konflikty mezi jednotlivými účastníky integrace. I přes to se však dokázala vyvinout, a to hlavně díky vysoké míře kompromismu, který je jí vlastní. Evropská unie je integrací velice dynamickou, pragmatickou, supranacionální, schopnou sebereflexe, ambiciózní, otevřenou a právně zajištěnou. Z počátku měla vést integrace k ekonomické a obranné spolupráci, tedy k zajištění ekonomické stability a rozvoje a ochrany evropských zájmů a kultury. Později se však k ekonomickým cílům přidali i politické. V současnosti, kdy se Evropská unie potýká s problémy, viz. kapitola 4.1, se její snahy a cíle soustředily k vyřešení těchto problémů.

Ani Evropská unie není ušetřena kritiky. Ta nejčastěji kritizuje byrokracii, která je, přiznejme si, velice rozsáhlá, těžkopádná, mnohdy neprůhledná a v neposlední řadě spojená s velice vysokými finančními náklady. Jiní odpůrci se obávají velké ztráty pravomocí členských států ve prospěch Evropské unie. Dalším často kritizovaným problémem je míra solidarity uvnitř Unie, která je podle některých příliš velká a štědrá. Konstruktivní kritika však může vést k upozornění na důležité problémy. Nyní již k procesu formování Evropské unie. Nejdůležitější etapy a změny v primárním právu vystihuje následující Tab. 3.4.

Tab. 3.4: Hlavní etapy formování EU.

Etapa	Období	Přibližná délka let	Dokumenty práva ES	primárního	Obsahové etapy	vymezení
I.	1952 - 1957	6	Pařížská smlouva		Geneze ES	
II.	1958 - 1967	9	Římské smlouvy		Vytváření CU	
III.	1968 - 1986	20	Bruselská smlouva		Stagnace vývoje	
IV.	1986 - 1993	8	Jednotný evropský akt		Vytváření hospodářské unie	rozvinuté
V.	1993 - 1999	6	Maastrichtská smlouva		Rozšiřování působnosti integrace	sfér
VI.	1999 - 2003	4	Amsterodamská smlouva		Vytváření hospodářské a měnové unie	
VII.	2004 - 2009	5	Niceská smlouva		Rozšiřování Unie	
VIII.	2009 -	-	Lisabonská smlouva			

Zdroj: ZLÝ (2004), vlastní zpracování.

3.4.1 ESUO, EURATOM, EHS

Stejně jako u předešlých integračních uskupení i zde se podepsal vývoj světa, především dvě světové války, rozdělení světa na Západ a Východ a s tím spojená „*studená válka*“. V západní Evropě pak přetrvávala obava z Německa, a to navzdory jeho válečné devastaci. Bylo třeba Německo kontrolovat a dohlížet na některá odvětví (strojírenství a hutní průmysl), která měla hlavní vliv na vojenský průmysl. Z toho můžeme odvodit, že první pokusy o sjednocení Evropy bylo nutné provést na úrovni důležitých surovin jako je uhlí a ocel, dále pak v oblasti energie a dopravy. Dále bylo patrné, že právě v těchto oblastech je možná spolupráce na nadnárodní úrovni, bez větších potíží. Na těchto oblastech se shodla většina západních států Evropy. První pokusy o integraci byly převážně vojensko-politického charakteru (Západoevropskou unie, Severoatlantická aliance, nerealizované Evropské obranné společenství, aj.). Zásadním krokem bylo bezesporu vytvoření Evropského společenství uhlí a ocele (Montánní unie). Jednalo se o sektorovou integraci ekonomického charakteru. Evropské společenství uhlí a ocele (ESUO) bylo poprvé představeno 9. 5. 1950 v Schumanově plánu. Bylo jeho stavebním kamenem a mělo být východiskem pro vytvoření větší integrace. Přesto, že bylo ESUO představeno Robertem Schumanem v Schumanově plánu, jeho skutečným autorem byl jiný Francouz - Jean Monnet, jak tvrdí Kovář a Horčíčka (2005).

Monet se domníval, že nadnárodní správa některých, převážně klíčových, sektorů hospodářství pomáhá rozvoji těchto odvětví, a současně napomáhá k normalizaci vztahů mezi zeměmi. Ke vzniku ESUO přispělo hned několik tendencí:

- snaha zabránit militarizaci poraženého Německa skrze kontroly ocele a uhlí,
- obavy Francie z Německa, tlak Francie na kontrolu těžkého průmyslu v Německu,
- iniciativa USA ve sjednocení západní Evropy,
- potřeba užší spolupráce v západní Evropě, především kvůli zefektivnění obnovy poválečných ekonomik, aj.

Fiala a Pitrová (2009) uvádí, že státy přizvané k ESUO tento návrh velice uvítaly, včetně Německa, které si od toho slibovalo především rovnoprávné postavení v mezinárodních vztazích, spoluúčast na výstavbě poválečné Evropy a jisté ekonomické výhody. Nutno říci, že tyto představy očekávaly i ostatní evropské země. Negativní postoj zaujala Velká Británie (byla orientována na USA a měla své vlastní surovinové základny) a severské země (především názorová neslučitelnost).

„Smlouva o ESUO, jež byla podepsána v Paříži 18. 4. 1951, vstoupila v platnost 25. 7. 1952 na padesátileté období (s platností do 24. 7. 2002). Vytvořila „společný trh“ montánních výrobků a podřídila ocelářský a uhelný průmysl Francie, SRN, Itálie, Nizozemska, Belgie a Lucemburska nadstátním orgánům“, Zlý (2004, s. 42). Hlavní prioritou ESUO se stala podpora ekonomického růstu, zaměstnanosti a růst životní úrovně skrze trh uhlí a oceli. Postupně měla být odstraněna cla a veškeré překážky bránící obchodu s těmito surovinami. Klíčovou se pro ESUO stala jeho mezinárodní právní subjektivita, která vytvářela specifické právo nadřazené ve vybraných sektorech národnímu právu. Na Společenství byla přenesena řada práv a povinností národních orgánů zúčastněných zemí. Nadnárodní orgány byly vybaveny možností regulovat klíčová odvětví, mohly také vydávat nařízení a doporučení, v případě nerespektování nařízení bylo možné vynášet také rozsudky. Nutno podotknout, že i přes to, že se jednalo o nadnárodní nezávislé orgány, měli na jejich chod značný vliv představitelé vlád členských zemí. Největší zásluhou ESUO bylo jednoznačně to, že přimělo k dialogu země, které byly do té doby protivníky. Propojilo dvě významné evropské ekonomiky, což mělo zabránit další francouzsko - německé válce a posílilo tak celkový mír. Navíc vedlo k dalším integračním stupňům, neboť oborová integrace nebyla dostačující.

Státy západní Evropy si uvědomovaly, že je třeba prohloubit spolupráci v dalších oblastech, chtějí-li dále postupovat v rozvoji svých ekonomik. Jejich pozornost se tedy upnula na energetiku, oblast zemědělství a dopravy. „*Motivem k vypracování návrhů na integraci sektoru atomové energetiky byla nejen potřeba kontrolovat rozvoj této oblasti, ale také snaha podpořit výzkum, usměrňovat investice a společně stanovit a rozvíjet bezpečnostní záruky. Výsledné dokumenty - Smlouva o zřízení Evropského hospodářského společenství (dále Smlouva o EHS) a Smlouva o zřízení Evropského společenství pro atomovou energii (dále Smlouva o EURATOM) - byly podepsány 27. března 1957 v Římě*“, Fiala, Pitrová (2007, str. 67, 68). V platnost vstoupily 1. ledna 1958 jako Římské smlouvy.

EURATOM nedosáhlo stejného vlivu jako ESUO, původní představy o vzniku společného trhu tak zůstaly nenaplněny. Později bylo definitivně zastíněno EHS. „*Posláním Společenství je vytvořením společného trhu a postupným odstraňováním rozdílů mezi hospodářskými politikami členských států podporovat harmonický rozvoj hospodářských činností ve Společenství, nepřetržitý a vyvážený růst, vyšší stabilitu, rychlejší zvyšování životní úrovně a užší kontakty mezi členskými státy*“, článek 2 Smlouvy o EHS (1962). Cílem se tedy stalo vybudovat celní unii, která by vedla k výše uvedenému cíli. Na pomoc byla vybudována Evropská investiční banka a Evropský sociální fond.

Tato uskupení vedla k zvýšení ekonomické úrovně v západní Evropě, proto působení těchto tří organizací (ESUO, EHS, EURATOM) lze hodnotit velice kladně, i přes to, že nesplnila některá z nich veškerá očekávání, jiná však byla naplněna. Vytvoření EURATOM a EHS bylo krokem k dalšímu rozšíření a prohloubení integračního procesu. Jednoznačně se jednalo o období, kdy docházelo k největší dynamice ve vývoji integrace.

Jako problematická se ukázala část týkající se zemědělství, vyvstávala potřeba ho sjednotit a upravit tak, aby nedocházelo k stěhování zemědělců do měst a byla zachována potravinová soběstačnost. Bylo třeba upravit stávající smlouvy, které by zahrnovaly a konkretizovaly tuto oblast. Prvním řešením byl tzv. Fouchetův plán z roku 1961, který měl představovat mezivládní jednání založené na jednomyslném rozhodování. Obavy z dominantního postavení Francie vedly k vypracování tzv. druhého Fouchetova plánu, jehož cílem byla zemědělská a bezpečnostní politika i věda a výzkum. Ani druhý plán nevešel v platnost, Fiala, Pitrová (2009).

Období od roku 1960 do roku 1973 bylo z pohledu integračního procesu velice zajímavé a došlo k několika důležitým změnám z hlediska vývoje integrace. Integrační proces

procházel složitým obdobím, uvnitř uskupení byl značný nesoulad v potřebách a hlavně v představách mezi jednotlivými členskými státy o budoucím vývoji integrace. V roce 1961 začala první jednání o potenciálním přistoupení nových členů, Velké Británie, Dánska a Irska, které bylo zamítnuto Francií, neboť neměla zájem o vstup dalšího silného hráče, který by ji mohl připravit o dominantní postavení.

Integrační proces začal stagnovat, ekonomika již nerostla stejně rychle, jako na počátku, nesoulad mezi prioritami jednotlivých členských států rostl, aj. Pozitivem a krokem kupředu, na kterém se státy dohodly, bylo podepsání Slučovací smlouvy, jenž sloučila do té doby tři samostatné instituce (ESUO, EHS, EURATOM). Vznikla tak Evropská společenství spravované jednou Komisí a jednou Radou. Oficiální název je Smlouva o zřízení společné Rady a společné Komise Evropských společenství. Smlouva byla podepsána 8. dubna 1965 v Bruselu, proto je někdy označována jako Bruselská smlouva, v platnost vstoupila 1. července 1967. 1.- 2.12.1969 se konal Haagský summit jehož hlavními prioritami bylo vyřešení problematiky financování aktivit ES, možnost rozšíření ES o nové členy a také rozšíření aktivit, kterými by se ES zabývalo. Výsledkem bylo stanovení konkrétních a jasných cílů a směru integrace. Haagským úspěchem bylo také jednání o přistoupení nových členských států. Jednání vedla k přistoupení Velké Británie, Dánska a Irska (1.1.1973), Norsko v referendu rozhodlo, že prozatím nepřistoupí. V roce 1968 byla vytvořena fungující celní unie, což spontánně vyvolalo ambice dále integrační proces prohlubovat, Cihelková a kol. (2011).

3.4.2 Stagnace integračního vývoje

Pro období mezi lety 1947 - 1985 je typická stagnace dynamiky integračního procesu. Důvodem byla především celosvětová surovinová a energetická krize, která měla za následek následnou stagnaci Evropy. Za stagnací vývoje však nestála pouze světová krize, ale také narůstající problémy uvnitř ES a nekonkurenceschopnost evropského průmyslu. Bylo třeba oživit integrační proces. Stagnace byla záhy nahrazena reformním obdobím, které bylo přirozenou reakcí na dosavadní vývoj.

První z reforem bylo založení Evropské rady (10. prosince 1974). Jednalo se o pravidelné setkávání hlav států pro řešení aktuálních otázek. Další reformou byla Tindemansova zpráva, vydána o rok později (29.prosinec 1975), která obsahovala další

reformní kroky a také návrh na vytvoření tzv. dvourychlostní Evropy¹⁴. Evropský parlament byl podpořen prvními přímými volbami (1979), poslanci tak byli voleni dle preferencí voličů. „Reformní orientace a tíživá hospodářská situace členských zemí ES se rovněž projeví ve změně financování jednotlivých politik, které v 70. letech plně přešlo na systém vlastních zdrojů. Odezvou na závažné strukturální a regionální obtíže bylo v roce 1975 založení Evropského fondu regionálního rozvoje. Existence Evropského sociálního fondu (založeného v roce 1960) a Evropského zemědělského a záručního fondu (založeného v roce 1962), se již ukázala jako nedostatečná“, jak uvádí Cihelková a kol. (2011, s. 47).

Probíhaly také další reformy v oblasti bezpečnostní politiky, politiky se třetími zeměmi, institucionální reformy a reformy, které postupně vedly k vytvoření Jednotného evropského aktu. Téhož roku (1979) byl 13. března vytvořen Evropský měnový systém se společnou rezervní jednotkou, tzv. ECU. Zavedení ECU mělo přispět k větší finanční stabilitě a k zodpovědnosti členských států při tvorbě měnové politiky.

První rozšíření mělo za následek, že se i další země chtěli připojit k ES. Jednalo se o Řecko, Portugalsko a Španělsko, tedy o jižní rozšíření. Prvé rozšíření sice bylo hodnoceno kladně, ale přineslo do ES řadu nových otázek a problémů, nejinak tomu mělo být i při druhém rozšíření. Obavy pramenily také z faktu, že se jednalo o ekonomicky slabší země, což znamenalo významnou finanční zátěž. Řecko vstoupilo do ES 1. ledna 1981 a stalo se tak desátým členem. Vstoupilo jako jediný stát samostatně a po velmi krátkém přechodném období. Španělsko a Portugalsko vstoupilo do ES o pět let později, tedy 1. ledna 1986.

3.4.3 Cesta k Jednotnému vnitřnímu trhu

Čtvrtá vývojová etapa je označována za období tzv. „eurosklerózy“, kdy se vývoj integrace zastavil. Toto období integrace je úzce spjato s Jacquesem Delorse. Jeho hlavním cílem bylo povzbudit a oživit integrační proces, vyřešit alespoň některé otázky a problémy z předcházejících let, se kterými se ES potýkala a vyřešit otázku financování, Revue Politika (2005). Prioritou se stalo vytvoření, respektive dokončení jednotného vnitřního trhu, který byl nutný pro další vývoj integrace. Dne 14. června 1985 byla vydána Bílá kniha o vnitřním trhu uvádějící všechny překážky bránící volnému pohybu. Stanovila také datum dokončení jednotného trhu, a to k 1. lednu 1993.

¹⁴ Dvourychlostní Evropa dle Tindemansovy zprávy spočívala v tom, že členské státy budou mít i nadále stejný cíl, ale budou mít jiný harmonogram k jeho dosažení.

Stejného dne, jako byla vydána Bílá kniha o vnitřním trhu, byla podepsána tzv. Schengenská dohoda o postupném odstraňování kontrol a uvolňování pohybu osob na hraničních přechodech. Dohodu podepsaly státy BENELUXU, Francie a Německo. V době vydání Bílé knihy byly členské země rozděleny na dvě skupiny: první ze skupin vyhovovala dosažená úroveň integrace a neměly zájem ji prohlubovat, naopak druhá skupina usilovala o hlubší integraci. Nakonec byla prosazena hlubší spolupráce.

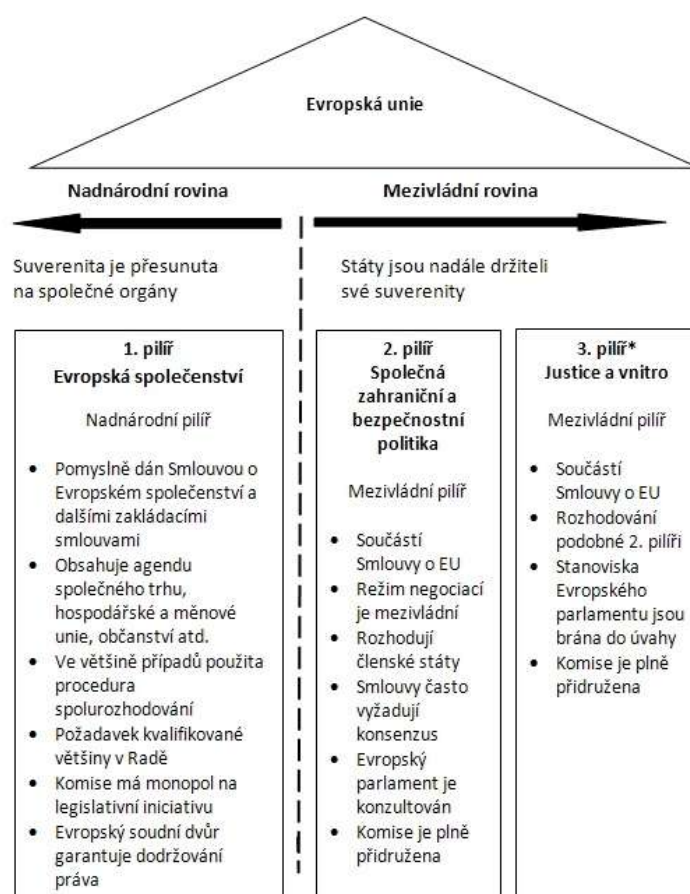
Výsledkem mezivládních konferencí bylo přijetí zásadního dokumentu pro vývoj ES, Jednotného evropského aktu (JEA). Dokument byl přijat na summitu 16. - 17.12.1985 v Bruselu. JEA ukotvil Evropskou radu do primárního práva, posílil pravomoci Evropského parlamentu, stanovil konečné datum, do kdy mají být odstraněny zbývající překážky obchodu, tak aby mohly být naplňovány čtyři svobody pohybu: osob, zboží, služeb a kapitálu a byla znovu zavedena kvalifikovaná většina pro řadu otázek v ES. Proces vytváření JEA byl definitivně završen k datu 1.1.1993. Dalšími otázkami byla také soudržnost regionů, životní prostředí nebo věda a výzkum, jak tvrdí Keřkovský a Keřkovská (1999).

Dokončení jednotného vnitřního trhu však nebylo jedinou oblastí zájmu J. Delorse, do popředí se začala dostávat také politika koheze a rozpočtová pravidla spolu s finanční stabilitou Společenství. „*Výsledek činnosti pracovní skupiny byl v podobě tzv. Delorovy zprávy představen 12. dubna 1989. Dokument předpokládal zavedení společné měny ve třech stádiích*“, Fiala, Pitrová (2009, str. 125,126).

3.4.4 Vytvoření Evropské unie

Probíhající mezivládní konference o dalším vývoji ES vyvrcholila 28. června 1991, kdy Lucembursko představilo Návrh smlouvy o Evropské unii. Smlouva o Evropské unii byla přijata na mezivládní konferenci na zasedání Evropské rady v Maastrichtu (tzv. Maastrichtská smlouva) 9. - 10. prosince 1991 a vstoupila v platnost 1. listopadu 1993. Evropská unie zde byla pomyslně rozdělena do tří pilířů tzv. Maastrichtského chrámu, viz. schéma 3.5.

Schéma 3.5: Maastrichtský chrám.

Zdroj: Euroskop (2013), vlastní zpracování.

Jednotlivé pilíře třídí oblasti politik Evropské unie a míru rozhodování v nich. Smlouva obsahovala i tzv. opt-outs , neboli výjimky ze Smlouvy o EU. Tyto výjimky získala Velká Británie (oblast společné měny) a později také Dánsko (oblast společné měny a oblast obrany). Maastrichtská smlouva zavedla nově pojem občanství EU a zavedla princip subsidiarity. Vznik II. a III. pilíře Smlouvy o EU znamenal značný posun v integračním procesu, poněvadž zahrnoval nové oblasti a přiměl ke spolupráci orgány EU a vlády členských států, jak uvádí Smlouva o Evropské unii (1992).

Období od roku 1992 až po rok 2007 je charakteristické mnoha změnami. Brzy po ratifikaci Smlouvy o EU došlo k severnímu rozšíření Evropské unie o Švédsko, Finsko a Rakousko. Žádost si podalo i Norsko, ale opět v referendu rozhodlo, že nakonec do Evropské unie nevstoupí. Přistoupivší státy musely akceptovat Smlouvu o EU, která se pro ně stala základním právním dokumentem, Fiala a Pitrová (2009). Rakousko, Finsko a Švédsko vstoupily do EU společně ke dni 1.1.1995.

Počátek devadesátých let byl ve znamení dvou jevů: prohlubování a rozrůstání integrace. Evropská unie čelila dalším žádostem o členství (12 států žádalo o vstup), především ze strany postkomunistických států střední a východní Evropy (SVE). V roce 1993 byla na zasedání Evropské rady v Kodani schválena tzv. kodaňská kritéria pro přijetí států SVE do EU. O rok později (1994) pak Evropská rada vyhlásila tzv. předvstupní strategii pro státy SVE, která měla za cíl jejich začlenění do vnitřního trhu. Byla tedy nasnadě revize Smlouvy o EU, která by danou problematiku vyřešila.

3.4.5 Vývoj Evropské unie po roce 1993

Mezivládní jednání vyvrcholila 2. října 1997 podpisem revizních smluv v Amsterdamu. Amsterodamská smlouva vstoupila v platnost po ratifikaci všemi členy dne 1. května 1997. Smlouva zásadním způsobem neměnila obsah předcházející smlouvy, pouze ji upravila a utřídila. Změnou bylo převedení vizové, azylové a přistěhovalecké politiky z III. pilíře do II. pilíře. Smlouva pak upravuje také Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, obsaženou ve II. pilíři, a uvádí základní hodnoty EU, Smlouva o EU, konsolidovaná verze ve znění Amsterodamské smlouvy (1997).

Konec devadesátých let vedl k zintenzivnění spolupráce se státy SVE, které se chtěly připojit k Evropské unii. Již v roce 1989 byla založena Evropská banka pro obnovu a rozvoj (EBRD) a finanční nástroj Pomoc při hospodářské obnově Polska a Maďarska (PHARE), oba nástroje měli přispět ke spolupráci a rozvoji. Po mnohých jednáních byla vydána v červenci 1997 Agenda 2000, která hodnotila připravenost kandidátských zemí a také dopad přijetí nových členů na vývoj EU. Státy SVE žádající o vstup, spolu s podpisem dohod atd., viz. tab. 3.6.

Tab. 3.6: Státy SVE žádající o členství v EU.

Skupina	Země	Podpis Evropské dohody	Vstup dohody v platnost	Oficiální žádost o členství v EU	Vstup do EU
Lucemburská skupina	ČR	říjen 1993	únor 1995	17.1.1996	1.5.2004
	Maďarsko	prosinec 1991	únor 1994	31.3.1994	1.5.2004
	Polsko	prosinec 1991	únor 1994	5.4.1994	1.5.2004
	Slovinsko	červen 1996	únor 1999	10.6.1996	1.5.2004
	Estonsko	červen 1995	únor 1998	24.11.1995	1.5.2004
	Kypr	prosinec 1972	červen 1973	3.7.1990	1.5.2004
Helsinská skupina	Rumunsko	únor 1993	únor 1995	22.6.1995	1.1.2007
	Slovensko	říjen 1993	únor 1995	27.6.1995	1.5.2004
	Litva	červen 1995	únor 1998	8.12.1995	1.5.2004
	Lotyšsko	červen 1995	únor 1998	13.10.1995	1.5.2004
	Bulharsko	březen 1993	únor 1995	14.12.1995	1.1.2007
	Malta	prosinec 1970	duben 1971	16.7.1990	1.5.2004
	Turecko	září 1963	prosinec 1964	14.4.1987	-

Zdroj: vlastní zpracování.

Velký počet kandidátských států a nevyřešená situace v oblasti institucí a jejich fungování vedly k další nutné revizi smluv Unie. Mezivládní jednání trvala od února až do 11. prosince 2000 a výsledkem se stala Smlouva z Nice. Opět se jedná o revizi předcházejících smluv. „*Hlavním obsahem smlouvy, která zachovává členění Amsterodamské smlouvy včetně připojených protokolů, jsou ustanovení revidující pravomoci a složení evropských orgánů. Konkrétních politik se dokument dotýká jen sekundárně*“, Fiala, Pitrová (2009, str. 167). Institucionální změny provedené Smlouvou z Nice byly opatřením na blížící se rozšíření Unie o větší počet států. Smlouva z Nice také připomínala nutnost debaty o budoucnosti EU, především jakým směrem se bude nadále ubírat.

Řešení budoucnosti vyústilo v Konvent, který se prvně setkal 28. února 2002, řešil otázky z široké oblasti problémů budoucí EU, např. právní subjektivitu EU, princip subsidiarity, národní parlamenty atd. Výsledkem bylo předložení dokumentu: Smlouva zakládající Ústavu pro Evropu. Konečné znění měla schválit mezinárodní konference v průběhu italského předsednictví, vzhledem k množství připomínek a nesouhlasu členských států Smlouva schválena nebyla. „*Smlouva zakládající Ústavu pro Evropu v podobě upravené mezivládní konferencí byla podepsána 29. října 2004 v Římě. Jejími signatáři se staly kromě*

tehdejších 25¹⁵ členských států také čtyři kandidátské státy, Bulharsko, Rumunsko, Turecko a Chorvatsko“, Fiala, Pitrová (2009, str. 176).

Samotný proces ratifikace byl však podstatně složitější, do konce roku 2006 Smlouvu ratifikovalo pouze 16 členských zemí. Francie a Nizozemsko v referendu Smlouvu úplně zamítlo. Za německého předsednictví se stalo vyřešení Smlouvy o Ústavě pro Evropu prioritou. Nebylo však jasné, zda od Smlouvy úplně upustit nebo ji přepracovat. Nakonec byla svolána mezivládní konference (červenec 2007), kde byly z dokumentu odebrány nejspornější body. Nově vzniklá Lisabonská smlouva (Reformní smlouva) byla oficiálně podepsána 13. prosince 2007 a následně měla být zahájena ratifikace všemi členskými státy EU. Lisabonská smlouva, celým názvem pak Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, sebou přinesla celou řadu změn.

Mezi jednoznačně nejdůležitější změny patří vytvoření právní subjektivity Evropské unie, dále pak zrušení pilířové struktury. Právní subjektivita má vylepšit vyjednávací pozici Evropské unie ve světové ekonomice. To má také podpořit nově vytvořená funkce Vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku. Smlouva zanechala členění pravomocí na výlučné, sdílené a koordinované a zavedla princip oboustranné flexibility. Podstatné jsou také změny institucionální. Parlament Evropské unie získává nové pravomoci, především v oblasti rozpočtu a mezinárodních dohodám. Stejně tak i národní parlamenty dostaly možnost podílet se na činnosti Evropské unie. Nově je zavedena tzv. občanská iniciativa. Smlouva také připouští možnost vystoupení členského státu z Unie.

Z předešlého textu je patrné, že Evropská unie má za sebou již dlouhý kus cesty. Nejintenzivnějšího rozvoje bylo dosahováno v období po druhé světové válce, kdy bylo třeba řešit aktuální problémy. Poté došlo ke stagnaci vývoje v důsledku světové krize (1973), ta se však záhy stala spouštěcím mechanismem pro potřebnou reformu. V dalším vývoji se stále vyskytovaly nové příležitosti a problémy, které si žádaly další reformy stávajících Smluv. V současnosti stojí Evropská unie před dalšími výzvami, kterým je třeba čelit.

¹⁵ Jak je z předcházejícího textu patrné, došlo v roce 2004 k dalšímu rozšíření Unie o nové členy. Novými státy, které přistoupily 1.5.2004 byly: Česká republika, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Kypr, Malta, Slovinsko, Slovensko, Maďarsko a Polsko. Rumunsko a Bulharsko nebylo prozatím připraveno na vstup, vstoupilo tedy později (1.1.2007).

4 Budoucnost integračního procesu v Evropě

Tato kapitola se bude zabírat současnými problémy, možnostmi budoucího vývoje Evropské unie a také jejími dopady na nové členské státy. Dopady Evropské unie analyzujeme pomocí vybraných ekonomických ukazatelů. Vybrané ukazatele nám pomohou vyhodnotit pozitivní či negativní vliv integrace na členské státy.

Jak jsme již uvedli v předcházející kapitole, Evropská unie je nejpropracovanějším a nejúspěšnějším integračním uskupením na světě, pro které se stalo prioritou zabezpečení sociálního státu s velmi silnou záchrannou sítí. Evropská unie je se svými výsledky, ať už hospodářskými či politickými, velice přitažlivou vizí pro ostatní evropské státy, což bylo v minulosti několikrát dokázáno žádostí nových států o vstup do Evropské unie a následným rozšířením. V současnosti se však Evropská unie potýká s několika nezanedbatelnými problémy (krize eurozóny, prohlubování integrace,...), které mohou znatelně narušit její vnitřní fungování a také oslabit pozici, kterou zaujímá ve světové ekonomice. Otázkou tedy zůstává, jak se bude proces integrace dále vyvíjet.

4.1 Aktuální problémy Evropské unie

Následující část práce rozebere dva problémy, kterým Evropská unie v současné době čelí, a mají vliv na její další vývoj. Těmito problémy jsou krize eurozóny a možnost přistoupení nových členských států.

4.1.1 Krize eurozóny

Dluhová krize uvnitř eurozóny se postupně šíří od roku 2009, naplno však propukla v roce 2010 v Řecku, poté i v dalších zemích měnové unie. Měnová unie se vyvíjela velmi rychlým tempem, nejen v porovnání s ostatními politikami. Docházelo k velkému růstu mezinárodního obchodu mezi zeměmi, jižní státy vykazovaly růst svých ekonomik, docházelo ke konvergenci, nic nenasvědčovalo problémům. To vše vedlo k domněnkám, že se jedná o fungující, úspěšný projekt.

S přijetím eura mělo dojít k vytvoření hospodářské a měnové unie, reálně však došlo pouze k vytvoření měnové unie. Byl zde předpoklad, že po zavedení eura dojde ke sbližování ekonomik zemí eurozóny a tím se postupně dostanou až na úroveň hospodářské unie. Prvních několik let se zdálo, že tomu tak je, ale opak byl pravdou. Začaly se prohlubovat rozdíly mezi vyspělými státy a státy se slabší ekonomikou.

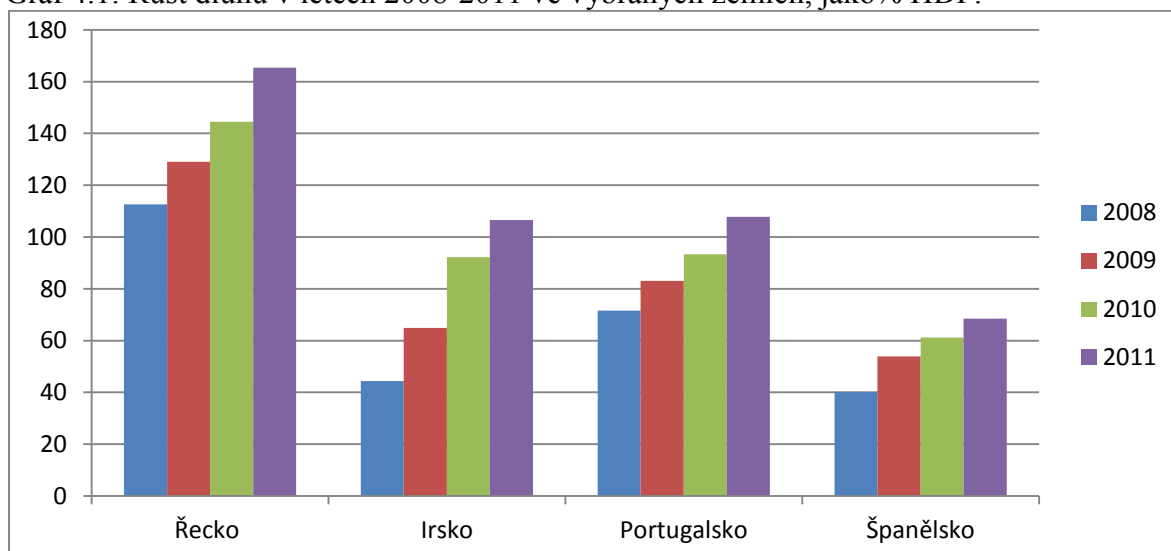
Chybějící hospodářskou unii měl alespoň částečně nahrazovat Pakt stability a růstu, který měl stanovit závazná pravidla pro členské státy, které je nutné dodržovat. Státy dostaly záruku, že nebudou muset poskytovat pomoc (především finanční) státům, které se dostanou do potíží nezodpovědnou fiskální politikou, v podobě tzv. *bail-out klauzule*. Nutno podotknout, že ani jedno nebylo dodrženo. Jako první porušilo Pakt stability a růstu Portugalsko (2001), následně pak Německo a Francie (Bydžovksá, 2013).

Hlavní problémy měnové unie lze spatřovat v:

- nevytvoření hospodářské unie,
- nezodpovědné fiskální politice (nadměrném zadlužení státu),
- rozdílech ve výkonnosti a konkurenceschopnosti ekonomik členských zemí,
- nízkých úrokových sazbách Evropské centrální banky, které působili jako past. Díky jednotné nízké sazbě docházelo k přehřívání slabších ekonomik a zpomalení růstu ekonomik vyspělejších.,
- snadném přístupu k levným úvěrům, který vyvolával nárůst veřejných a také soukromých výdajů, to mělo za následek deficit běžného účtu,
- nevyužití hospodářských přebytků z minulých let k snížení strukturálních dluhů jednotlivých států eurozóny, avšak nejen státy eurozóny toho nevyužily,
- a v neposlední řadě nedošlo k dodržování stanovených pravidel.

Bohužel, některé státy (např. Irsko) doplatily na nízkou úrokovou sazbu, i přesto, že neměli takový problém s fiskální politikou. Přehřívání ekonomik bylo přehlíženo, zdálo se, že dochází k jejich růstu, což bylo žádoucí. Růst dluhů ve vybraných státech popisuje následující graf 4.1.

Graf 4.1: Růst dluhu v letech 2008-2011 ve vybraných zemích, jako% HDP.

Zdroj: Singer (2012), vlastní zpracování.

Zadlužení všech těchto států rostlo velice rychle. Největší zadlužení, dlouhodobě, je v Řecku, avšak největší nárůst zaznamenalo Irsko. Relativně nejlépe na tom v období 2008 - 2011 bylo z vybraných zemí Španělsko.

Evropská unie pracuje na záchranných opatřeních, které nastaví pravidla pro omezení fiskální nezodpovědnosti členských států. Měly by také zabránit prohloubení krize či vzniku nových krizí. Bylo vytvořeno šest legislativních návrhů, tzv. *Six pack*, které mají posílit ekonomické vládnutí. Jeho součástí je možnost uvalení automatických sankcí v případě porušení Paktu stability a růstu ve výši 0,2% HDP. Dalším krokem bylo ustavení tzv. *Evropského semestru*, jakožto kontroly nad dodržováním rozpočtové disciplíny. Jedná se o šestiměsíční cyklus koordinace. Možností je i prohloubení spolupráce členů měnové unie, která by vedla k chybějící hospodářské unii. Obavy ze vzniku další krize vedly Evropskou unii k rozhodnutí zesílit dohled nad finančním sektorem. Byla vytvořena (leden 2011) nová architektura, složená ze dvou pilířů: makro dohledu a mikro dohledu. Nadnárodní orgány by měly zasahovat pouze v závažných situacích.

Krize eurozóny měla minimálně jeden kladný důsledek, odhalila slabiny celého projektu měnové unie, a to že společná měnová politika bude jen stěží fungovat bez hospodářské unie.

4.1.2 Možnost přistoupení nových států do Evropské unie

Evropská unie v minulosti prošla řadou rozšíření. Přistupovaly státy různé ekonomické výkonnosti, některé země byly na vstup připraveny lépe, některé méně. V současnosti by se rády připojily i další země, především z východní a jihovýchodní Evropy. Největším přínosem je pro nové státy stabilita, nejen politická ale také v oblasti hospodářské politiky. Dalším pozitivem, kterého chtějí přistupující země využívat, je vnitřní trh Evropské unie, který nabízí nové příležitosti, ale i ohrožení. Jednotný trh funguje na principu předvídatelnosti a stability podnikatelského prostředí, nabízí jistoty a chrání spotřebitele i jednotlivé firmy a podnikatele.

Se vstupem do Evropské unie je však spjato i několik překážek, se kterými se musejí nové státy potýkat. Řada nových ekonomik je oťresena vysokými požadavky transformace na tržní ekonomiku (mnoho států fungovalo na základě centrálně plánovaných ekonomik, nebo měly nefunkční demokracii), nemají prozatím plně vžit princip fungování trhu ani fungující demokracii. Reformy přijaté se vstupem do Evropské unie mohou zpočátku vyvolat i nežádoucí dopady. Ty pak často vedou ke ztrátě důvěry a skepsi občanů nových členských zemí. Problému spojených s rozšířením o nové členy (ne jen budoucí, ale i členy přijaté v posledních dvou rozšířeních) je hned několik.

Problémy spojené s rozšířením o nové členské státy

- Evropská unie není prozatím na další rozšíření zralá.
- Neproběhla řada reforem společných politik důležitých pro bezproblémové fungování. Příkladem může být agrární politika, kde se vedou neustále boje ohledně financování. Stejně tak by bylo třeba harmonizovat i některé další společné oblasti, například oblast daní.
- Někteří současní kandidáti nejsou schopni zvládnout členství. I přesto, že země splňují předvstupní kritéria, nemusí obstát v silné konkurenci uvnitř Evropské unie.
- Přes veškerou podporu chudších států či regionů se sociálně-ekonomické rozdíly mezi zeměmi západní a východní Evropy stále prohlubují.
- V posledních dvou přistoupeních bylo přijato mnoho malých a středních ekonomik, které mají nezanedbatelný vliv na rozhodovací pravomoci.

Je třeba si také uvědomit, zda je vhodné přijmout nové členy v době, kdy je třeba prioritně řešit krizi eurozóny a nárůst zadlužení členských států Evropské unie.

4.2 Quo Vadis, Evropská unie? Aneb scénáře budoucího vývoje

Evropská unie se nyní nachází v zlomovém období, kdy musí nalézt odpovědi na mnoho otázek, týkajících se nejen možností dalšího prohlubování integrace, ale musí také reagovat na současnou krizi eurozóny a hledat z ní východiska. V neposlední řadě je zde otázka týkající se možného přistoupení nových členů.

Pokud se zamýšlíme nad budoucím vývojem Evropské unie, je třeba nezapomínat, že celý historický vývoj EU je pouze výsledkem řady kompromisů mezi politickými idejemi a hospodářskou realitou. Každý vývojový pokrok představuje kvalitativní posun, spojený s množstvím nových překážek. Pokud chceme dosáhnout takového posunu, je k tomu zapotřebí určité společné naladění členských států, respektive společenská „atmosféra“, která by proces legitimizovala. Prvním znakem většího nesouladu bylo odmítnutí. Ústavy pro Evropu, kterou odmítli v referendech Francouzi a Nizozemci na přelomu května a června 2005. V tomto odmítnutí lze spatřit signál averze vůči dalšímu omezování národní nezávislosti a také averze ke koncentraci kompetencí a rozhodování do nadnárodních institucí v Bruselu. Členské státy dnes, více než kdy dříve, vyslovují stálé větší neochotu platit rostoucí cenu za zvyšující se hospodářskou liberalizaci, centralizaci, integraci eurozóny i celé Evropské unie.

Nejen tato neochota a nevhodná společenská „atmosféra“ mají vliv na oddalování vzniku politické unie. Zdá se, že členské státy nesplňují základní požadavky na vznik tak složitého integračního uskupení. Evropská unie se nachází ve stádiu zvýšené nejistoty, která je spojena převážně s krizí eurozóny a jejím budoucím vývojem.

Není tedy s podivem, že se čím dál tím častěji v členských zemích objevují politické strany a hnutí, které ostře útočí proti dalšímu omezování národních nezávislostí a proti dalšímu soustředování rozhodujících kompetencí do institucí Evropské unie. Problémem současnosti jsou také hnutí za nezávislost uvnitř členských států (např. Španělsko). V prostředí, kde není jistá ani jednotnost každého státu, se jen velice těžko hovoří o budoucím vývoji celé evropské integrace. Nelze přeskakovat dílčí etapy vývoje bez negativních dopadů. Celý proces integrace v Evropě je stále procesem, který prozatím nemá uzavřený konec.

Evropští vůdci si jsou plně vědomi, že je třeba řešit současné problémy, ale současně si uvědomují, že by museli podniknout rozhodnutí v podobě neoblíbených opatření. K tomu potřebují podporu obyvatel, trhů, soudů a parlamentů, což může být značným problémem.

V tom lze spatřovat kořeny současné krize v Evropské unii. Možnosti, jakými se může Evropská unie dále rozvíjet, popisují následující části práce.

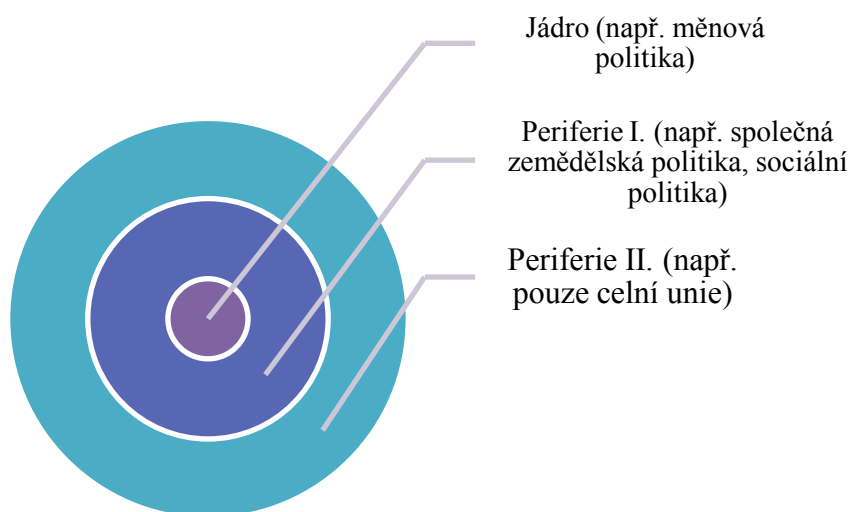
4.2.1 Šest scénářů střednědobého vývoje Evropské Unie

Klíma a Bureš (2005) uvažují hned o šesti možných cestách, kterými by se mohla Evropská unie v budoucnu vydat. Je třeba však vzít v potaz, že v jimi nastíněných možnostech není zohledněna ani hospodářská krize ani krize eurozóny. I přesto jsou jejich teoretická východiska aplikovatelná i v krizemi postižené současnosti.

Šest základních scénářů střednědobého vývoje Evropské Unie

- *Spojené státy evropské.* Tato koncepce vychází z modelu Spojených států amerických nebo Švýcarska. V tomto případě by vzniklo federální uspořádání, kde by došlo k dělbě pravomocí a rozhodování mezi federální a lokální úrovní. Nejednalo by se tedy o nadstát. Zúčastněné státy by si ponechaly svou vlastní ústavu, parlament i vládu. Došlo by zde však k přenosu klíčových makroekonomických i politických rozhodnutí na federální úroveň. Vzhledem k současným postojům některých členských států, není přenesení dalších pravomocí na federální instituce příliš reálné.
- *Vícerychlostní Evropa.* Jedná se o variantu předešlého scénáře. Cíl, kterého chce Evropská unie dosáhnout, zůstal stejný, avšak někteří členové, kteří nechtějí či se nemohou podílet na některé ze společných politik, mají udělenou výjimku, ať už celkovou nebo dočasnou v podobě odkladu plnění. V podstatě můžeme říci, že tento model již nastal. Konkrétním příkladem může být zapojení do společné měnové unie, kdy Velká Británie získala výjimku celkovou (nemusí nikdy přijmout euro, jako svou vlastní měnu) a nově přistoupivší státy získaly výjimku v podobě odkladu přijetí eura.
- *Variabilní geometrie.* Nebo také „*jádro a periferie*“, jak bývá někdy uváděno. V případě variabilní geometrie nejde pouze o dočasný odklad v začleňování se do společných politik, jedná se o různou úroveň integrace. Společenství by se rozdělilo na „*jádro a periferii*“ (představa soustředěných kruhů). Tvrdé jádro by bylo tvořeno státy, které mají zájem o co nejvyšší stupeň integrace (např. státy se společnou měnou nebo se společnou obrannou politikou). Další skupiny by pak byly tvořeny podle nižších stupňů integrace a tvořily by je státy podle jejich zájmů o konkrétní stupeň sjednocení. Problematický by mohl být přechod z jedné skupiny států do druhé, byl by zapotřebí souhlas všech států vyššího integračního stupně. Grafické znázornění „*jádro a periferie*“ viz. Obr. 4.2.

Obr. 4.2: Variabilní geometrie Evropské unie.

Zdroj: Klíma, Bureš (2005), vlastní zpracování.

- *Flexibilní integrace.* Jde o ještě volnější vazbu mezi členskými zeměmi Evropské unie. Jedná se o takovou koncepci integrace, kdy se všechny členské státy zavážou k uskutečňování stanoveného jádra společných politik. Politiky stojící mimo rámec jádra by nebyly závazné pro všechny státy Evropské unie, ale otevřené pro jednotlivé postupy na základě předem stanovených podmínek. Tento princip nalezneme v Amsterodamské smlouvě a také ve znění smlouvy z Nice.
- *Tzv. Evropa na jídelním lístku (Europe à la carte).* Minimalistická verze integrace. Evropská unie, jak ji známe teď, by byla uvolněna, došlo by v podstatě k jejímu částečnému rozkladu. S největší pravděpodobností by země zůstaly zapojeny pouze do společného vnitřního trhu (zůstal by zachován volný pohyb nejen zboží, ale i služeb, osob a kapitálu). Ostatní politiky by tvořili jakési „menu“, ze kterého by si členské státy vybíraly pouze ty, o které mají zájem. Hovoříme tak o výběrovém postupu.
- *Pásma volného obchodu.* Od úvah nezůstalo ušetřeno ani nejvolnější uskupení, kde by nezůstal zachován ani společný vnitřní trh. Integračním prvkem by byla pouze zóna volného obchodu se zbožím. Ve své podstatě by se jednalo o téměř úplné rozpuštění Evropské unie (Klíma, Bureš, 2005).

Předcházející scénáře střednědobého vývoje Evropské unie připouštějí jak možnost postupu k vyšším úrovním integrace (Spojené státy evropské), tak možnost uvolnění a rozpad Evropské unie na zónu volného obchodu (Sdružení volného obchodu). Vzhledem k náročnosti celého vývoje Evropské unie je její rozpad jen málo pravděpodobný. Stejně tak je i málo

pravděpodobné vytvoření Spojených států evropských, zapříčiněné neochotou členských států.

4.2.2 Čtyři scénáře pro oživení Evropy

Dle Leonarda (2011) se v současnosti nabízejí čtyři možné cesty, jak vyřešit institucionální krizi v Evropě. Všechny možné scénáře zásadně změní institucionální i politické uspořádání Evropy. Každý z uvedených scénářů má své výhody, ale i nevýhody.

Možné cesty oživení Evropy

- *Asymetrická integrace.* První nabízenou možností je pokračovat v současném zavedeném systému a pracovat se stávajícími smlouvami. K nastavení celé agendy by sloužila Rada Evropy. Součástí by byla podpora vytvoření nového mezivládního ujednání o financování, jehož součástí by byl i *Six pack*. V oblasti finanční stability by byl nadále zapojen i Mezinárodní měnový fond (MMF) a Evropský stabilizační mechanismus (ESM). Tento model představuje oproštění se od tradičního přístupu k evropské integraci hned ve dvou směrech. První z nich spočívá v odstranění pravomocí pro Evropskou komisi a Evropský parlament, převážná část rozhodujících pravomocí by náležela Radě. Na druhou stranu, každé nové rozhodnutí by muselo být schváleno národním parlamentem. Pokud mají být rozhodnutí účelná, musí je jednomyslně schválit každý členský stát. Druhý z nich spočívá v tom, že klade mnohem větší zátěž na státy s deficitem než na věřitelské země. Byla by tak nastolena velmi tenká hranice mezi Evropou založenou na pravidlech a Evropou založenou na výkonu. Existuje zde reálné riziko centralizace směrem k Německu. Bohužel je skutečností, že pouhá koordinace hospodářské politiky nestačí, není federálním řešením, proto bude velmi těžké vytvořit a domluvit se na opatřeních, které si daná situace žádá. Tento nový mezivládní mechanismus navržený téměř mimo instituce Evropské unie dává Německu větší váhu, neboť hlasovací právo je spojeno s finančními příspěvky.
- *Menší eurozóny.* V říjnu 2011 na zasedání summitu G20 v Cannes bylo prolomeno tabu, týkající se možnosti vystoupení Řecka z eurozóny. Nicolas Sarkozy dokonce uvedl, že by tento krok mohl být nutností pro zachování dlouhodobé stability v eurozóně. Zmenšení velikosti eurozóny, resp. vyřazení některých zúčastněných států, by nevedlo k zničení eura, to by stále fungovalo. Menší počet států by se mohl lépe a rychleji integrovat, a to i v poměrně citlivých oblastech, kterými jsou firemní

a osobní daně. Zde ale nastává legislativní problém, v současných smlouvách by muselo dojít ke změně, která by umožnila hladké vystoupení z měnové unie. V současnosti tedy není úplně jasné, jak by výstup probíhal. Otázkou také zůstává, jestli by odchod jednoho států nevyvolal lavinový efekt v podobě žádostí o výstup i ostatních zemí. Vystoupení členů z eurozóny by mělo dopad nejen na finanční sektor, ale také by se to odrazilo v reálné ekonomice. Dalším otazníkem je, jaký vliv by rozmělnění eurozóny mělo na postavení Evropské unie ve světové ekonomice. Není ani jasné, jestli by země, které by setrvaly v eurozóně, neměly snahu o vytvoření vlastní integrace nezávislé na integračním procesu Evropské unie. Snad nejdůležitějším argumentem proti vytvoření menších eurozón je podrytí síly Evropské unie, ve smyslu schopnosti (či neschopnosti) řešit efektivně své problémy, čelit jim. Je těžké si představit, že by pak zbytek světa vážně přistupoval k návrhům na řešení globálních problémů.

- *Politická unie.* Třetí možností, která se v současnosti nabízí je přistoupení k velkému kroku v podobě vytvoření politické unie, a to prostřednictvím změny stávajících smluv. Objevili se žádosti o svolání shromáždění se zástupci národních parlamentů, vlád členských států a institucí Evropské unie za účelem začlenění integračních kroků podniknutých v posledních letech do evropských smluv. Nicméně existují dva pohledy na to, jak daleko až zajít. První se chce prvořadně zaměřit na vytvoření institucionálního a právního základu pro prosazování rozpočtových pravidel, zastánci druhého by rádi posunuli další hospodářské i fiskální politiky směrem k Bruselu. Delegovaly by další pravomoci do rukou institucí Evropské unie, s cílem přiblížit integraci k fiskální unii. Například současná německá vláda se přiklání k první možnosti, úspěšnou budoucnost vidí ve stabilní unii, nikoliv ve fiskální unii. Hlavní prioritou by mělo být posílení Paktu stability a růstu zahrnující automatické sankce (je zde patrná jistá dávka pokrytectví, kdy samo Německo neplnilo pravidla Paktu stability a růstu a sankce neplatí). Dále by bylo vhodné vytvořit post Evropského komisaře stability, který by měl pravomoc zasahovat do záležitostí státu, který pakt poruší. Jednou z pravomocí by bylo i odříznutí od plateb ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti. Otázkou však je, jaký postoj bude Německo zastávat po blížících se volbách. Tato možnost se neshledala s velkým úspěchem v jižní Evropě ale ani ve Francii. Druhou, přijatelnější, možností je fiskální unie, která bude mít moc nad některými výdaji Evropské unie a daněmi. Jean-Claude Trichet (2011) je přesvědčen, že by Evropská unie měla v některých případech přijímat rozhodnutí

přímo, nikoliv pouze uvažovat o tom, zda by to bylo možné. Přiklání se k vytvoření eurozóny s vlastním ministrem financí, jakožto hlavním reprezentantem měnové unie a hlavním finančním dohledem. V opozici stojí Emma Bonino, jakožto zastánce „lehčí integrace“, která neabsorbuje více než 5% HDP členského států. Zda se Evropská unie rozhodne pro fiskální unii nebo politickou unii není jasné. Stejně tak vznik nové smlouvy, která by obsahovala ustanovení o možnosti vystoupení z eurozóny a další společné politiky. Proces přechodu k politické či fiskální unii by byl značně komplikovaný především při schvalování. Bylo by možné očekávat opakované zamítnutí v referendech některých členských zemí (např. Velká Británie). Prozatímni nereálnost tkví také v nutnosti reforem současných i budoucích společných politik, což je problematický proces již s 27 členy, natož pak s více členy, pokud se bude Evropská unie nadále rozšiřovat.

- *Federalismus bez federalistů.* Došlo by ke vzniku nových dohod založených ve stylu Schengenské dohody. Tento možný scénář staví na dvourychlostní Evropě. Předpokládá, že by první skupinu tvořili státy eurozóny a druhou skupiny ostatní členské země Evropské unie. Jednalo by se o závazné mezivládní dohody podepsané členy eurozóny. Tyto dohody by však stály mimo oficiální texty smluv Evropské unie, byly by sestrojeny ve stejném duchu, jako Schengenská dohoda. Dohoda tohoto druhu by umožnila vyhnout se ratifikaci restriktivních opatření státům stojícím mimo eurozónu, což by zabránilo vlně skepticismu a nevoli platit za chyby ostatních. Dokonce by dohoda mohla umožňovat některým státům eurozóny, jako Slovensko, vyloučení, pokud by dohodu odmítly ratifikovat. Název federalismus bez federalistů spočívá v paradoxu, že takto vzniklé dohody by mohly vyloučit z rozhodovacího procesu instituce Evropské unie. Největším problémem však je, že by na to doplatily státy, které jsou zastánci dalšího prohlubování integrace (např. Polsko), které by tento scénář odsunul do „druhého pruhu“ evropské integrace.

Všechny tyto scénáře mají své pro a proti a své zastánce a odpůrce. První možnosti lze dosáhnout nejsnáze, ale existuje riziko, že se jím nepodaří vyřešit krizi eurozóny, navíc se potýká s odporem občanů Evropské unie. Druhý scénář je udržitelnější a méně bolestný pro obyvatele nejvíce postižených zemí (jako je Řecko), ale může vést k panice a postupnému rozpadu měnové unie. Politická či fiskální unie by byla trvalým řešením, ovšem inklinuje také k největšímu potenciálnímu neúspěchu v referendech, což by mohlo v nejhorším možném případě vést až k rozpadu Evropské unie. Poslední z uvedených scénářů by mohl být

východiskem především pro státy eurozóny, avšak také by mohl vést k zvýšení disparit mezi jednotlivými rychlostmi. Evropská unie by mohla být sama o sobě marginalizována.

4.2.3 Optimismus vs. pesimismus

Optimistický scénář

Předpokladem pro tento scénář je, že se všechny problémy Evropské unie nejen vyřeší, ale ještě se vyřeší správně. Lacina a Rusek (2007) předpokládají, že by se veškeré kroky dotkli pouze hospodářské úrovně bez nutnosti politické centralizace. Toto řešení by jistě uvítalo mnoho členských států, avšak má řadu předpokladů, které by musely být splněny.

Nutné předpoklady pro naplnění optimistického scénáře

- *Fiskální oblast by musela projít významnými reformami.* Prioritním cílem reforem je pak vyrovnaný rozpočet všech zemí Evropské unie. To by ovšem znamenalo také nutné reformy penzijních systémů a zdravotní péče, neboť právě financování těchto oblastí je klíčové pro rozpočet.
- *Reforma pracovních trhů.* Účelem by bylo zvýšit pružnost a především mobilitu pracovního kapitálu, jak v jednotlivých zemích, tak mezi zeměmi navzájem. Reformy v oblasti penzí a veřejného zdravotnictví spolu s efektivnějšími a konkurenceschopnějšími pracovními trhy by vedly k snížení rozdílů v celkové konkurenceschopnosti mezi jednotlivými státy. Výsledek by se pak dostavil v podobě rychlejšího růstu produktivity a tím i růstu potenciálního HDP.
- *Další reforma by byla nutná na finančních trzích.* Ty by musely být plně integrovány, což by předpokládalo harmonizaci v oblasti regulace, pravidel obchodování, jednotný dohled a také jednotný účetní systém.
- *Musel by být plně dokončen vnitřní trh Evropské unie.*
- *Všechna výše uvedená opatření by pak vedla ke změnám v oblasti monetární politiky* ze strany Evropské centrální banky, stala by se pružnější. Pružnější monetární politika by zrychlila hospodářský růst.

Z ekonomického pohledu je tento scénář možný, avšak v reálné ekonomice je velice těžce realizovatelný, ba dokonce nereálný. Uvedené reformy by v dlouhodobém výhledu vedly k zlepšení situace téměř všech zúčastněných, ale v krátkodobém horizontu by byli nesmírně „bolestiví“ pro občany, a tedy velice těžce prosaditelné politicky. Především

reformy penzijního systému a zdravotní péče by byly problematické, v době kdy se Evropa potýká s problémem stárnoucí populace.

Pesimistický scénář

Mohlo by se zdát, že tento scénář bude naprosto opačný a nic vyřešeno nebude. Situace si samozřejmě žádá řešení, avšak v tomto případě dojde pouze k mírným reformním snahám. Pesimistický scénář nepředpokládá žádné razantní změny ve fiskální oblasti, nedošlo by tedy k reformám v oblasti penzí a zdravotní péče. To by mělo evidentní dopad na růst rozpočtového deficitu a také na růst podílu veřejného dluhu na HDP. Vzhledem k demografickému vývoji by právě tyto reformy byly nejvíce zapotřebí a neměly by se odkládat. Jak ukázal dosavadní vývoj, kombinace stále rostoucího veřejného dluhu a absence ekonomického růstu jsou možnou příčinou vzniku hospodářské krize státu.

Dalším neméně podstatným důvodem k reformám je i přístup k inflaci a riziku. Před vypuknutím krize finanční trhy viděly veřejný dluh členských zemí jako relativně stejný. Výsledkem pak byla jen velmi malá diferencovanost mezi úrokovými sazbami státních obligací zemí uvnitř eurozóny. Lacina, Rusek (2007, s. 76) vysvětlují problém zadlužení a úrokových sazeb takto: *„V prostředí velkých rozdílů mezi podíly veřejného dluhu jednotlivých zemí na HDP a rostoucích rozdílů v konkurenceschopnosti však tento přístup není dlouhodobě udržitelný. Obligace zemí s vysokým podílem veřejného dluhu na HDP a s klesající konkurenceschopností budou viděny jako riskantnější – a tedy vyžadující vyšší úrokové sazby – než obligace ostatních zemí. Kombinace vyššího dluhu s vyšší úrokovou mírou pak nevyhnutelně vyústí v rostoucí problémy s refinancováním.“* Konkrétním příkladem může být např. Řecko.

Pokud nedojde k podstatným reformám, můžeme očekávat, že současná dynamika vývoje povede k dalším krizím členských států, což by v krátkém či střednědobém výhledu, ve finále vedlo až k fiskální krizi celé Evropské unie. Je naprosto zřejmé, že čím později ke krizi dojde, tím horší bude a bude tedy potřeba radikálnějších řešení, které se nejvíce dotknou obyvatel.

4.3 Budoucnost Evropské unie

Kterou z možností budoucího vývoje si nakonec Evropa zvolí, prozatím zůstává otázkou. Snaha vypořádat se s krizí eurozóny (která vedla k platební neschopnosti bank a k navýšení již tak nadměrným státním dluhům) vyvolává nutnost potřeby větší integrace

měnové oblasti. Žádoucím jevem je pokračovat ve zlepšování koordinace se zaměřením na posílení růstového potenciálu ekonomik členských států Evropské unie a připravit se tak na výzvy budoucnosti. „*Je třeba nejen bedlivě sledovat makroekonomický vývoj členských států a dohlížet nad jejich rozpočtovými politikami, ale také nad strukturálními politikami na trzích práce, produktů a služeb, včetně sledování a vyhodnocování nákladových a cenových trendů*“, jak uvádí Klvačová (2004, s. 55). Zastánci prohlubování integrace spatřují jedinou možnost ve fiskální unii, ba dokonce v unii politické. I když je mezi členskými státy v této oblasti stále značný názorový nesoulad, shodnou se na klíčových oblastech, potřebných pro východisko z krize:

- stanovení jasných fiskálních pravidel,
- schopnost navyšovat státní zdroje a snižovat tak veřejný dluh,
- bankovní dohled,
- regulace a pojištění vkladů,
- zastoupení v mezinárodních institucích a mechanismech pro zajištění legitimacy těchto procesů,
- reforma penzí a zdravotní péče a
- zvyšování konkurenceschopnosti a adaptability trhů práce.

Všechny výše uvedené kroky jsou ekonomickou nutností, avšak praxe ukázala, že co je ekonomicky nutné, bývá často politicky nemožné (Leonard, 2011). Krize eurozóny je hrozbou také proto, že rozděluje evropské země nejen ekonomicky, ale také názorově. Největší problém pro řešení současného stavu lpí v rozdílných pohledech na samotný vznik krize eurozóny v různých členských státech. Z toho vyplývají i rozdílné představy o budoucnosti Evropské unie. Ve skutečnosti dochází v Evropě k názorovým střetům mezi třemi oblastmi. Jednotlivé oblasti popisuje následující Obr. 4.3.

Obr. 4.3: Tři názorové oblasti na krizi eurozóny.

Zdroj: Leonard (2011), vlastní zpracování.

Každá oblast má své pro a proti, ovšem ani jedna z nich není úplně správná. Jejich striktní pohled na věc pramení především v dezinformacích a určité dávce pokrytectví. Vždyť právě Německo bylo zemí, která porušila Pakt stability a růstu nejvíce, na rozdíl Španělsko plnilo Maastrichtská kritéria až do krize bez značných potíží. Správná cesta se nachází v oblasti, kde se všechny jednotlivé kruhy protínají.

4.3.1 Nebezpečí dvourychlostní Evropy

Evropa je nyní chycena mezi nutností dělat zásadní ekonomická rozhodnutí na straně jedné, a mezi voliči, kteří již ztrácejí trpělivost se současnou situací a nejsou zastánci ekonomických restrikcí, na straně druhé. Východiskem z této situace by mohl být rozvoj institucionálních opatření nutných pro vznik dvourychlostní Evropy, která posílí pozici Evropské unie ve světě, přehodnotí evropskou politickou agendu a získá zpět potřebné hlasy občanů.

Dvourychlostní Evropa je kombinací několika typů scénářů (vícerychlostní Evropa, variabilní geometrie, asymetrické integrace), respektive je vzájemně propojuje a doplňuje. Vznik dvourychlostní Evropy však úzce souvisí také se dvěma dalšími oblastmi, těmi jsou společný soudní prostor a společná zahraniční politika. První rychlost je tvořena zeměmi eurozóny, druhá pak zbývajících zeměmi Evropské unie. Pro Evropskou unii bude těžké posílit svůj vliv ve světové ekonomice, pokud zůstanou mimo jádro dvě geopoliticky silné země, jako Velká Británie a Polsko. Důsledky v oblasti práva by mohly mít stejně hluboký

dopad. Země eurozóny by časem mohli chtít uplatňovat vlastní migrační politiku, která by zasáhla země stojící mimo eurozónu, byť jsou součástí Schengenu. Dvourychlostní Evropa by byla nevyvážená v ekonomických otázkách, jako např. jednotný trh, a také v zahraničně-politických otázkách, jako např. v otázkách Ruska. To by však mohlo vést k fragmentaci uvnitř integračního uskupení do neformálních, ale také formálních, společenství a dohod. Následně by mohl vzniknout ekonomický boj mezi jádrem (eurozónou) a periferií. Státy mimo eurozónu jsou však značně názorově roztržštěné, což by později mohlo vést k problémům. Jako příklad můžeme uvést jejich přístup ke společné měně. Na jedné straně je Polsko, které by do budoucna euro rádo přijalo, na druhé straně pak Velká Británie, která euro nechce vůbec a někde mezi nimi Dánsko, které se stále nerozhodlo, jestli euro přijme nebo nikoliv. Stejně tak je i nedostatek soudržnosti mezi zeměmi eurozóny.

Pokud nemá dojít k rozpadu Evropské unie, je třeba věnovat stejnou pozornost oběma skupinám a především vztahům mezi nimi. Musejí být navržena kritéria pro možnost vstoupení do měnové unie a tím i do jádra. Kritéria by měla být nastavená tak, aby se ostatní země mohly připojit kdykoli pokud toho budou schopni (samozřejmě za předpokladu, že budou plnit konvergenční kritéria). Jádro tedy musí počítat v dlouhodobém horizontu s rozšířením. Nejlepším možným výsledkem by bylo rozvíjet dvourychlostní Evropu za pomoci stávajících Smluv, konkrétně podle ustanovení o posílené spolupráci. Plný přechod na dvourychlostní Evropu by mohlo znamenat nové příležitosti i hrozby. Příležitostí je kupříkladu to, že ve dvourychlostní Evropě by bylo mnohem snazší najít cestu, jak integrovat Turecko a Ukrajinu. Hrozbou pak možnost vzniku propasti mezi Evropskou unií a jejími občany, pokud by došlo ke změně obsahu a formy integrace.

Jan Zielonka (2011) uvádí, že existuje již mnoho knih a publikací o Evropské integraci, ale žádné o evropské desintegraci. Spatřuje tři možné cesty, které by mohly vést ke zcházení celé Evropské unie. Těmito cestami by se Evropská unie neměla vydat, naopak by měla udělat vše pro to, aby se tyto scénáře nenaplnili. Cestami jsou:

- nedostatečná akce vedoucí k selhání fungování,
- odmítnutí kroku kupředu a možného přechodu k rozvinutější formě integrace,
- a tzv. desintegrace v převleku, kdy se sice leaderům Evropské unie podaří zachránit euro, ale to povede k zániku EU.

Pokud se má předejít postupnému rozpadu Evropské unie, mělo by dojít k radikálnímu přehodnocení vize budoucí Evropy, která by se zabývala a brala v potaz důsledek současné

krize. Od svého počátku se Evropská unie posunula o velký krok kupředu, často právě v důsledku opakovaných krizí, které bylo třeba řešit. Současnost si žádá stabilní politické vedení, které by z krize vytvořilo zdroj energie k dalšímu integračnímu kroku, nikoliv handicap.

4.3.2 Země usilující o vstup do EU

Chorvatsko

Chorvatsko má statut přistupující země. O členství v Evropské unii si zažádalo v roce 2003, jednání probíhala od roku 2005 do roku 2011. Dne 9.12.2011 byla podepsána přistupová smlouva mezi představiteli Evropské unie a Chorvatskem. Smlouva musela být ratifikována všemi členskými zeměmi. Chorvatsko se stane 28. členem 1. července 2013.

Turecko

Turecku byl přiznán statut kandidátské země. Spolupráce mezi Tureckem a Evropskou unií se datuje již k roku 1959, zahrnuje dohodu z Ankary o přidružení z roku 1963. Žádost o vstup si Turecko podalo již v roce 1987, avšak přistupová jednání začala až v roce 2005. Přistoupení Turecka má své zastánce, ale i odpůrce. Nejožehavějším tématem jsou problémy Turecka s Kyprem, který již součástí Evropské unie je. V současnosti však Turecko neplní přistupová kritéria (Evropa, 2012).

Makedonie

Makedonie patří také ke skupině zemí, které byl přiznán statut kandidátské země. O členství si Makedonie zažádala v červnu 2004, v roce 2005 vydala Komise kladné stanovisko, později téže roku získala Makedonie statut kandidátské země. Přistupová jednání byla zahájena na doporučení Komise v roce 2009. Od roku 2008 byla Makedonii zrušena vízová povinnost pro občany.

Island

Island je také kandidátskou zemí Evropské unie. O členství si zažádal teprve v roce 2009. Komise vydala kladné stanovisko v roce 2010, na doporučení Rady pak bylo zahájeno přistupové jednání. Statut kandidátské země Island získal v červnu 2010. Island je zřejmě nejlepším státem z kandidátských zemí. Je členem mnoha organizací, např. NATO, ESVO, Schengen. Island se v současné době také podílí na jednotném vnitřním trhu a přispívá na politiku hospodářské a sociální soudržnosti Evropské unie (Evropa, 2012).

Černá Hora

Černá Hora je nezávislým státem až od roku 2006, kdy se oddělila od Státního svazu Srbska a Černé Hory. O členství si zažádala v roce 2008. Komise v roce 2010 vydala kladné stanovisko, a definovala klíčové oblasti, které je třeba vyřešit před zahájením přístupového jednání a vstupem do Evropské unie. Přístupová jednání byla oficiálně zahájena v červnu 2012.

Srbsko

Srbsko si o členství zažádalo v roce 2009, v roce 2010 byla ratifikována Smlouva o stabilizaci a přidružení. Statut kandidátské země byl Srbsku udělen v březnu 2012.

Potenciální kandidátské země

Zbývající země Balkánu: Albánie, Bosna a Hercegovina a Kosovo, byly oficiálně označeny jako potenciálně kandidátské země. Pokud splní všechna přístupová kritéria, nemělo by nic bránit jejich vstupu do Evropské unie. Přihlášku podala prozatím pouze Albánie.

4.4 Ekonomické důsledky evropské integrace nových členských států

V předešlé části jsme uvedli, že je Evropská unie propracovaným a úspěšným uskupením, do kterého usiluje o vstup řada států. Nikdo dozajista nebude pochybovat o tom, že za dosaženou životní úroveň, stojí trvale udržitelný hospodářský růst a také sociální harmonie. V následující části práce se zaměříme na některé výsledky integračního procesu. Dosažené výsledky budeme hodnotit pomocí vybraných ekonomických ukazatelů.

Hospodářský růst se zřejmě nejlépe hodnotí pomocí hrubého domácího produktu (HDP), jakožto měřítka ekonomické aktivity. Vývoj HDP (v běžných cenách) Evropské unie ve vybraných letech od roku 1995 po současnost, viz. tab. 4.4. Je zde uveden i rok 2013 a 2014, respektive jejich předpokládána hodnota pro tyto dva roky (ekonomická předpověď). Ve vývoji HDP je patrný rostoucí trend až do roku 2009, kdy se naplno projevila hospodářská krize, viz tab. 4.4 Od roku 2010 je však opět zaznamenán růst HDP, jak v EU (15), tak v EU (27). Hrubý domácí produkt by měl, dle prognózy, růst i v následujících letech.

Tab. 4.4: HDP (v běžných cenách) v EU (27), EU (25), EU (15) v mil. EUR (do roku 1998 uvedeno v ECU).

Obla st/ rok	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU (27)	7 037 764	9 200 992	11 072 291	12 473 092	11 754 457	12 278 744	12 642 398	12 899 149	13 123 183	13 555 923
EU (25)	6 999 037	9 146 306	10 969 233	12 297 896	11 601 328	12 118 364	12 472 566	12 727 742	12 941 623	13 363 569
EU (15)	6 760 968	8 761 551	10 400 591	11 478 598	10 876 924	11 331 719	11 648 895	11 892 334	12 083 561	12 469 554

Zdroj: EUROSTAT (2012), vlastní zpracování.

Pro srovnání dynamiky hospodářského vývoje, především v čase je vhodné použít výpočet roční míry růstu objemu HDP. Při měření tempa růstu hrubého domácího produktu z hlediska objemů, se HDP oceňuje v běžných cenách předešlého roku, tím nedochází k umělému nafukování tempa růstu HDP. Tempo růstu v zemích Evropské unie je znázorněno v grafu 4.5. Stejně jako u tab. 4.4. je i zde ekonomická předpověď pro roky 2013 a 2014. Z grafu 4.5 je patrný propad mezi roky 2008 a 2009 způsobený hospodářskou krizí a také mírný pokles mezi lety 2011 - 2012, který byl vyvolán především krizí uvnitř eurozóny. Pro rok 2013, stejně tak i pro rok 2014, je odhadováno kladné tempo růstu.

Graf 4.5: Tempo růstu HDP v EU (27), EU (25) a EU (15), uvedeno v %.

Zdroj: EUROSTAT (2013), vlastní zpracování.

Zajímavějším ukazatelem pro srovnání situace mezi zeměmi, oproti vývoji HDP a tempa růstu HDP, je objemový index HDP na obyvatele ve standardech kupní síly (PPS¹⁶). Hrubý domácí produkt je zde vyjádřen vůči EU (27), kdy je průměr nastaven jako 100.

¹⁶ PPS = parita kupní síly. Základní údaje jsou vyjádřeny v paritě kupní síly, tj. společné měně, která stírá rozdíly v cenových hladinách mezi zeměmi a umožňuje tak srovnání HDP/ob. mezi jednotlivými zeměmi.

Je-li index země vyšší než 100, pak je úroveň HDP/obyvatele vyšší než průměr v EU a naopak. Vývoj HDP/obyvatele v EU (27), EU (15) a členských zemích viz. tab. 4.6. Pro větší přehlednost jsou státy převyšující průměr EU (27) zvýrazněny, státy pod průměrem EU (27) jsou ponechány bez označení. Státem s nejvyšší hodnotou HDP/obyvatele je Lucembursko, nejnižších hodnot pak dosahují dva nejnovější členové Evropské unie, a to Bulharsko a Rumunsko. Avšak u těchto států dochází k postupnému růstu hodnot. Po roce 2008 je i zde patrný mírný pokles, ten je však opět vystřídán růstem hodnot. S největšími problémy se potýkaly státy PIGS¹⁷, u kterých nedošlo k růstu ani v roce 2011.

Tab. 4.6: HDP/obyvatele v EU (27), EU (15) a členských zemích EU, EU (27) = 100.

Stát/rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU (27)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
EU (15)	115	115	114	114	113	110	112	111	111	110	110	110
Belgie	126	124	125	124	121	120	118	116	116	118	119	119
Bulharsko	28	30	32	34	35	37	38	40	43	44	44	46
ČR	71	73	73	77	78	79	80	83	81	83	80	80
Dánsko	132	128	128	124	126	123	124	122	125	123	128	125
Německo	118	116	115	116	115	116	115	115	116	115	119	121
Estonsko	45	46	50	55	57	61	66	70	69	63	63	67
Irsko	132	133	138	142	143	144	146	147	132	130	129	129
Řecko	84	86	90	93	94	91	92	90	93	94	87	79
Španělsko	97	98	100	101	101	102	105	105	104	103	99	98
Francie	115	115	116	111	110	110	108	108	107	109	108	108
Itálie	118	118	112	111	107	105	104	104	104	104	101	100
Kypr	88	90	88	88	91	93	93	94	99	100	97	94
Lotyšsko	36	39	41	44	47	50	53	57	58	54	54	58
Litva	40	42	44	49	51	53	55	59	61	55	57	66
Lucembursko	244	234	240	247	252	254	270	274	263	255	267	271
Maďarsko	54	58	61	63	63	63	63	61	64	65	65	66
Malta	85	79	81	80	78	78	77	76	79	83	85	85
Nizozemsko	134	134	133	129	129	131	131	132	134	132	131	131
Rakousko	132	126	127	128	128	125	126	124	124	125	127	129
Polsko	48	48	48	49	51	51	52	54	56	61	63	64
Portugalsko	81	80	80	79	77	79	79	79	78	80	80	77

¹⁷ Státy PIGS = Portugalsko, Irsko, Řecko a Španělsko. Jedná se o státy, které mají ekonomické problémy. Zkratka vznikla z jejich počátečních písmen (v angličtině Portugal, Ireland, Greece, Spain). Zhoršená situace je především následkem finanční krize (Euroskop, 2010).

Rumunsko	26	28	29	31	34	35	38	41	47	47	47	49
Slovinsko	80	80	82	84	87	87	87	88	91	87	84	84
Slovensko	50	52	54	55	57	60	63	68	73	73	73	73
Finsko	117	115	115	113	116	114	114	117	119	114	113	114
Švédsko	128	122	122	124	126	122	123	125	124	120	124	127
Velká Británie	119	119	120	121	123	123	121	117	113	111	111	109

Zdroj: EUROSTAT (2012), vlastní zpracování.

Na hospodářském růstu se podílelo rovněž vytvoření fungujícího vnitřního trhu, který dodal silný růstový stimul všem členským státům Unie. Ekonomicky silnější země získaly nové příležitosti plynoucí především z propojení trhů, z přístupu na velký trh, nejen statků a služeb, ale také kapitálů a práce, což jim umožnilo prosadit úspory z rozsahu. Ekonomicky slabší země také mohly plně využívat výhod plynoucích z velkého trhu, ale podstatné se pro ně stalo uskutečnění strukturálních změn, které bylo třeba vykonat, aby došlo ke zvýšení růstového potenciálu jejich vlastní země. K vykonání náročných strukturálních změn jim Evropská unie nabídla finanční pomoc prostřednictvím strukturálních fondů a Fondu soudržnosti. Rozšířením Evropské unie na 27 členských států se zvětšil vnitřní trh, tím došlo k navýšení vzájemného obchodu a investic, zvýšila se konkurence a v neposlední řadě také došlo k další specializaci produkce. Všechny tyto důsledky rozšíření vnitřního trhu budou mít za následek vyšší úspory, dané objemem produkce, a tím i větší produktivitu. Z ekonomického stránky vznikla rozšířením největší zóna volného obchodu na světě, kterou tvoří přes 502 milionů obyvatel (Klvačová, 2004).

S využitím úspor z rozsahu a produktivitou úzce souvisí míra nezaměstnanosti, viz. tab. 4.7. Míru nezaměstnanosti představují osoby, které jsou ve věku 15 až 74 let, aktivně hledají práci a jsou schopny nastoupit do práce během následujících dvou týdnů. Nezaměstnanost udáváme v procentech, jako podíl nezaměstnaných vůči pracovní síle. Míra nezaměstnanosti v zemích Evropské unie má klesající charakter. Navýšení v roce 2005 bylo způsobeno rozšířením o nové státy, kdy se některé z nich (např. Litva nebo Slovensko) potýkaly s vysokou nezaměstnaností. Od tohoto roku však docházelo k jejímu poklesu, stejně tak klesaly hodnoty míry nezaměstnanosti i u deseti nových členských států. Pokles byl vyvolán právě vstupem do Evropské unie a možností využívat výhod vnitřního trhu¹⁸. Rok

¹⁸ Některé země se však bránily vstupu nových pracovních sil pomocí přechodného období. Členské státy mohou omezit přístup pracovníků z nových států na své trhy, avšak pouze na přechodné období. Přechodné období trvalo až sedm let a to ve třech etapách (2+2+3), záleželo pouze na členské zemi, zda opatření využije a kdy jej zruší.

2009 byl opět poznamenán hospodářskou krizí, která vedla k obavám ohledně budoucnosti a mnohé firmy a podniky propouštěly zaměstnance ve snaze ušetřit náklady. Stejně tak přelom období 2011/2012 bylo zaznamenáno zvýšení hodnot, na vinně je krize eurozóny.

Tab. 4.7: Míra nezaměstnanosti ve vybraných letech v EU (27), EU (25), EU (15) a nově přistoupivších států, uvedeno v %.

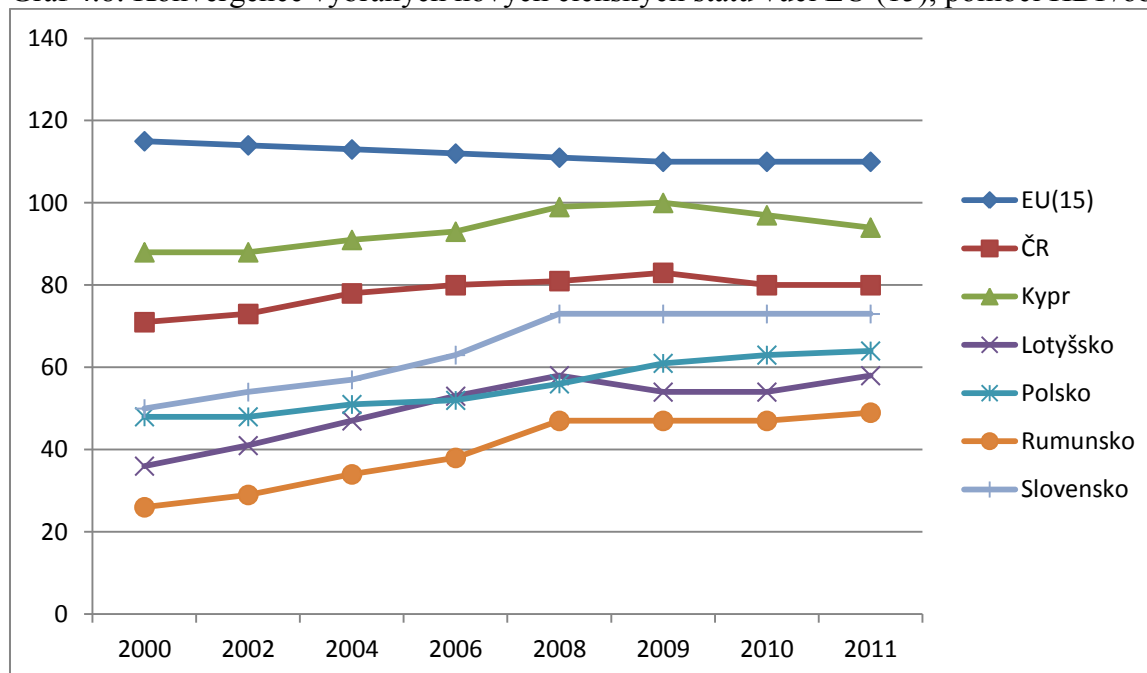
Oblast/rok	1995	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU (27)	-	8.8	9.3	9.0	8.3	7.2	7.1	9.0	9.7	9.7	10.5
EU (25)	-	8.8	9.3	9.1	8.3	7.3	7.1	9.1	9.8	9.7	10.6
EU (15)	10.2	7.9	8.3	8.3	7.8	7.1	7.2	9.2	9.6	9.7	10.6
Bulharsko	-	16.4	12.1	10.1	9.0	6.9	5.6	6.8	10.3	11.3	12.3
ČR	-	8.8	8.3	7.9	7.1	5.3	4.4	6.7	7.3	6.7	7.0
Estonsko	-	13.6	9.7	7.9	5.9	4.6	5.5	13.8	16.9	12.5	10.2
Kypr	-	4.8	4.6	5.3	4.6	3.9	3.7	5.4	6.3	7.9	11.9
Lotyšsko	-	13.7	11.2	9.6	7.3	6.5	8.0	18.2	19.8	16.2	14.9
Litva	-	16.4	11.3	8.0	5.2	3.8	5.3	13.6	18.0	15.3	13.3
Maďarsko	-	6.3	6.1	7.2	7.5	7.4	7.8	10.0	11.2	10.9	10.9
Malta	-	6.7	7.2	7.3	6.9	6.5	6.0	6.9	6.9	6.5	6.4
Polsko	-	16.1	19.1	17.9	13.9	9.6	7.1	8.1	9.7	9.7	10.1
Rumunsko	-	6.8	8.0	7.2	7.3	6.4	5.8	6.9	7.3	7.4	7.0
Slovinsko	-	6.7	6.3	6.5	6.0	4.9	4.4	5.9	7.3	8.2	8.9
Slovensko	-	18.9	18.4	16.4	13.5	11.2	9.6	12.1	14.5	13.6	14.0

Zdroj: EUROSTAT (2013), vlastní zpracování.

4.4.1 Ekonomická situace nových členských států

Vzhledem k faktu, že k Evropské unii přistupovaly státy s různou úrovní hospodářské výkonnosti, bylo by vhodné podívat se, jak si nové země vedly po vstupu. Analýza potvrzuje konvergenci nových členských států s průměrem Evropské unie. Pro budoucí vývoj lze odhadnout, že bude ke konvergenci docházet i nadále. Sbližování nových států s původní EU (15) ukazuje následující graf 4.8, který vychází z hodnot výše uvedené tab. 4.6 HDP/obyvatele. Uvedený graf 4.8 názorně ukazuje tempo konvergence a sbližování ekonomické úrovně. Vyspělé původní státy si udržují předstih před novými členy, avšak i když nově přistoupivší státy stále „pokulhávají“ za průměrem, mezeru stále pozvolna snižují.

Graf 4.8: Konvergence vybraných nových členských států vůči EU (15), pomocí HDP/ob.

Zdroj: vlastní zpracování.

Z grafu 4.8 je patrné, že ke konvergenci ekonomik opravdu dochází. U uvedených států došlo ke zvýšení hodnot HDP/obyvatele. Rokem propadu byl rok 2008, kdy se nepatrně propadl i průměr EU (15), následné sblížování však nebylo zastaveno. Největší růst byl zaznamenán v Bulharsku a Rumunsku, dále pak v Polsku. Zvyšování hodnot HDP/ob. u nových členských států se má do budoucna i nadále zvyšovat.

Konvergence hospodářské politiky nových členských států se starými členskými zeměmi se odráží především v životní úrovni obyvatelstva jednotlivých států. Nárůst HDP/obyvatele se projeví ve spotřebě, vzdělanosti a v neposlední řadě také zdraví občanů Evropské unie. Životní úroveň rozebereme v následujících dvou tabulkách pro konkrétní roky 2004 (2006 v případě ukazatele lidí postižených chudobou a sociálním vyloučením) a 2011, abychom mohli provést srovnání. Vybranými ukazateli životní úrovně jsou: šance na dožití při narození, míra zaměstnanosti žen a mužů, počet studentů v terciárním stupni vzdělání a lidé postižení chudobou a sociálním vyloučením (LPCH a SV).

Tab. 4.9: Ukazatele životní úrovně nových členů EU pro rok 2004.

Stát/ukazatel	Šance na dožití při narození (věk)		Míra zaměstnanosti ¹⁹ (%)		Počet studentů VŠ (v tis.)	LPCH a SV (% z celkové populace)
	Muži	Ženy	Muži	Ženy		
Bulharsko	69	76	64,4	56	228,5	61,3
ČR	71,9	78,4	79,2	61,1	318,9	18
Estonsko	65,9	77,4	74,7	66,8	65,7	22
Kypr	76	81,1	86,3	64,1	20,8	25,4
Lotyšsko	65,5	76	74,1	65	127,7	41,1
Litva	65,9	77,3	73,4	65	182,7	35,9
Maďarsko	68,2	76,6	69,2	55,3	422,2	31,4
Malta	76,9	80,6	81,2	34,3	7,9	19,1
Polsko	70,1	78,7	63,5	51,2	2 044,3	39,5
Rumunsko	68,6	75,7	69,7	57,4	685,7	45,9 (2007)
Slovinsko	72,8	80,1	75,4	65,4	104,4	17,1
Slovensko	69,8	77,5	70,9	56,7	164,7	26,7

Zdroj: EUROSTAT (2013), vlastní zpracování.

Z tab. 4.9 vidíme, že šance na dožití při narození mužů se pohybuje v rozmezí mezi 65,5 (Lotyšsko) - 76,9 (Malta) let, šance na dožití při narození žen se pak pohybuje v rozpětí hodnot 75,7 (Rumunsko) - 81,1 (Kypr) let. Průměr v těchto zemích u mužů pak byl 70 let a u žen byl průměr 77,9 let. Míra zaměstnanosti mužů je nejvyšší na Kypru (86,3%) a nejnižší hodnota pak byla v roce 2004 v Bulharsku (64,4%). Míra zaměstnanosti žen nabývala podstatně menších hodnot, a to v rozmezí 34,3 (Malta) - 66,8 (Estonsko). Zde je patrný nesoulad v zaměstnávání žen a mužů. Nejvíce studentů VŠ studovalo v roce 2004 v Polsku (2 044,3 tis.) a nejméně studentů bylo na Maltě (7,9 tis.). V posledním sledovaném ukazateli byly značné rozdíly v hodnotách mezi členskými státy, rozpětí bylo 17,1 (Slovinsko) - 61,3 (Bulharsko). Vybrané ukazatele pro rok 2011 viz. tab. 4.10.

¹⁹ Míra zaměstnanosti: počítá se jako podíl počtu osob ve věku 20 - 64 let v zaměstnání na celkovém počtu osob v tomto věku. (euroskop.eu)

Tab. 4.10: Ukazatele životní úrovně nových členů EU pro rok 2011.

Stát/ukazatel	Šance na dožití při narození (věk)		Míra zaměstnanosti (%)		Počet studentů VŠ (v tis.)	LPCH a SV (%)
	Muži	Ženy	Muži	Ženy		
Bulharsko	70,4	77,4	66	59,8	285,3	49,1
ČR	74,0	80,3	79,9	61,7	446,2	15,3
Estonsko	70,3	80,5	73,5	67,6	69 (2010)	23,1
Kypr	78,6	82,3	79,6	67,7	32,2 (2010)	23,7
Lotyšsko	68,1	78,2	67,5	65,3	103,9	40,4
Litva	67,4	78,6	67,5	66,6	187,1	33,4
Maďarsko	70	78,1	66,8	54,9	381,9	31
Malta	78,1	82,5	78,9	43,4	10,8 (2010)	21,4
Polsko	72	80,4	72,2	57,6	2 148,7 (2010)	27,2
Rumunsko	70,8	77,8	69,9	55,7	999,5 (2010)	40,3
Slovinsko	76,1	82,5	71,8	64,8	107,1	19,3
Slovensko	71,7	79,2	72,7	57,6	226,3	20,6

Zdroj: EUROSTAT (2013), vlastní zpracování.

Průměrná šance na dožití při narození se jak u mužů, tak u žen zvýšila. Konkrétně u mužů se pohybuje v rozmezí 67,4 (Litva) - 78,6 (Kypr), u žen je dolní hranice 77,4 (Bulharsko) a horní hranice je 82,5 (Malta, Slovinsko). Průměr věku u mužů v těchto zemích byl 72,3 let, jedná se tedy o nárůst o 2,3 roku, a u žen byla průměrná hodnota 79,8 let, tedy nárůst o 1,9 roku. Míra zaměstnanosti se v roce 2011 pohybovala v rozpětí 66 (Bulharsko) - 79,9 (ČR) u mužů, u žen pak byla v rozmezí 43,3 (Malta) - 67,7 (Kypr). V roce 2011 je patrná konvergence míry zaměstnanosti žen s mírou zaměstnanosti mužů. Došlo k zlepšení situace v rovnoprávnosti zaměstnávání žen. Stejně jako v roce 2004 i v roce 2011 studovalo na VŠ nejvíce studentů v Polsku (2 148,7 tis.) a nejméně na Maltě (10,8 tis.). Oproti roku 2004, kdy studovalo celkem v těchto 12 zemích 4 373,5 tis. studentů, studovalo v roce 2011 celkem 4 998 tis. studentů VŠ. Rozdíl mezi lety 2004 - 2011 je pak 624,5 tis. studentů. Lidí postižených chudobou a sociálním vyloučením žilo i v roce 2011 procentuálně nejvíce v Bulharsku (49,1%), nejméně jich pak bylo v České republice (15,3%). V případě tohoto ukazatele si některé státy velice polepšili, např. již zmiňované Bulharsko, které kleslo o 12,2 p.b.

Na úspěchu, kterého je dosahováno v oblasti konvergence nových členských států vůči starým zemím má také zásluhu politika hospodářské, sociální a územní soudržnosti, která má za cíl snižování disparit mezi jednotlivými státy a regiony. K tomu slouží také finanční nástroje v podání strukturálních fondů a Fondu soudržnosti. Politika soudržnosti podporuje programy pro zvyšování vzdělání, zvyšování konkurenceschopnosti, zaměstnanosti, také bojuje za vyšší rovnoprávnost žen, bojuje proti chudobě a sociálnímu vyloučení a také se angažuje v oblasti infrastruktury a životního prostředí. Některé dosažené výsledky jsou patrné z předcházejících tabulek životní úrovně. Zlepšování v oblasti soudržnosti má vliv na celkovou kvalitu života.

Fungování Evropské unie je nastaveno tak, aby podporovalo stabilitu nejen hospodářskou, ale také politickou. Snaží se svým občanům zajistit předvídatelné a především stabilní prostředí. Těmito kroky se podílí na příznivých podmínkách a zvyšuje tak životní úroveň občanů. Vzhledem k dosaženým výsledkům nových členských států, můžeme jejich vstup do Evropské unie hodnotit kladně. Je třeba si uvědomit, že za každým úspěchem stojí nějaké oběti (např. finanční či ustoupení z některých požadavků), nejinak tomu bylo i u států přistupujících k Evropské unii.

Jak se bude nadále vyvíjet integrační proces Evropské Unie je prozatím stále otázkou. Je patrné, že nedojde ani k jednomu vyhrocenému scénáři. Nepředpokládá se, že by v nejbližších letech došlo k vytvoření politické unie či Spojených států Evropských, a zároveň se neočekává, že by došlo k rozpadu či rozmělnění Evropské unie.

Současný ekonomický vývoj nových členů Evropské unie naznačuje, že pro všechny státy bylo vhodné vstoupit do uskupení. Jejich ekonomiky rostly až do příchodu světové hospodářské krize, ta by je však poznamenala i v případě, že by zůstaly mimo integraci. Docházelo a stále dochází ke konvergenci a růstu životní úrovně nových členů vůči starým členským státům. Jejich vstup do Evropské unie byl pro ně přínosem.

5 Závěr

Evropský kontinent je velmi příhodným místem pro integrační procesy. Kontinent je do jisté míry značně roztržštěný, což podporuje snahy o vytvoření užší spolupráce mezi státy. Navíc existuje mezi zeměmi Evropy jistá provázanost a závislost, která snahu o integraci ještě více umocňuje.

Evropa představuje jednu z nejrozvinutějších oblastí světové ekonomiky (spolu se Severní Amerikou a Japonskem). Avšak v posledních letech začala Evropa zaostávat za ostatními světovými ekonomikami, především za Severní Amerikou a státy BRICS. Evropský kontinent je rozdělen do šesti regionů, viz. kapitola 3.1. Toto rozdělení nemá pouze geografický význam, ale také historický a ekonomický. Tento fakt se stal nezanedbatelnou bariérou pro vznik užších integračních uskupení.

Ve druhé kapitole jsme se dozvěděli, že snahy o integraci Evropy jsou patrné již od středověku, kdy bylo hlavním cílem chránit Evropu před nepřáteli. Projevovaly se i v novověku, kdy se k ochraně přidal i motiv náboženský. Největší rozmach však integrační proces v Evropě zaznamenal až ve 20. století, kdy se hlavním motivem stala ekonomická spolupráce. V období mezi dvěma světovými válkami získalo silnou podporu Panevropské hnutí (viz. kap. 3.2), které mělo být rovnocenným partnerem pro Rusko, Čínu a Spojené státy americké. Po druhé světové válce se však Panevropa stala utopistickou vizí bez naděje na další vývoj. Vzniklá situace po druhé světové válce dala příležitost k navázání spolupráce mezi státy Evropy.

Integrační proces v Evropě probíhal ve dvou hlavních vlnách, viz. kapitola 3.2.2. První vlna započala ve 40. letech 20. století, kdy se začala formovat velká část evropských integračních uskupení. V této době vznikla např. Rada vzájemné hospodářské pomoci (kap. 3.3.2), Evropské sdružení volného obchodu (kap. 3.3.3), Evropské hospodářské společenství (kap. 3.4.1), Evropské sdružení uhlí a oceli (kap. 3.4.1), aj. Druhý rozmach integrační aktivity byl zaznamenán na počátku 90. let, kdy padla „železná opona“, byla ukončena „studená válka“ a rozpadl se Sovětský svaz. V tomto období vzniklo např. Společenství nezávislých států a Středoevropská dohoda o volném obchodu (kap. 3.3.4). Některá uskupení pro svůj dočasný charakter neměla dlouhého trvání, jiná jako Evropská unie vydržela dodnes a čelí novým výzvám.

Stěžejní částí třetí kapitoly byl vývoj Evropské unie. Evropská unie si v průběhu své existence prošla dynamickým vývojem (viz. kap. 3.4), který stále není ukončen. Jedná se o velmi významný projekt, neboť integrační stupeň, kterého Evropská unie dosáhla, a geografický rozsah není dosažen u žádného jiného integračního uskupení v současné světové ekonomice. Dynamika vývoje byla zajištěna spojením ekonomických a politických důvodů v cíle. V průběhu své působnosti prošla Evropská unie jak fázemi rozvoje integrace, tak i fázemi zpomalení (kap. 3.4.2).

Budoucnost dalšího prohlubování integračního procesu Evropské unie nyní ohrožuje několik problémů, a to krize eurozóny, která je popsána v kapitole 4.1.1, a přistoupení nových států (viz. kap. 4.1.2). Nejdůležitější je především najít cestu ven z krize eurozóny, která se odráží nejen na jejích členech, ale také na ostatních státech Evropské unie. Prohlubující se krize a rostoucí zadlužení vzbuzuje u členů obavy z budoucího vývoje. Kapitola 4.2 se zabývala možnými cestami, kterými by se mohla Evropská unie vydat. Konkrétně se jednalo o šest scénářů střednědobého vývoje Evropské unie (kap. 4.2.1), kde byla uvedena i možnost přechodu k pásmu volného obchodu, což by znamenal téměř úplné rozpuštění Evropské unie. Další analýza budoucího vývoje predikovala čtyři scénáře pro oživení Evropy (kap. 4.2.2). Jejich součástí je i možnost vzniku politické unie. Tento scénář je však značně komplikovaný především kvůli nutné změně stávajících smluv a jejich ratifikaci. Jednalo by se o trvalé řešení, které inklinuje k největšímu potenciálnímu neúspěchu. V kapitole 4.3.1 byla uvedena i možnost tzv. dvourychlostní Evropy, včetně možných komplikací, které sebou přináší. Dvourychlostní Evropa by mohla být nevyvážená v ekonomických otázkách, jako např. jednotný trh, a také v zahraničně-politických otázkách, např. v otázkách Ruska. Také by mohl vzniknout boj mezi jádrem (eurozónou) a periferií. Značně komplikovaný by byl i přechod z jedné rychlosti do druhé. Pravdou však je, že Evropská unie se zřejmě právě touto cestou již vydala.

V poslední části práce byla rozebrána možnost přistoupení nových členských států (viz. kap. 4.4). I přes přetrvávající problémy uvnitř Evropské unie, i nadále je o členství v tomto úspěšném projektu zájem. Analýza ekonomických dopadů, provedená v kapitole 4.5, jasně ukazuje pozitivní stránku členství. Ukazatele jako HDP, tempo růstu HDP či HDP/ob., které nalezneme v tabulkách 4.4 a 4.6 a grafu 4.5, dokazují růst zemí Evropské unie.

Lze předpokládat, že pokud by nedošlo k světové hospodářské krizi, země by nebyly zasaženy poklesem v letech 2008-2010.

Ekonomickou situaci dvanácti nových členských států analyzuje kapitola 4.5.1. Graf 4.8, konvergence vybraných nových členských států, dokazuje sbližování těchto ekonomik s ekonomikami původní EU (15). Z tabulek 4.9 a 4.10 je patrný růst životní úrovně občanů nových členských států Evropské unie, což opět dokazuje pozitivní dopad členství v EU. Na úspěch mají vliv také strukturální fondy a Fond soudržnosti, které konvergenci států podporují. Analýza provedená v poslední kapitole diplomové práce dokazuje úspěšnost projektu Evropské unie a může být motivací pro ostatní integrační uskupení nejen v Evropě, ale i ve světě.

Hlavní hypotéza byla potvrzena, integrační proces v Evropské unii se opravdu potýká se značnými problémy, které musí řešit. Názorová nejednotnost a neochota spolupráce mezi členskými zeměmi výrazně brzdí možnost dalšího vývoje a stejně tak i nalezení východiska z krize eurozóny. Druhá hypotéza o možnosti vzniku politické unie byla naopak vyvrácena. Jedná se o značně komplikovaný proces, na který Evropská unie není v současné době připravena. Stejně tak byla vyvrácena i možnost přechodu k pásmu volného obchodu, znamenalo by to obrovský krok zpátky. Další vývoj Evropské unie je prozatím otázkou, je však patrné, že nedojde ani k jednomu vyhrocenému scénáři.

I přes viditelné problémy bychom se neměli nechat odradit od vize dalšího prohlubování Evropské unie, neboť jak řekl Henry ford: *„Překážky jsou ony obávané věci, které spatříte, když odvrátíte pohled od svého cíle.“*

6 Seznam použité literatury

Tištěné zdroje

CIHELKOVÁ, Eva. A KOLEKTIV. *Evropská ekonomická integrace: procesy, politiky, governance*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2011. ISBN 978-80-245-1835-0.

CIHELKOVÁ, Eva. A KOLEKTIV. *Světová ekonomika: Obecné trendy a rozvoje*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-155-0.

CIHELKOVÁ, Eva. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. ISBN 80-7179-804-5.

EL-AGRAA, Ali M.. *Regional Integration: Experience, Theory, and Measurement*. 2. vydání. GB: Macmillan: Barnes & Noble, 1999. ISBN 978-0389210221.

FIALA, Petr. *Evropský mezičas: Nové otázky evropské integrace*. vydání první. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2007. ISBN 80-87029-04-6.

FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., doplněné a aktualizované vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2009. ISBN 978-80-7325-180-2.

FOJTÍKOVÁ, Lenka. *Zahraničně obchodní politika ČR: Historie a současnost (1945-2008)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-128-4.

HONOVÁ, Iva. *Integrační procesy ve světové ekonomice*. 1. vydání. Ostrava: VŠB-TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA, 2007. ISBN 978-80-248-1411-7.

JUREČKA, Václav a Ivana JANOŠÍKOVÁ. *Makroekonomie: základní kurs*. 2. vydání. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2009. ISBN 9788024820651.

KAŇA, Radomír. *Evropská unie A*. 2. upravené vydání. Ostrava: VŠB-TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA, 2010. ISBN 978-80-248-2202-0.

KEŘKOVSKÝ, Miroslav a Alena KEŘKOVSKÁ. *Evropská unie: historie, instituce, ekonomika a politiky*. vydání první. Praha: Computer Press, 1999. ISBN 80-7226-196-7.

KLÍMA, Michal a Jan BUREŠ. *Kam kráčíš, Evropská unie?*. první. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2005. ISBN 80-86898-30-X.

KLVAČOVÁ, Eva. A KOLEKTIV. *Prohlubování evropské integrace*. první. Praha: Professional Publishing, 2004. ISBN 80-86419-78-9.

KOVÁŘ, Martin a Václav HORČIČKA. *Dějiny evropské integrace I*. vydání první. Praha: Nakladatelství Triton, 2005. ISBN 80-7254-731-3.

KUNEŠOVÁ, Hana a Eva CIHELKOVÁ, A KOLEKTIV. *Světová ekonomika: Nové jevy a perspektivy*. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-455-4.

KUTSCHKER a Stefan SCHMID. *Internationales Management*. 4. bearbeitete Auflage. Munchen: Oldenbourg Verlag, 2004. ISBN 3486576437.

LACINA, Lubor a Antonín RUSEK. *Evropská unie: trendy, příležitosti, rizika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 260 s. ISBN 978-807-3800-772.

NAVRÁTIL, Boris, Radomír KAŇA a Bohumír ZLÝ. *Evropská unie a integrační procesy: Terminologický slovník (aktualizovaný po Lisabonské smlouvě)*. 1. vydání. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2012. ISBN 978-80-248-2904-3.

STAAB, Andreas. *The European Union Explained: Institutions, Actors, Global Impact*. 2. vyd. Bloomington: Indiana University Press, 2011. ISBN 978-0-253-22303-6.

ZLÝ, Bohumír. *Evropská unie a integrační procesy od A až do Z*. 2., doplněné a aktualizované vydání. Ostrava: MONTANEX a.s., 2001. ISBN 80-7225-045-0.

ZLÝ, Bohumír. A KOLEKTIV. *Integrační procesy ve světové ekonomice*. 1. vydání. Ostrava: VŠB-TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA, 2004. ISBN 80-248-0592-8.

ZLÝ, Bohumír. *Úvod do teorie mezinárodní integrace*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2009. ISBN 978-80-7399-719-9.

Internetové zdroje

ČNB. SINGER, Miroslav. *Krise eurozóny* [online]. 2012 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_pro_jevy/vystoupeni_projevy/download/singer_20121026_cife.pdf

ECFR. BONINO, Emma. *The euro will be saved only if Europe exists* [online]. 2010 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://ecfr.eu/content/entry/commentary_the_euro_will_be_saved_only_if_europe_exists/

ECFR. ZIELONKA, Jan. *Marching towards disintegration* [online]. 2011 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://ecfr.eu/content/entry/commentary_marching_towards_disintegration

EUROPA. *Cesta ke členství v EU* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://europa.eu/about-eu/countries/on-the-road-to-eu-membership/index_cs.htm

EUROPEAN CENTRAL BANK. TRICHET, Jean-Claude. *Tomorrow and the day after tomorrow: a vision for Europe* [online]. 2011 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://www.ecb.int/press/key/date/2011/html/sp111024.en.html>

EUROSKOP. URBAN, Luděk. *Stručná historie vnitřního trhu* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8732/sekce/strucna-historie-vnitriho-trhu/>

EUROSKOP. KRUTÍLEK, Ondřej. *Schémata rozhodovacích procesů* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8903/sekce/schemata-rozhodovacich-procesu/>

EUROSKOP. *Zakládající smlouvy* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8917/sekce/primarni-pravo/>

EUROSKOP. BYDŽOVSKÁ, Marie. *Kořeny a průběh krize eurozóny* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9026/sekce/koreny-a-prubeh-krize-eurozony/>

EUROSKOP. BYDŽOVSKÁ, Marie. *Eurozónu trápí „prasata“* [online]. 2010 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9008/15383/clanek/eurozonu-trapi-prasata/>

EUROSKOP. PLECHANOVÁ, Běla. *1950-1957* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8885/sekce/1950-1957/>

EUROSKOP. *KONSOLIDOVANÉ ZNĚNÍ SMLOUVY O EVROPSKÉ UNII* [online]. 2010 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/54/16335-smlouva_o_eu.pdf

EUROSKOP. *SMLOUVA O EVROPSKÉ UNII* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/760-smlouva_o_eu.pdf

EUROSKOP. *SMLOUVA O EVROPSKÉ UNII* [online]. 1997 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/759-smlouva_o_eu_amsterdam.pdf

EUROSKOP. *SMLOUVA O EVROPSKÉ UNII* [online]. 1992 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf

EUROSKOP. *SMLOUVA O ZALOŽENÍ EVROPSKÉHO HOSPODÁŘSKÉHO SPOLEČENSTVÍ* [online]. 1962 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/754-smlouva_o_es.pdf

EUROSTAT. *Gross Domestic Product (PPPs)* [online]. 2012 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do>

EUROSTAT. *GDP per capita in PPS* [online]. 2012 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00114>

EUROSTAT. *GDP and main components - volumes* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_gdp_k&lang=en

EUROSTAT. *Employment (main characteristics and rates) - annual averages* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do>

EUROSTAT. *People at risk of poverty or social exclusion* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_50&language=en

EUROSTAT. *Unemployment rate by sex and age groups - annual average* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do>

EUROSTAT. *Life expectancy by age and sex* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do>

EUROSTAT. *Tertiary education participation* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_itertp&lang=en

EUROSTAT. *External and intra-EU trade A statistical yearbook: Data 1958 - 2010* [online]. 2011 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GI-11-001/EN/KS-GI-11-001-EN.PDF

LEONARD, Mark. *Four scenarios for the reinvention of europe* [online]. European Council on Foreign Relations, 2011 [cit. 2013-04-19]. ISBN 978-190-6538-439. Dostupné z: http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR43_REINVENTION_OF_EUROPE_ESSAY_AW1.pdf

MFČR. *Mezinárodní investiční banka (MIB)* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/mfo_mib.html

MFČR. *Bílá kniha o opatřeních k dokončení vnitřního trhu do roku 1992* [online]. 1985 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: [http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Bila_kniha_o_opatrenich_k_dokonceni_vnitriho_trhu_do_roku_1992_\(1985\).pdf](http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Bila_kniha_o_opatrenich_k_dokonceni_vnitriho_trhu_do_roku_1992_(1985).pdf)

MZV. *Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/berlin/cz/vzajemne_vztahy/cesko_nemecka_deklarace_o_vzajemnych.htm
1

MZV. *CEFTA 2006 - Středoevropská zóna volného obchodu* [online]. 2009 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/zagreb/cz/obchod_a_ekonomika/cefta_2006_stredoevropska_zona_volneho.html

NOBELPRIZE. *George C. Marshall - Biography* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1953/marshall-bio.html

PRESSEEUROP. *Demokraticky posílená Evropa* [online]. 2012 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://www.presseurop.eu/cs/content/article/2569301-demokraticky-posilena-evropa>

RESPEKT. LINDER, Tomáš. *Scénáře budoucí Evropy* [online]. 2012 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://respekt.ihned.cz/periferie/c1-56415750-scenare-budouci-evropy>

REVUEPOLITIKA. *Příběh evropské integrace: 4. Spinelliho revoluční reformy* [online]. 2005 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/569/pribeh-evropske-integrace>

Studená Válka. ESNER, Jan. *Kdy začala a skončila studená válka?* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://studena.valka.cz/zacatek_a_konec_studene_valky.htm

The Economist. *The future of the European Union: The choice* [online]. 2012 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://www.economist.com/node/21555916>

The White House. *Harry S. Truman* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/about/presidents/harrystruman>

Visegradgoup. *Historie V4* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/historie>

7 Seznam zkratk

aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
CEFTA	Středoevropská zóna volného obchodu
CM	Common market
CU	Celní unie
ČR	Česká republika
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ECU	European Currency Unit
EHS	Evropské hospodářské společenství
EMU	Evropská měnová unie
ES	Evropská společenství
ES	Evropské společenství
ESM	Evropský stabilizační mechanismus
ESUO	Evropské sdružení uhlí a oceli
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
EU	Economic union
EU	Evropská unie
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
FTA	Free trade area
HDP	hrubý domácí produkt

IRA	Irská republikánská armáda
JEA	Jednotný evropský akt
JVT	Jednotný vnitřní trh
kap.	kapitola
kol.	kolektiv
LPCH a SV	lidé postižení chudobou a sociálním vyloučením
mil.	milion
mj.	mimo jiné
MMF	Mezinárodní měnový fond
např.	například
NATO	Severoatlantická aliance
ob.	obyvatel
obr.	obrázek
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OEEC	Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci
p.b.	procentní bod
popř.	popřípadě
PU	Politická unie
PVO	Pásmo volného obchodu
resp.	respektive
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
s.	strana
SNS	Společenství nezávislých států

SSSR	Sovětský svaz socialistických republik
SVE	státy střední a východní Evropy
tab.	tabulka
tis.	tisíc
tj.	to je
tzv.	tak zvaný
USA	Spojené státy americké
VB	Velká Británie
VŠ	Vysoká škola

8 Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo; beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3); souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO; bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona; bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 26. dubna 2013

Bc. Barbora Dostálová